Rapport

Verkenning Publiek Gebruik Data van Derden

Rapportage opgesteld als onderdeel van het Basisprogramma Geonovum Kennisvragen GI-Beraad

Geonovum in samenwerking met het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Datum
27 mei 2021

Versie
Versie: eindversie

Inhoudsopgave

MANAGEMENTSAMENVATTING **3**

TEN GELEIDE **4**

1 HET STROMEN VAN DATA VAN DERDEN – ONZE FOCUS **5**

1.1 INLEIDENDE OPMERKINGEN 5
1.2 OVER WELKE DATA GAAT DEZE VERKENNING 5
1.3 BEPERKINGEN AAN EN AANHECHTINGSPUNTEN VOOR HET VRIJELIJK STROMEN VAN DATA 6
1.4 OM MEE TE NEMEN NAAR HET VOLGENDE HOOFDSTUK 7

2 INITIATIEVEN ROND PUBLIEK GEBRUIK DATA VAN DERDEN – EEN OVERZICHT **8**

2.1 INLEIDENDE OPMERKINGEN 8
2.2 EEN SYNOPTISCH OVERZICHT 8
2.3 ANALYSE VAN DE INITIATIEVEN 13
2.4 OM MEE TE NEMEN NAAR HET VOLGENDE HOOFDSTUK 14

3 PUBLIEK GEBRUIK DATA VAN DERDEN IN DE PRAKTIJK – VIER CASE STUDIES **15**

3.1 INLEIDENDE OPMERKINGEN 15
3.2 BESCHRIJVINGEN VAN DE VIER CASES 15
3.3 ANALYSE VAN DE 4 CASES 25
3.4 OM MEE TE NEMEN NAAR HET VOLGENDE HOOFDSTUK 33

4 LESSEN UIT BELEID EN PRAKTIJK – DE WEG NAAR VOREN **34**

4.1 INLEIDENDE OPMERKINGEN 34
4.2 INZET VAN ROLLEN 34
4.3 HET BEGIN VAN EEN HANDELINGSPERSPECTIEF 36
4.4 TER AFSLUITING 38

BIJLAGE 1 – LIJST VAN GEÏNTERVIEWDEN **39**

BIJLAGE 2 – WETTELIJKE REGELINGEN DIE VAN INVLOED ZIJN OP HET STROMEN **40**

BIJLAGE 3 – OVERZICHT EN BESCHRIJVING VAN BELEIDSINITIATIEVEN **42**

Managementsamenvatting

Publiek gebruik van data van derden biedt een enorm potentieel waar de overheid niet omheen kan. Daar waar in Brussel reeds tal van initiatieven genomen zijn, lijkt de Nederlandse overheid, op een centraal beleidsmatig niveau althans, nog niet echt uit de startblokken geschoten te zijn.

Het zij gezegd – en de vier case studies in deze verkenning onderstrepen dit – benutting van dit potentieel is geen abc-tje. Immers, fundamenteel anders dan voorheen waarin ze 'eigen' data benutte, heeft de overheid niet als vanzelf de beschikkingsmacht over deze data van derden waarvan ze gebruik wil maken.

Dat vereist maatwerk zeker in die gevallen waar de overheid niet haar wil kan opleggen (als Regelgever) of plat kan inkopen (als Koopman) maar een meer intieme relatie moet aangaan om tot samenwerking en uitruil van belangen met de derden te komen (als Dealer en/of Rentmeester).

Benutting van het potentieel zal ook tot een heroverweging van in het verleden gemaakte politieke en daaraan gerelateerde (wetgevings)keuzes moeten leiden, bijvoorbeeld op het gebied van bescherming van intellectuele rechten, markt en overheid, open databeleid en wellicht dataprotectie. De Brussels wetgevingsinitiatieven lijken gedeeltelijk in die richting te wijzen en Nederland zou er goed aan doen bij die gesprekken (onderling afgestemd en goed voorbereid) aan tafel te zitten.

Tegelijk zijn er op korte termijn tal van (sectorale) aanknopingspunten waar dringende politieke onderwerpen – denk aan stikstof, energietransitie, scheefgroei woningmarkt, bescherming tegen pandemieën – vragen om optimaal datagebruik, inclusief die van derden. Concrete oplossingen en manifeste baten zullen bijdragen aan het politiek agenderen van dit onderwerp.

Parallel daaraan liggen er tal van mogelijkheden om initiatieven te ontwikkelen met name in concrete bestaande constellaties waar overheid en derden erg op elkaar aangewezen zijn. Voor de hand liggende kansen dichtbij huis zijn het scheppen van een digitale tweeling voor de leefomgeving, DSO, PDOK 2. Ook op gemeentelijk liggen er vruchtbare cases voor het oprapen.

Het gezamenlijk op een hoog politie-bestuurlijk niveau vaststellen van het belang van dit dossier en het nemen van regie door de meeste gerede partijen – idealiter in bestaande sectorale samenwerkingsvormen van overheid en derden – is een eerste logische stap.

Ten geleide

De achtergrond van de verkenning

Al eeuwenlang behoort de zorg voor en het in stand houden van onze fysieke leefomgeving tot de kern van de Nederlandse overheidstaken. Het goed functioneren van de daarbij behorende infrastructuur, in de meest brede zin van het woord, is daarvoor altijd al een essentieel middel en zelfs een doel op zich geweest.

In dit domein – de zorg voor de fysieke leefomgeving – hebben we de afgelopen 40 jaar werkende weg en denkend vanuit de concrete overheidsverantwoordelijkheden en werkprocessen digitalisering laten binnendruppelen. Daarbij drong in toenemende mate het besef door dat 'het met elkaar in verband brengen van de daaraan gerelateerde informatie' om een meer systematische aanpak vraagt. De ontwikkeling van ons stelsel van (geo-) basisregistraties en het digitaal stelsel rond de Omgevingswet (DSO) zijn hiervan sprekende voorbeelden. Tegelijkertijd realiseren we ons steeds meer dat, zeker binnen het domein van de fysieke leefomgeving, een volgende essentiële stap gemaakt moet worden: het scheppen van een digitale infrastructuur voor het laten stromen van data en een daarbij horend stelsel van afspraken voor het gebruik en beheer daarvan.

Deze stap is essentieel omdat de overheid, naast haar 'eigen' data steeds meer gebruik zal moeten en willen maken (en dus afhankelijk wordt) van 'data van derden'. Dit wordt onontkoombaar gedreven door de alom aanwezigheid van veelal mobiele sensoren – in het bijzonder in telefoons, voertuigen, satellieten - en de bijna onbegrensde mogelijkheden om daarmee data in te winnen. In combinatie met de aanwezigheid van rijke en snelle opslag-, verwerkings- en distributiecapaciteit en de mogelijkheden die artificiële intelligentie biedt, ontstaat hiermee een stuwmeer aan data waar de overheid niet omheen kan en omheen wil, zeker naarmate deze gegevens meer 'publiek belang' potentie hebben.

Dit plaatst 'het laten stromen van deze data van derden' inclusief het interacteren daarvan met de data die de overheid zelf genereert, midden in de wereld waar de overheid over gaat. Daarbij gaat het zeker niet alleen om het belang van de overheid zelve bij uitvoering van haar eigen taken. Ook de belangen van de burgers en bedrijven zijn in het geding, denk hierbij onder meer aan het bewaken van de waarheid, het garanderen van beschikbaarheid, het beschermen tegen misbruik en het tegengaan van machtsposities. Voor het hoeden hiervan staat immers vooral (ook) de overheid aan de lat.

De inhoud van de verkenning

Deze verkenning loopt langs een drietal lijnen: allereerst duiden we in hoofdstuk 1 over welke data we het nu eigenlijk hebben, welk potentieel het delen daarvan biedt en welke belemmeringen er zijn. Aansluitend inventariseren we in hoofdstuk 2 welke beleidsinitiatieven op dit moment spelen, daarbij beperken we ons niet tot Nederland: ook Europese en internationale initiatieven komen aan de orde. Vervolgens kijken we in hoofdstuk 3 naar de praktijk aan de hand van een viertal cases: waar stromen de data van derden reeds succesvol en waarom gebeurt dat nu precies daar?[1] Dit vormt de opmaat naar hoofdstuk 4: de lessen die we uit de cases kunnen trekken en consequenties voor het (nader in te vullen) beleid van de overheid tegen de achtergrond van de ambitie om een digitale infrastructuur voor de fysieke leefomgeving te scheppen.

27 mei 2021, Marc de Vries (Geonovum) en Suzanne van Poelgeest (Ministerie van BZK)

---

[1] Deze verkenning, de case studies in het bijzonder, had niet tot stand kunnen komen zonder de vriendelijke hulp van de diverse personen die we geïnterviewd hebben. Hun namen zijn opgenomen in Bijlage 1.

1 Het stromen van data van derden – onze focus

1.1 Inleidende opmerkingen

Data die ingezet kan worden voor de uitvoering van publieke taken wordt steeds vaker ook door andere partijen dan de overheid ingewonnen soms als bijproduct van hun kernprocessen (denk aan Tomtom-achtige partijen), soms uit liefhebberij (zoals wandelaars die samen OpenStreetMap actualiseren) en soms met een specifieke missie (het meten van geluidswaarden door burgers die rond Schiphol wonen).

De overheid kijkt met recht likkebaardend naar deze data. Immers, het zou zo mooi zijn als deze data beschikbaar zouden zijn voor publiek gebruik: idealiter voor eenieder of, mocht dit onmogelijk zijn, dan toch tenminste voor de overheid zelve ten behoeve van het verrichten van haar publieke taken.

In paragraaf 1.2 duiden van 'de rechten van derden op data' omdat deze rechten het uitgangspunt vormen voor de positie van de overheid ten opzichte van deze data. Daarmee zullen we direct ook een nadere focus aanbrengen: we concentreren ons op data van derden die geen persoonsgegevens bevatten. Aansluitend in paragraaf 1.3 gaan we kort in op de beperkingen, maar ook de aanhechtingspunten voor de overheid om deze data van derden te laten stromen (die vervolgens in hoofdstuk 4, mede gebaseerd op de *case studies* nader uitgewerkt zullen worden).

1.2 Over welke data gaat deze verkenning

Geen overheidsinformatie
Deze verkenning richt zich dus op de data van derden. Het begrip 'zijn van' vormt dus een wezenlijke waterscheiding in deze verkenning. Het gaat om data waarvan de rechten – hieronder lichten we dit nader toe – (in ieder geval) niet bij de overheid berusten. Data waarvan de eigendom wel bij de overheid berusten vallen dus buiten het bereik van deze verkenning.

Geen persoonsgegevens
Zodra data (van derden) persoonsgegevens bevatten zullen bij de verwerking van die data de regels van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) in acht genomen moeten worden. De begrippen 'persoonsgegeven' en 'verwerken' zijn ruim gedefinieerd, en dat betekent dan ook dat op praktisch iedere (digitale) handeling daarmee – het laten stromen van die data zal altijd een verwerking zijn – de AVG van toepassing is.

Ofschoon het hergebruikpotentieel van deze verzamelingen persoonsgegevens van derden buiten kijf staat, hebben we besloten deze categorie van data van derden verder buiten beschouwing laten: we verwachten dat de stringente eisen die de AVG stelt ertoe leidt dat het stromen van deze data niet snel toegestaan zal zijn.[2]

Profiel van de derden en hun data
Binnen de hierboven beschreven grenzen zal onze specifieke focus uitgaan naar data van derden met een hoog 'publiek potentieel' – velen (overheden, burgers en bedrijven) zullen baat hebben bij het stromen – die bovendien reeds een hoge organisatiegraad en mate van standaardisatie kennen.

Vaak gaat het hier om data van hoogtechnologische bedrijven in gereguleerde en/of relatief oligarchische markten (bancaire diensten, vervoer en transport, nutsbedrijven, telecommunicatie). Ze maken vaak gebruik van eigen (of ingehuurde) land dekkende infrastructuur die hen in staat stelt grootschalig en continu data in te winnen. Deze data vormt evenwel niet de echte toegevoegde waarde, deze zit veel meer in de diensten die bovenop de

[2] Overigens kunnen er ook nog bijzondere sectorale regelingen zijn (anders dan de AVG) die het verwerken van deze persoonsgegevens aan banden leggen, zoals bijvoorbeeld het geval is met telecomgegevens en strafrechtelijke gegevens.

data zijn ontwikkeld. Dikwijls is het bedrijf dan ook enigszins verticaal geïntegreerd. Dit heeft tot gevolg dat het delen van deze data, uiteraard met bepaalde waarborgen, geen gevaar vormt voor hun business cases. Integendeel, ze hebben juist baat bij het (gecontroleerd) delen van deze data via een vertrouwd kanaal. Deze baten kunnen bestaan uit meer efficiency in de sector als geheel en het aanwakkeren van innovatie aan de kant van de overheid waarop deze bedrijven, langs de lijnen van open data, dan weer additionele diensten kunnen ontwikkelen.

Daarnaast kan het ook gaan om data van *civil society*-achtige partijen, zoals de hierboven genoemde OpenStreetMap, maar bijvoorbeeld ook burgers die meewerken aan het meten van luchtkwaliteit in samenwerking met het RIVM en enkele gemeentes. Deze partijen worden gebonden door een gezamenlijk streven. Hun omvang en samenstelling is evenwel volatiel en het onderhouden van het netwerk is een uitdaging op zich. Figuur 1 illustreert de begrenzingen en focus van deze verkenning.

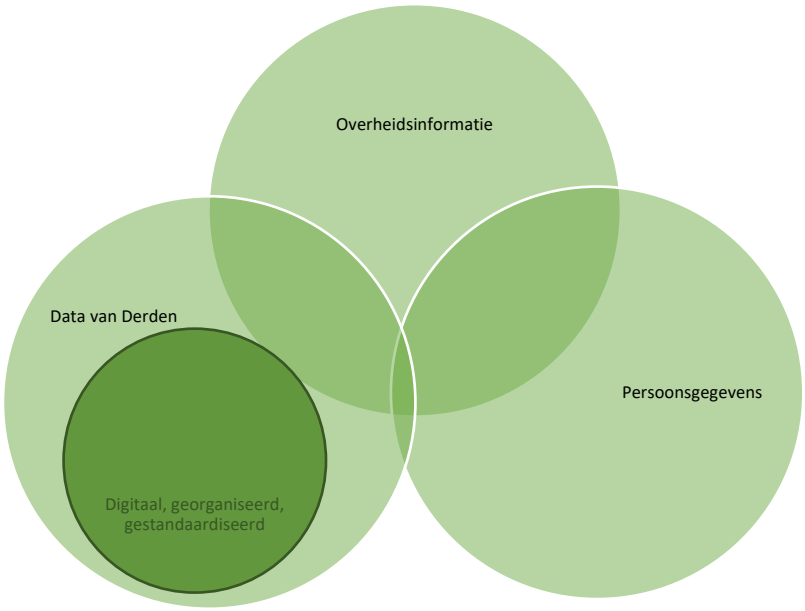

Figuur 1: Focus van de verkenning

1.3 Beperkingen aan en aanhechtingspunten voor het vrijelijk stromen van data

Op data van derden zullen veelal intellectuele rechten rusten. De houders van deze intellectuele rechten beslissen over het al dan niet laten stromen van de data waarvan ze eigenaar zijn.[3]

Deze verkenning gaat daarmee over data waarvan de beschikkingsmacht niet bij de overheid ligt maar waarvan de overheid wel meent dat het stromen daarvan aanzienlijke publieke baten kan opleveren. De interventies die haar ten dienste staan dit te bewerkstelligen zullen moeten aansluiten bij de behoeften van de derden-rechthebbenden dan wel gebaseerd moeten zijn op een positie – juridisch en/of praktisch – die een hefboom verschaft het stromen te bewerkstelligen.

[3] Bijlage 2 bevat een korte beschrijving van de juridisch relevante regelingen die het stromen van deze data van derden kunnen beperken.

Bij de eerste categorie valt uiteraard allereerst te denken aan een situatie waarbij de overheid simpelweg de (gebruiksrechten) inkoopt. Maar er zijn ook andere belangen die derden kunnen overhalen hun data te delen. Denk hierbij aan motieven als positieve publiciteit, een alternatief distributiekanaal, kwaliteitsverbetering van de data en marktvergroting voor aanpalende diensten.

De tweede categorie heeft vaak te maken met de positie van de overheid in de levenscyclus van de data. Zo kan de overheid een rol hebben in (de voorwaarden voor) het produceren en verzamelen van de data, zoals bijvoorbeeld het geval is bij het toelaten van voertuigen tot de openbare weg. Ook kan de overheid een verantwoordelijkheid hebben voor het domein waarbinnen de data worden verzameld, zoals een gemeente binnen wiens publieke ruimte data worden ingewonnen door sensoren van derden. Tenslotte is het ook denkbaar dat de data van derden tot stand zijn gekomen op basis van overheidsinformatie, waarbij er sprake is van een gemeenschappelijk belang.

1.4 Om mee te nemen naar het volgende hoofdstuk

Deze verkenning gaat over het laten stromen van data van derden, meer in het bijzonder grote hoogwaardige digitale bestanden zonder persoonsgegevens, met een stevig publiek potentieel. De focus ligt op de het laten stromen daarvan. In het hoofdstuk 3 zullen we kijken naar een viertal *cases* waarin deze stroom reeds plaatsvindt. Maar eerst, in hoofdstuk 2, maken we een rondje langs de verschillende velden: welke overheidsinitiatieven vinden reeds plaats op dit gebied?

2 Initiatieven rond publiek gebruik data van derden – een overzicht

2.1 Inleidende opmerkingen

In dit tweede hoofdstuk maken we een rondje de langs de velden: welke initiatieven rond publiek gebruik van data van derden zijn recent genomen? We maken daarbij een onderscheid tussen (1) Europese, (2) Nederlandse en (3) overige initiatieven, bevattende (a) andere landen en (b) internationale organisaties. Deze zijn hieronder in paragraaf 2.2 schematisch en synoptisch weergegeven (Bijlage 3 bevat een uitgebreidere beschrijving per initiatief). Aansluitend, in paragraaf 2.3 analyseren we deze initiatieven: wat gebeurt waar en zijn hierin patronen te herkennen? Hierna, in hoofdstuk 3, zullen we kijken wat er al in de praktijk gebeurt aan de hand van een viertal cases.

2.2 Een synoptisch overzicht

Op de volgende pagina is een synoptisch overzicht te zien van 24 initiatieven die een link hebben naar het publiek gebruik van data van derden.

Initiatief	Auteur(s)	Datum	Type initiatief	Inhoud
I Europese initiatieven				
1. Green Deal	Europese Commissie	11 december 2019 doorlooptijd tot 2024	Beleidsdocument	De Europese Green Deal is een reeks beleidsinitiatieven van de Europese Commissie met als overkoepelend doel om Europa klimaatneutraal te maken in 2050. In de Green Deal wordt minimaal verwezen naar data deling. De Green Deal beschrijft dat het belangrijk is dat in de hele EU investeerders, verzekeraars, bedrijven, steden en burgers toegang tot gegevens krijgen en ze instrumenten ontwikkelen om klimaatverandering in hun risicobeheerpraktijken te integreren. De EU Data Spaces lijken meer in te gaan op de acties die moeten worden ondernomen om met data deling de deels Green Deal mogelijk te maken.
2. Europese Data Strategie	Europese Commissie	19 februari 2020	Beleidsdocument	Als samenleving die met data betere beslissingen neemt, zowel bij de overheid als in de particuliere sector, kan de EU zich tot een rolmodel ontwikkelen. Om deze ambitie waar te maken kan de EU gebruikmaken van haar strenge wettelijke kader en haar interne markt met concurrerende bedrijven van diverse omvang in alle sectoren. Wil de EU het voortouw nemen in de data-economie dan moet ze nu in actie komen en gecoördineerd een aantal problemen aanpakken, van connectiviteit tot verwerking en opslag van data, en van rekenkracht tot cyberbeveiliging. De Europese strategie voor data is gericht op het creëren van een interne markt voor data die het concurrentievermogen en de datasoevereiniteit van Europa zal waarborgen. Gemeenschappelijke Europese dataruimtes zullen ervoor zorgen dat er meer data beschikbaar komen voor gebruik in de economie en de samenleving, terwijl bedrijven en individuen die de data genereren de controle behouden.
3. Voorstel voor een Verordening (Data Governance Act)	Europese Commissie	25 November 2020	Verordening	Het voorstel is het eerste van een reeks maatregelen die zijn aangekondigd in de Europese strategie voor gegevens voor 2020. De verordening heeft tot doel de beschikbaarheid van gegevens voor gebruik te bevorderen door het vertrouwen in gegevensintermediairs te vergroten en door de mechanismen voor het delen van gegevens in de hele EU te versterken.
4. Voorstel Verordening Digitale Markten (Digital Markets Act)	Europese Commissie	15 december 2020	Verordening	Reguleert de digitale eenheidsmarkt reguleert en stelt een reeks eisen op het gebied van interoperabiliteit, eerlijkheid en openheid en de markpositie van grote online platformen die als gatekeepers functioneren. De DMA is als voorstel gepubliceerd eind 2020, met een beoogde implementatie begin 2022.
5. De Verordening Digitale Diensten (Digital Services Act)	Europese Commissie	15 december 2020	Verordening	Richt de digitale eenheidsmarkt in als gelijk speelveld voor innovatie, groei, en concurrentie waar de grondrechten van alle gebruikers van digitale diensten actief gewaarborgd zijn. De DSA is als voorstel gepubliceerd eind 2020, met een beoogde implementatie begin 2022.
6. Richtlijn open data en hergebruik van overheidsdata	Europese Commissie	20 juni 2019	Richtlijn	De Richtlijn inzake open data en hergebruik van overheidsinformatie (PSI-richtlijn) is op 20 juni 2019 aangenomen. Deze richtlijn moet uiterlijk 17 juli 2021 zijn omgezet in nationale wetgeving. De richtlijn richt zich op data van de overheid (dus niet de data van derden). Echter, ook data van overheidsbedrijven vallen onder deze richtlijn dus dat zit in het schemergebied van data van derden.
7. Digitranscope: The governance of	Craglia, M., Scholten, H.J., Micheli, M.,	2021	Studie	Het project was bedoeld om in de periode 2017-2020 de uitdagingen en kansen te onderzoeken die de digitale transformatie met zich meebrengt voor het bestuur van de samenleving. De aandacht is gevestigd op het beheer

Initiatief	Auteur(s)	Datum	Type initiatief	Inhoud
digitally-transformed society	Hradec, J., Calzada Mugica, I., Luitjens, S., Ponti, M. and Boter, J.			van gegevens als een belangrijk aspect om het bestuur van de samenleving te begrijpen en vorm te geven. In het onderzoek worden 4 verschillenden modellen voor data deling geïdentificeerd, die van toepassing zijn op de overheid (1) data sharing pools, (2) Data co-op-eratives, (3) public data trust en (4) personal data sovereignty.
8. Copernicus Programma	Europese Commissie – European Space Agency (ESA)	3 april 2014 en looptijd tot 2035	Programma	Het primaire doel van Copernicus, in het belang van de Europese burgers, behelst het tot stand brengen van een duurzame operationele Europese autonome capaciteit voor het produceren en aanbieden van geo-informatie ten behoeve van de uitvoering van het Europese beleid op de terreinen van milieu en (civiele) veiligheid.
II Nederlandse initiatieven				
9. *Netherlands Geolocation Economy Report: Market Economy Impact*	Geospatial Media & Communications in samenwerking met Geonovum en het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koningsrelaties	30 december 2020	Studie	De 'geospatiale gereedheid' van Nederland en aanbevelingen voor de toekomst. Het rapport geeft een kort overzicht van enige geo-data technologieën en de voordelen van gebruik. Daarnaast geeft het aanbevelingen onderverdeeld in de 4 onderwerpen om de geospatiale infrastructuur naar het volgende niveau te tillen.
10. Online platformen, offline impact: Toezicht op mededingen vanuit maatschappelijk perspectief	Rathenau Instituut	27 november 2020	Studie	Het Europese mededingingsinstrumentarium biedt kansen om online platformen in een maatschappelijk wenselijke richting bij te sturen. Het delen van data vanuit het maatschappelijk perspectief op mededinging betekent ook toetsing op consumenten-, data- en markt specifieke wetgeving. De Europese Commissie geeft aan dat aanvullende maatregelen vooraf (ex ante) nodig zijn om platformmarkten betwistbaar te houden en kleine spelers te beschermen. De Europese Commissie heeft aangekondigd na te gaan welke mogelijkheden er zijn voor ex ante regulering van platforms met een poortwachterspositie.
11. DigiGO – DSGO	Digiteam	Januari 2021	(pilot)Project	DigiGO draait om de uitwisseling, eigenaarschap en organisatie van data. Binnen dit digitaliseringsdeal hebben overheid, de brancheverenigingen van de bouw, de installatiesector en de toeleverende industrie afgesproken dat zij de komende jaren zoveel mogelijk sector brede afspraken maken over uitwisseling, eigenaarschap en organisatie van data en informatie. Het Digitaal Stelsel Gebouwde Omgeving (DSGO) komt voort uit DigiGO en is rand voorwaardelijk voor verdere digitalisering van de bouwsector.
12. Afwegingskader voor data uitwisseling	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	19 juni 2020	Beleidsadvies	Als de overheid overweegt te interveniëren bij (gewenste) data-uitwisseling moet een afweging plaatsvinden omtrent de rol van de overheid en het meest geschikte instrument. Dit afwegingskader, in feite een op data-uitwisseling toegespitst Integraal Afwegingskader voor beleid en regelgeving (IAK), geeft aan wat relevante vragen zijn om te stellen bij een dergelijk dossier en geeft inzicht in verschillende mogelijke instrumenten inclusief input voor een afweging daartussen, om uiteindelijk de vraag te beantwoorden of, en zo ja op welke wijze, de overheid zal interveniëren.
13. Generiek afsprakenstelsel voor	Innopay i.s.m. Ministerie van	December 2018	Studie	Dit onderzoek toont aan dat negen essentiële bouwstenen bijdragen aan het succes van een datadeelinitiatief. Doel is dat de coalitie op termijn tot afspraken over data delen komt op basis van een aantal concrete 'use cases'.

Initiatief	Auteur(s)	Datum	Type initiatief	Inhoud
data-deelinitiatieven als basis van de digitale economie of ook wel Datadeelcoalitie	Economische Zaken en Klimaat			De zogenoemde use cases zijn voorbeelden, waarbij de coalitie gaat onderzoeken hoe datadelen in de praktijk werk. Ondertussen is onderzoek opgevolgd door de Data SHARing Coalition (16 november 2020). Met een diverse groep experts onderzoeken en documenteren ze generieke overeenkomsten voor het delen van gegevens die, het delen van gegevens op schaal binnen en tussen domeinen en sectoren mogelijk maken.
14. iShare afsprakenstelsel	Stichting iSHARE	12 juli 2016	(pilot)Project	iSHARE is een afsprakenstelsel of een set van afspraken waarmee partijen elkaar toegang verstrekken tot hun data in de logistieke sector. Zij hanteren dezelfde manier van identificatie, authenticatie en autorisatie waardoor zij niet elke keer opnieuw afspraken moeten maken om data te delen. Partijen die werken volgens de iSHARE-afspraken kunnen onderling drempelloos data delen.
15. Data van Derden – the missing link?	Geonovum	20 december 2018	Studie	Deze studie inventariseert wat er (in 2018) op het gebied van data delen reeds gebeurt en welke vragen en wensen (van de overheid) daarbij spelen. Daartoe zijn tien overheidsorganisaties uit alle bestuurslagen geïnterviewd en hun cases geanalyseerd aan de hand van transactiekostentheorie.
16. Datastrategie van gemeente - Rotterdam - Amsterdam - Eindhoven - Nijmegen	Verschillende gemeente	n.v.t	(pilot)Project / strategie	Door de groeiende digitalisering hebben gemeenterichtlijnen voor de gemeente zelf en voor bedrijven geformuleerd over het opslaan en gebruik van data. Verschillenden gemeentes zoals Eindhoven en Nijmegen hebben open data portalen ingericht om burgers inzicht te geven in data die verzameld wordt in de publieke ruimte. Dit gaat om data over de natuur en milieu, verkeer en bijvoorbeeld ruimte en infrastructuur. Opvallend is wel dat deze zelfde gemeente geen expliciete datastrategie op papier hebben staan. Andere gemeente hebben een uitgewerkte datastrategie met pijlers waar ze de komende jaren aan willen werken. Amsterdam heeft een strategie die beschrijft hoe ze burgers meer controle over hun data willen geven. Zo wil Rotterdam dé digitale stad zijn in 2025 en heeft een samenhang van acties gestart of op de agenda om dit mogelijk te maken.
17. Omgevingswet	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koningrelaties	26 april 2016	Regelgeving	De Omgevingswet bundelt en vereenvoudigt de regels voor ruimtelijke projecten. Met behulp van 1 digitaal loket wordt het makkelijker om ruimtelijke projecten te starten. Bij de Omgevingswet hoort een goede digitale ondersteuning. Daarom wordt een digitaal stelsel voor de Omgevingswet ontwikkeld.
18. Data agenda overheid	Ministerie van Economische Zaken (NDS) en Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koningrelaties	Juni 2020	Strategie	Data Agenda Overheid is onderdeel van de Nederlandse Digitaliseringsstrategie. De Nederlandse Digitaliseringstrategie (NDS) bundelt kabinetsbreed de ambities en doelstellingen voor een succesvolle digitale transitie in Nederland. Op dit moment lopen er 43 initiatieven die focussen op data gedreven werken die vallen onder de Data Agenda Overheid. De Agenda is voornamelijk gericht op overheid informatie en niet data van derde.
19. Brede verkenning toegevoegde waarde ruimtevaart voor Nederland	Dialogic i.s.m. Ministerie van Economische Zaken en Klimaat	15 oktober 2020	Studie	In de periode april-juli 2020 is in opdracht van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat door onderzoeksbureau Dialogic een brede verkenning uitgevoerd naar de toegevoegde waarde van ruimtevaarttechnologie binnen de departementen en hun "gelieerde sectoren". Om het brede toepassingspotentieel van ruimtevaart in Nederland – en in het bijzonder het gebruik van satellietdata naast

Initiatief	Auteur(s)	Datum	Type initiatief	Inhoud
				satellietnavigatie en satellietcommunicatie – daadwerkelijk veel ruimer te benutten zijn meer inspanningen van overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen nodig. In de verkenning zijn daartoe zes aanbevelingen gedaan en kort uitgewerkt.
20. Digitaal duurzaam	Advies van de Raad van de leefomgeving en infrastructuur gebaseerd op 3 essays.	9 februari 2021	Studie	In verschillende leefomgevingsdomeinen blijkt digitalisering zich met verschillende snelheden, intensiteit en fasering te voltrekken. De rol van digitale platformen bepalen in toenemende mate de regels voor bijvoorbeeld markten voor mobiliteit, vrije tijd, energie en grondstoffen, met effecten op de leefomgeving. De raad acht het daarom van groot belang dat de overheid hier greep op krijgt en randvoorwaarden stelt aan digitale platformen in het belang van duurzaamheid; (1) de overheid moet digitale technologie en data zelf vaker inzetten in haar duurzaamheidsbeleid en (2) de overheid moet ook in zijn digitaliseringsbeleid ervoor zorgen dat digitalisering van de samenleving duurzaam is en (3) overheidsorganisaties moeten zich beter voorbereiden op digitale ontwikkelingen.
21. Data Sovereignty	The Data Sovereignty Now	2021	(pilot) Project	De Data Sovereignty Now-gemeenschap is een coalitie die gelooft dat mensen en organisaties praktische en effectieve oplossingen moeten krijgen om hun persoonlijke en zakelijke gegevens te beheren, te controleren en waarde te creëren. Binnen de gemeenschap wordt er gewerkt aan het ontwikkelen van samenwerkende 'zachte infrastructuren' van functionele, juridische, technische en operationele overeenkomsten ook wel bekend als een afsprakenstelsel om data te kunnen delen.
III Overige initiatieven (a) buitenlandse en (b) internationale				
22. Enhancing Access to and Sharing of Data: Reconciling Risks and Benefits for Data Re-use across Societies	OECD (geen auteurs te vinden)	26 November 2019	Studie	Laat zien hoe nieuwe benaderingen om de toegang tot en het delen van gegevens te verbeteren – en bijbehorende risico's te beperken – kunnen bijdragen tot een toename van de sociale en economische waarde van hergebruik van gegevens. In het rapport wordt ook gekeken naar goede praktijken en beleidsinitiatieven in OESO-landen en partnereconomieën om enkele van de meest kritieke belemmeringen voor toegang tot en delen van gegevens aan te pakken. Aanbevolen wordt om niet een one-size-fits-all oplossingen te zoeken waarbij gegevens niet mogen worden behandeld als een monolithische entiteit.
23. Rulebook for a Fair Data Economy	Sitra (Fins innovatiefonds)	Januari 2021	Handboek met templates	Deze handleiding biedt handvaten voor het opzetten van een datanetwerk en schetst de algemene voorwaarden voor overeenkomsten voor het delen van gegevens. Het handboek helpt organisaties om in stappen nieuwe datanetwerken te vormen geeft advies om hoe de eerlijke data-economie in het algemeen bevorderd kan worden.
24. Datenstrategie der Bundesregierung	Duitse federale overheid	27 januari 2021	Beleidsdocument	Deze gegevensstrategie van de Duitse regering bevat het voornemen Europese standaarden, gemeenschappelijke beginselen van gegevensbescherming en soevereiniteit af te dwingen en dit tot een wereldwijd voorbeeld te maken.

2.3 Analyse van de initiatieven

De initiatieven rond publiek gebruik van data van derden in Europa, Nederland en overige initiatieven zijn erg uiteenlopend.

Nederlandse beleidsdocumenten raken het onderwerp data delen met derde soms (lichtjes) aan. Hun focus ligt evenwel grotendeels op het delen van data van overheden. Niettemin onderkennen ze dat er veel waarde zit in het delen van data van derden, maar veel verder dan het signaleren van beperkingen en onmogelijkheden – intellectuele rechten, privacybescherming en markt en overheid regels – komt men thans nog niet.

Dat neemt niet weg dat er op (sub)sectoraal niveau interessante initiatieven zijn waarbij stelsels, afspraken en portalen ontstaan (zoals iSHARE en MedMij), typisch ingegeven door concrete behoeftes van overheid en marktpartijen en de notie dat het delen van data veel voordeel kan opleveren. Verder zijn er enkele studies ondernomen waarin de waarde van het delen van data van derden aan de orde komt (zoals die van INNOPAY en Geonovum).

Op Europees niveau zien we een al wat meer gestructureerde aanpak. De grote beleidsambities zijn vervat in "A European Green Deal" dat inzet op een groeistrategie die de Europese Unie zal omvormen tot een moderne, hulpbronnenefficiënte en concurrerende economie, zonder netto-emissies van broeikasgassen in 2050.

Ter nadere invulling van deze ambities heeft de Europese Commissie *A European strategy for data (Green Data 4All)* vastgesteld. Deze beoogt in de komende vijf jaar een interne markt voor gegevens te scheppen waarin deze vrij kunnen circuleren tussen verschillende lidstaten onder gelijktijdige naleving van de Europese regels (die op het gebied van privacy, gegevensbescherming en mededinging in het bijzonder).

Ter uitvoering zijn inmiddels een aantal belangrijke wetgevingsinitiatieven gestart, te weten:

1. De Verordening Digitale Markten (*Digital Markets Act*, DMA), die de digitale eenheidsmarkt reguleert, en een reeks eisen stelt op het gebied van interoperabiliteit, eerlijkheid en openheid, en de markpositie reguleert van grote online platformen die als gatekeepers functioneren. De DMA is als voorstel gepubliceerd eind 2020, met een beoogde implementatie begin 2022.
2. De Verordening Digitale Diensten (*Digital Services Act*, DSA), die de digitale eenheidsmarkt als gelijk speelveld inricht voor innovatie, groei, en concurrentie en waar de grondrechten van alle gebruikers van digitale diensten actief gewaarborgd zijn. De DSA is als voorstel gepubliceerd eind 2020, met een beoogde implementatie begin 2022.
3. De Verordening Data Governance (*Data Governance Act*, DGA), die beoogt data delen mogelijk te maken over sectoren en Lidstaten heen met als belangrijke uitgangspunten: handelingsmacht over data, neutraliteit en interoperabiliteit. De DGA voorziet tevens in het realiseren van een integrale EU-brede *dataspace* opgebouwd uit meerdere sectorale *dataspaces*. De DGA is als voorstel gepubliceerd eind 2020, met een beoogde implementatie begin 2022.

Voorts staat ook nog op de rol een Europese Data Verordening (*Data Act*, DA) die specifiek regels zal bevatten op het gebied van het delen van data van private partijen met overheden ten behoeve van maatschappelijk relevante thema's. Het voorstel voor een DA wordt naar verwachting in het derde of vierde kwartaal 2021 gepubliceerd.

Daarnaast is reeds in 2020 de vernieuwde Hergebruiksrichtlijn (*Open Data Directive*, voorheen *PSI Directive*), aangenomen die regelt welke overheidsgegevens voor hergebruik kunnen worden vrijgegeven. Nederlandse implementatie van deze Richtlijn is voorzien in juli dit jaar. Belangrijk onderdeel van de Hergebruikrichtlijn is de implementatiewet voor Europese *High Value Data Sets*, die voor datasets in zes thema's (geodata, statistiek, handelsregisters, mobiliteit, aardobservatie en milieu, en meteorologie) eisen stelt aan het pro-actief voor hergebruik vrijgeven, middels open standaarden en API's. De Implementatiewet High Value Data wordt naar

verwachting voor de zomer van 2021 gepubliceerd. Voor alle duidelijkheid: zowel de Hergebruikrichtlijn als ook de *Implementing Act High Value Data Sets* zien *niet* op data van derden, maar zullen wel leiden tot meer beschikbaarheid van herbruikbare overheidsinformatie hetgeen natuurlijk weer kan bijdragen aan het beschikbaar komen van data van derden (zoals we in de volgende hoofdstukken zullen zien).

Last but not least zal de Commissie ook nog twee miljard euro financiering als 'European High Impact Project' vrijmaken voor de ontwikkeling van data verwerkende infrastructuur, gereedschap om data te delen, architectuur en data governance mechanismen voor datadeling en efficiënte en betrouwbare Europese cloud infrastructuur.

Ook zijn er nog enkele interessante initiatieven gaande in het buitenland. Zo hebben de Finnen een Handboek gemaakt dat handvaten biedt voor het opzetten van een datanetwerk en de algemene voorwaarden schetst voor overeenkomsten voor het delen van gegevens.

2.4 Om mee te nemen naar het volgende hoofdstuk

Data van derden leeft: er is vanuit de praktijk veel interesse en er zijn boeiende sectorale initiatieven gaande. In termen van beleid valt in Nederland evenwel nog niet nationale lijn te ontdekken en uiteraard zou het raadzaam zijn deze op korte termijn te ontwikkelen.

Daarbij zal dan zeker rekening gehouden moeten worden met de diverse wetgevingsinitiatieven die inmiddels in Brussel op het fornuis staan. Omdat het hier om voorstellen gaat is nog niet duidelijk of en hoe deze de eindstreep halen, maar dat de Europese Commissie 'het datadossier' in haar hart gesloten heeft op een groot aantal aspecten, inclusief die gericht op het delen van data van derden) moge duidelijk zijn. Omdat de meeste initiateven verordeningen betreffen zal het raadzaam zijn als de betrokken partijen, waaronder uiteraard de ministeries verantwoordelijk voor implementatie, hier gezamenlijk op te trekken.

Maar wat gebeurt er eigenlijk al in de praktijk? Zijn er al mooie samenwerkingen tussen overheden en marktpartijen waarbij data gedeeld worden? En hoe zijn deze tot stand gekomen en waarom werken ze? Dat gaan we in het volgende hoofdstuk bekijken aan de hand van vier boeiende case studies, met boeiende uitkomsten!

3 Publiek gebruik data van derden in de praktijk – vier case studies

3.1 Inleidende opmerkingen

In dit hoofdstuk beschrijven we een viertal cases waarbij datadeling (van derden) plaatsvindt, te weten: (1) CBS *Center for Big Data Statistics*, (2) het Satelliet-dataportaal, (3) het Nationaal Dataportaal Wegeverkeer en (4) het Boomregister. De keuze is op deze vier gevallen vanwege hun fundamenteel verschillende karakteristieken, zoals we hieronder en in de analyse in hoofdstuk 4 zullen zien.

In paragraaf 3.2 beschrijven we deze vier cases volgens een vast stramien: (1) de achtergrond en totstandkoming van het datadelen (2) beschrijving van de data die wordt gedeeld (3) duiding van het arrangement met de derde en (4) het wensenlijstje. Deze beschrijvingen zijn grotendeels gebaseerd op de interviews die we gehouden hebben met vertegenwoordigers van de betrokken organisaties.

Aansluitend in paragraaf 3.3 trekken we een aantal conclusies op hoofdlijnen om vervolgens in hoofdstuk 4 een spade dieper te gaan: waarom werkt het daar, wat zijn de succesfactoren geweest, welke algemene lessen zijn er te trekken en welk handelingsperspectief levert dat op.

3.2 Beschrijvingen van de vier cases

3.2.1 Casus 'CBS Center for Big Data Statistics'[4]

Het Center for Big Data Statistics (CBDS) is opgericht in 2016 met als voornaamste doel het gebruik van nieuwe en bestaande (big)databronnen en technieken om betere informatie te verkrijgen over maatschappelijke thema's zoals arbeidsmarkt, mobiliteit, gezondheid, energietransitie en smart farming. Onderzoeksactiviteiten van het CBDS worden onder andere gedaan met satellietdata, social mediadata en sensordata. Een groot aantal nationale en internationale organisaties is aangesloten bij het CBDS, waaronder Capgemini, DELL-EMC, Microsoft Nederland, Humanity X, maar ook gemeentes en diverse andere partners, waaronder universiteiten, NGO's en IT-bedrijven.

Totstandkoming datadelen
Alle activiteiten van het CBS, inclusief dataverzameling, zijn gebaseerd op de Wet op het Centraal bureau voor de statistiek (CBS-wet) waarin onder meer de taken van het CBS zijn omschreven:[5]

- Het CBS heeft tot taak het van overheidswege verrichten van statistisch onderzoek ten behoeve van praktijk, beleid en wetenschap en het openbaar maken van de op grond van zodanig onderzoek samengestelde statistieken.
- Het CBS bevordert:
  a. een statistische informatievoorziening van overheidswege die voorziet in de behoeften van praktijk, beleid en wetenschap;
  b. de nauwkeurigheid en volledigheid van de van overheidswege openbaar te maken statistieken.
- Door Onze Minister of één van Onze andere Ministers wordt slechts een nieuw statistisch onderzoek ingesteld of in een onderzoek dat reeds plaatsvindt wijziging gebracht, nadat de directeur-generaal is gehoord.
- Het CBS is op nationaal niveau belast met de productie van Europese statistieken.
- Het CBS kan in incidentele gevallen statistische werkzaamheden voor derden verrichten. Deze werkzaamheden mogen niet leiden tot mededinging met private aanbieders van vergelijkbare diensten die uit een oogpunt van goede marktwerking ongewenst is.

---

[4] De beschrijving van deze casus is mede gebaseerd op het interview met May Offermans (senior projectmanager) en Barteld Braaksma (innovatiemanager) bij het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) dat is afgenomen op 4 maart 2021.
[5] Wet op het Centraal bureau voor de statistiek artikelen 3, 4 en 5.

- Onze Minister kan nadere regels stellen over de werkzaamheden, bedoeld in het eerste lid.

Binnen deze kaders heeft het CBS de bevoegdheid met derde datahouders samenwerkingen aan te gaan. Voor zover het gaat om datahouders die vanuit of namens de overheid gegevens registreren is dat wettelijk geregeld; het CBS heeft niet alleen het recht om dergelijke gegevens voor statistisch gebruik op te vragen maar zelfs de plicht om te onderzoeken of gegevens al beschikbaar alvorens een eigen dataverzameling (enquêtering) te starten. De afgelopen decennia is het aantal digitale databronnen sterk gegroeid. Dat roept de vraag op of die nieuwe bronnen, veelal gehouden door private partijen, geschikt zijn voor statistiekproductie.

In 2016 is het CBDS opgericht met als voornaamste doel: het statistisch gebruik van nieuwe en bestaande (big)databronnen en technieken om betere informatie te verkrijgen over maatschappelijke thema's zoals arbeidsmarkt, mobiliteit, gezondheid, energietransitie en smart farming. Die beweging heeft ook elders navolging gekregen: in Engeland heeft bijvoorbeeld de regering naar aanleiding van het Bean-rapport het Office for National Statistics gevraagd een Data Science Campus op te richten met een mandaat dat zelfs ruimer is dan statistisch (big) data gebruik.

Data van derden die worden gedeeld
Vaak begint 'een big data-samenwerking bottom-up, met een idee van een CBS-medewerker of een vraag vanuit de samenleving. Het CBS krijgt bijvoorbeeld continu vragen om nieuwe maatschappelijke fenomenen zoals digitalisering, duurzaamheid of globalisering te beschrijven. Tegelijkertijd wil het CBS de maatschappelijke lastendruk door enquêtering verminderen en de kwaliteit van statistieken (bijvoorbeeld tijdigheid en geografisch detail) verhogen. Een mooi voorbeeld betreft de scannerdata van detailhandelsketens, waar de oorspronkelijke samenwerking met één supermarktketen uitgegroeid is tot samenwerking die de hele detailhandel omspant. Dat is efficiënter voor zowel het CBS als de winkelketens zelf en maakt nieuwe statistiekproducten mogelijk waar ook de ketens baat bij hebben. Onverwacht bijkomend voordeel is dat de publicatie van inflatiecijfers in Coronatijden naadloos door kon gaan, terwijl veel andere landen daar grote problemen mee hadden. Ook was het met de scannerdata mogelijk om bijvoorbeeld de hamstergolf in voorjaar 2020 snel en volledig in beeld te brengen.

Het is belangrijk te beseffen dat het CBS ook nog alternatieven heeft. Natuurlijk kan het data inkopen, zoals bij Coostousto waar het social mediadata verkrijgt of bij Dataprovider dat gegevens over websites verzamelt. Ook is het mogelijk om in overleg met derde datahouders tot afspraken te komen over reguliere of incidentele dataleveringen. Daarnaast staat ook de weg van de regelgeving open, mits net als in de andere situaties, uiteraard de verkrijging van de data past binnen de wettelijke taak.

Een andere lijn die tot verstrekkings-verplichtingen van derden zou kunnen leiden loopt via Brussel waar men overweegt om B2G datadeling op te nemen in de Data Act, een nieuwe wettelijke regeling in het kader van de EU-digitaliseringsstrategie die momenteel wordt voorbereid.

Duiding van het arrangement
Het CBS heeft de derden ook wat te bieden. In de eerste plaats goede PR: als derden data delen kan dat gunstige publiciteit bieden. Daarnaast kan het delen van de data tot een kwaliteitsimpuls leiden voor statistiek die voor dei derden relevant is en daarmee ook tot een beter begrip van de, voor de derden, relevante markt. Ook kan het CBS de rol van *man in the middle* vervullen in situaties waar het delen van data voor meerdere derden een voordeel zou bieden maar men huiverig is om tot onderlinge uitwisseling te komen, bijvoorbeeld vanwege onderlinge concurrentie of imagorisico's. Zo maakt de levering van scannerdata het bijvoorbeeld mogelijk om een specifieke prijsindex[6] voor de supermarktbranche samen te stellen.

Het arrangement is altijd zeer context-gevoelig. Een voorbeeld is de situatie met de telecombedrijven, waar je altijd alle spelers – in Nederland zijn dit er thans 3 – en alle

[6] https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2017/30/consumentenprijsindex-supermarkten-jan-2015-jun-2017

bloedgroepen (technici, juristen, bestuurders etc.) ruimte aan tafel moet bieden. Vaak wordt gestart met afspraken over een beperkte pilot om vervolgens een aantal iteraties te doen. Werken deze, dan kan een dergelijk arrangement duurzaam worden.

Het CBS kan nooit exclusiviteit bieden aan een partij: de statistieken gebaseerd op de data zijn openbaar en het CBS is onpartijdig en onafhankelijk, in lijn met de missie van het CBS en zijn wettelijke taak. Wel wordt altijd in de experimenteerfase naar consensus gezocht met samenwerkingspartners wat en hoe te publiceren. Tevens biedt het CBS altijd garanties die onthulling van gevoelige gegevens over individuele eenheden tegengaan. De CBS-wet stelt daarin ook eisen die verder gaan dan bijvoorbeeld de AVG.

Wensenlijstje
Op het gebied van de data van derden heeft het CBS het volgende wensenlijstje:

a. In de eerste plaats zouden het algemene publiek en andere maatschappelijke partijen meer bewust gemaakt moeten worden van het (algemeen) belang dat data (en daarop gebaseerde statistieken) vertegenwoordigt en de waarborgen die het CBS biedt bij de omgang met deze data. Dit onder meer in de context van de huidige publiciteit rond het gebruik van telecomdata. Een moderne democratische samenleving kan niet zonder statistische cijfers die onpartijdig en kwalitatief goed zijn.
b. Ten tweede zou het goed zijn als er een gedegen maatschappelijke dialoog zou ontstaan over de baten van data delen door bedrijven met de overheid. Het gaat hier om baten voor de bedrijven zelve, maar ook die voor Nederland in het algemeen. Het gaat hierbij vooral om oligarchische sectoren zoals telecommunicatie, energie, bancaire diensten, toerisme en vervoer en voorts ook om de Big Tech bedrijven als Google, Amazon, Facebook en Apple. Hun informatieposities ontwikkelen zich zodanig dat het algemeen belang vraagt om toegang tot (delen van) data die ze in beheer hebben. Deze discussie moet aangezwengeld worden. Een bijkomende en juridisch lastige vraag is wie nu eigenlijk bepaalt wie toegang krijgt tot data en waarvoor die dan gebruikt mag worden. Als een Android-app locatiegegevens verzamelt, gaat Google, de app-bouwer of de app-gebruiker daarover; of nog een andere partij?

Tenslotte zou het goed zijn wat meer financiële en experimenteerruimte te krijgen. Van het totale CBS-budget gaat het overgrote deel op aan reguliere productie van verplichte EU-statistieken. Daarnaast genereert het CBS wat inkomsten uit hoofde van maatwerk-opdrachten en onderzoeksubsidies. Het eigen onderzoeks- en ontwikkelbudget van het CBS is relatief gering. Dat maakt het lastig om kansen die zich voordoen te benutten.

3.2.2 Casus 'NSO's Satelliet-dataportaal'[7]

Het Europese ruimtevaartagentschap ESA heeft in opdracht van de Europese Commissie enkele satellietmissies, de Sentinels gelanceerd, die gratis satellietdata verstrekken. Om nog meer toepassingsmogelijkheden te creëren heeft de Nederlandse overheid geld ter beschikking gesteld om soortgelijke data met een hogere resolutie centraal in te kopen als aanvulling op de data van de Sentinel-missies. Het Netherlands Space Office (NSO) heeft het Satelliet-dataportaal opgericht waar deze data wordt aangeboden en voert de dagelijkse werkzaamheden uit. Zij doet dit in nauw contact met zowel de opdrachtgever (Ministerie van Economische Zaken en Klimaat), als het bedrijfsleven ('Value adding'-bedrijven), de wetenschap en de eindgebruikers, veelal vertegenwoordigd door overkoepelende (branche-)organisaties.

Totstandkoming datadelen
In 2012, toen het idee van aankoop door Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (MinELenI) van satellietdata ten behoeve van Nederlandse gebruikers ontstond, kampte Nederland met de gevolgen van de bankencrisis, terwijl in dezelfde tijd het open data-gedachtengoed aan beleidsmatige tractie won. Daarbij kwam nog dat de lancering van de eerste *Sentinel* op de rol stond voor 2014. Deze missie (en de opvolgende) zouden veel aardobservatie-data gaan opleveren.

[7] De beschrijving van deze casus is mede gebaseerd op het interview met Mark Loos (senior-adviseur satelliettoepassingen, projectleider satelliet-dataportaal) bij het Netherlands Space Office (NSO) dat is afgenomen op 1 maart 2021.

Binnen deze context besloot MinELenI voorafgaand aan het beschikbaar komen van de Sentinel-data reeds aardobservatiedata in te kopen van commerciële partijen middels een aanbesteding. Deze data hadden een resolutie vergelijkbaar aan de Sentinel-data, gemodelleerd op de standaarden van de Sentinel-data die eraan zaten te komen. De gedachte hierachter was (potentiële) gebruikers – bedrijven, wetenschappelijke instellingen en overheidsgebruikers – vast de kans te geven ervaring op te doen met het gebruik van deze data en aldus onder meer de concurrentiepositie van het Nederlandse bedrijfsleven in deze sector te versterken.

Met dit eerste arrangement was een bedrag gemoeid van ruim 1 miljoen euro. De gesloten licentieovereenkomst gaf Nederlandse partijen het vrije gebruiksrecht op deze data. Later, met de komst van de Sentinels, is de data-portfolio veranderd naar hogere resolutie data, als aanvulling op de sentinel-data, om ook andere type toepassingen bijv. inspecties, mogelijk te maken. De aanbesteding werd betaald uit het Ruimtevaartbeleid-budget van EZK, in opdracht van de NSO-stuurgroep vertegenwoordigd door de ministeries van EZK, I&W, OCW, en NWO. Aankoop en implementatie lag van meet af aan bij NSO.

De transactie kwam overigens niet zo 1-2-3 tot stand. Nederlandse vertegenwoordigers zijn enkele malen naar Toulouse getogen om de onderhandelingen te voeren over de wijze van ontsluiting van de aangeschafte data. De zorg van Airbus betrof onder meer het mogelijk doorleveren van data door Nederlandse gebruikers aan Airbus' (potentiële) afnemers elders. Vandaar dat afgesproken werd dat gebruik vrij was, zolang met de ontwikkelde toepassingen de originele data niet herleid konden worden. Voor het portaal betekent dit dat alleen geregistreerde gebruikers toegang hebben tot het downloaden van de data, maar dat de viewer (bekijken data en inladen via WMS) wel open toegankelijk is binnen Nederland.

In 2017 is er een financiële toezegging gedaan voor continueren aanschaf satellietdata door EZ-DG Agro (staatssecretaris Martijn van Dam) ten behoeve van precisielandbouw.[8] De toezegging betrof een in de 4 jaar periode afbouwende financiering, waarbij EZ-DG Agro verlangde dat andere beleidsdepartementen mee gingen betalen, en een knip halverwege die na een positieve evaluatie door WUR, ook vrijgegeven zou worden.[9] Vanaf 2020 wordt de inkoop betaald vanuit het ruimtevaartbudget (Stuurgroep EZK, I&W, OCW, NWO). Daarvoor door EL&I en later EZK en LNV. Ook bijdragen van diverse uitvoeringsorganisaties.

Data van derden die worden gedeeld
In de loop der jaren heeft NSO diverse data aangekocht [10]. In eerste instantie werden de ruwe data via een ftp-server beschikbaar gesteld om de value adding bedrijven te bedienen. Later heeft NSO hiervoor een portaal met een viewer ontwikkeld waarin ook voorbewerkte satellietdata en aardobservatiedata afkomstig van de Sentinel-2 beschikbaar worden gesteld. Momenteel werkt NSO in het kader van haar uitbreidingsstrategie aan het vergroten van het gebruikersgemak, onder meer in de vorm van een professionalisering van de viewer. Sommige data worden nog (wat) voorbewerkt, zoals het recht leggen van de beelden (geo-referentie), het opwerken naar een hoge resolutie kleurenbeeld in *true colour* en *false colour* (pan-sharpening, beeldcomposieten), het optimaliseren van de kleurstelling, en het samenvoegen van de losse opnames tot een landsdekkend mozaïek. Deze diensten worden ingekocht bij en geleverd door externe partijen.

Duiding van het arrangement
Om gebruik van satellietdata bij overheden en in de samenleving te versnellen, heeft het NSO 'innovatiegericht inkopen ruimtevaart' geïntroduceerd onder de SBIR-regeling ('Small Business Innovation Research'). Zo lopen thans meerdere uitvragen, waaronder de uitvraag voor het (met aardobservatiedata) identificeren van fysieke wijzigingen in het beheersgebied van de waterschappen. De middelen voor deze uitvraag zijn afkomstig van EZK, RWS, STOWA en de Nederlandse waterschappen.

Contacten met gebruikers zijn niet geformaliseerd. Maar er vindt geregeld overleg plaats met gebruikersgroepen, zoals bijvoorbeeld met de koepelorganisatie Geo-Business Nederland en met Nederlandse *value adding* bedrijven verenigd in '*Netherlands Value Adding Cooperation*' [11]. Ook

[8] Toezeggingen inzake precisielandbouw en het agroloket | Tweede Kamer der Staten-Generaal

[9] Evaluatie gebruikerservaringen Satellietdataportaal — Research@WUR)

[10] Zie chronologische volgorde van data-inkoop en resoluties: Beschikbare data | Spaceoffice.nl

[11] NEVASCO (nevasco-group.nl)

vinden er regelmatig evaluaties plaats. Zo zijn er een aantal keren online enquêtes gehouden onder geregistreerde gebruikers. Daarnaast zijn er soms ook gerichtere uitvragen gedaan, bijvoorbeeld onder een selecte maar representatieve groep bedrijven die diensten ontwikkelen met de data. Tot slot zijn er twee keer externe evaluaties uitgevoerd om de maatschappelijke en economische meerwaarde van de centrale aanschaf van de data te evalueren.

Wensenlijstje
Kijkend naar de toekomst heeft NSO een aantal wensen.

1. Uiteraard is dekking altijd een punt van zorg. Tot begin 2023 is het arrangement geborgd onder het ruimtevaartbeleid-budget van EZK.
2. Mede met het oog daarop wil NSO de binding met haar (potentiële) gebruikers versterken door meer bekendheid te scheppen rond de beschikbaarheid en de bruikbaarheid van de data te vergroten door het bieden van meer functionaliteiten. Om de bekendheid te vergroten worden er momenteel een serie Webinars georganiseerd over satellietdata en het satelliet-dataportaal. Daarnaast worden op beurzen en in meetings en workshops met diverse overheden standaard het satelliet-dataportaal genoemd in presentaties. Ook is er foldermateriaal beschikbaar.
3. Ook laat NSO momenteel het portaal vernieuwen en gebruiksvriendelijker te maken, o.a. door een aantal informatiekaartlagen en *user stories* toe te voegen die andere type satellietdata en -toepassingen laten zien. Bijvoorbeeld data van het TROPOspheric Monitoring Instrument (TROPOMI) die concentraties van stoffen in atmosfeer, zoals stikstofdioxide, meet en de luchtkwaliteit in kaart brengt.

Voor de toekomst wil het NSO kijken of het mogelijk is om specifieke overheidsgebruikers van de data mee te laten betalen, naast de huidige financiering vanuit het ruimtevaartbeleid, om de continuïteit van de databeschikbaarheid te borgen. Als voorbeeld dient de gezamenlijke inkoop van jaarlijkse luchtfoto's van Nederland via beeldmateriaal waaraan verschillende overheden als gebruiker meebetalen. Iets vergelijkbaars zou kunnen werken voor centrale inkoop van satellietdata, waarbij een overheidsorganisatie die gebruik maakt van de data meebetaalt met de centrale inkoop, of bijvoorbeeld de beleidsdepartementen namens de uitvoerende overheden als gebruiker. Zo ver is het nog niet, mede omdat een aantal overheidspartijen nog bezig zijn met innovaties en pilots met satellietdata en nog geen structureel gebruik ervan maken.

3.2.3 Casus 'Nationaal Dataportaal Wegverkeer'[12]

In het NDW werken Nederlandse overheden samen aan het inwinnen, combineren, opslaan en distribueren van mobiliteitsdata. NDW verzamelt wegverkeersgegevens; dit is data van puntsnelheden tot voertuigcategorieën, van verkeersintensiteiten tot brugopeningen. NDW verzorgt dat centraal voor álle wegbeheerders. Diensten die de NDW aanbiedt zijn de inkoop van data, het beheren van het gemeenschappelijke dataportaal, ontwikkelen van tools voor partners, datakwaliteitsmonitoring, verzorgen van contractmanagement voor de partners, inclusief het (Europees) aanbesteden van nieuwe contracten en standaardisatie van data. Marktpartijen kunnen van deze diensten gebruik maken op basis van een zogenaamde 'Data+Diensten-overeenkomst'.

Totstandkoming samenwerking met de derden
Voor een goed begrip van de context van deze case is het belangrijk te realiseren dat verkeersinformatie, gegenereerd mede op basis van data van derden, een belangrijk maatschappelijk doel dient en in feite een verlengstuk vormt van verkeersmanagement – doorstroming, verkeersveiligheid, lucht en geluid, stimuleren van de ITS-industrie sector – waarvoor het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (I&W) aan de lat staat. Omdat de marktpartijen een wezenlijk onderdeel van de keten vormen – als data-leveranciers en als distributiepunten – zijn goede afspraken over gebruik van data en verantwoordelijkheden essentieel.

[12] De beschrijving van deze casus is mede gebaseerd op het interview met Chris de Vries en Olaf Vroom (directeur, respectievelijk manager Innovatie & Strategie bij het Nationaal Dataportaal Wegverkeer (NDW)) dat is afgenomen op 4 maart 2021.

Voor de oprichting van het NDW bestonden ervan oudsher relaties tussen Rijkswaterstaat (RWS) en marktpartijen die verkeers-informatiediensten leverden. RWS deelde als verkeersmanager data uit verkeerscentrales, die door de verkeers-informatiediensten dan weer (bewerkt) gedeeld werden met het publiek. Daarin waren wederzijdse (warme) afspraken besloten (in de vorm van *servicelevel agreements*), bijvoorbeeld over het onverwijld doorgeven van gevaarlijke situaties op de weg (zoals de aanwezigheid van spookrijders). Het NDW heeft dit bij haar oprichting overgenomen en verbreed naar decentrale verkeersmanagers.

Later zijn deze arrangementen grotendeels 'verdrongen' door het open databeleid. Omdat de Europese regels voorschreven dat dit beleid gepaard ging met verstrekking van data zonder beperkingen (inclusief een verbod op het in rekening brengen van vergoedingen) verdwenen de oorspronkelijke afspraken. De warme relatie werd daarmee 'koud'.

Om dit enigszins te compenseren, heeft het NDW toen een zogenaamde 'data-voor-diensten overeenkomst' geïntroduceerd. Hiermee konden afspraken met data-afnemers van het NDW worden verrijkt, zoals het bieden van extra service en leveringszekerheid). Het betreft hier *barter*-achtige afspraken: er vindt tussen de contractspartijen een uitruil plaats met gesloten beurzen. Dus de derden zijn vaak zowel leverancier als afnemer. Het arrangement is overigens geheel vrijwillig: partijen die hiertoe niet toetreden kunnen aanspraak blijven maken op de open datadienst ven het NDW.

Later is onder invloed van nieuwe technologische ontwikkelingen – met name de opkomst van *Smart Mobility*, *Mobility as a Service* en intelligente verkeersrelinstallaties (VRI's) – de noodzaak tot meer afspraken te komen steeds sterker geworden. Dit heeft enorm bijgedragen aan de beschikbare soorten, de hoeveelheid en de kwaliteit van de data. Ter stimulering hiervan heeft het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (I&W) diverse programma's ingezet, waarbij de private sector een belangrijke rol heeft gekregen richting mobilisten.

Voorts heeft de Europese ITS Richtlijn impact gehad op de samenwerking met marktpartijen. Deze bepaalt dat (private) beschikbare data die veiligheid-gerelateerd is, om niet moet worden gedistribueerd, waarmee deze in feite 'private open data' is geworden. Dit is ook van invloed op de her-distributie van deze data door overheidsplatforms zoals die van het NDW. In de praktijk wordt eerst met marktpartijen onderhandeld over welke data onder de Richtlijn valt. De duur van onderhandeling kan sterk verschillen. Soms is het in één overleg geregeld, soms duurt het een jaar, waarbij zelfs het gewicht van de Europese Commissie wordt ingezet. Het verloop van de onderhandelingen hangt nauw samen met het businessmodel dat een sector koppelt aan de data. Daarna wordt vastgesteld of het wenselijk is om een partij als NDW als neutraal koppelvlak te gebruiken tussen overheden en bedrijfsleven of tussen private partijen onderling. In sommige gevallen wordt de ingekomen data nog bewerkt door NDW om het op het niveau van logische verkeersinformatie-berichten te krijgen alvorens NDW het weer als open data publiceert. Ook kan de data door NDW gecombineerd worden met veiligheidsberichten uit andere bronnen om tot een betere informatiestroom te komen. Voorbeelden zijn data uit verkeerscentrales, data uit voertuigcomputers, afkomstig van autofabrikanten (ook wel *Probe Vehicle Data* genoemd) en community data van app-bouwers zoals Waze en Filtsmeister.

Tenslotte is van belang dat de programma's van I&W en wegbeheerders, waar mogelijk, in een aanbesteding voorschrijven dat ingekochte/gesubsidieerde data, als open data beschikbaar moet zijn, vaak via het NDW. Dat vraagt uiteraard om een structurering vooraf – met name over het verdere (her)gebruik van de data van derden – in de uitvraag.

Data van derden die worden gedeeld
Naast overheidsdata betreffen de data (van derden) die worden gedeeld: veiligheids-gerelateerde data en data verkregen uit aanbestedingen waarin het delen van data expliciet is afgesproken. Deze data worden soms nog bewerkt door het NDW. De verwachting is dat dit bewerken in de toekomst zal toenemen, door het gebruik van algoritmiek (het combineren van data en toepassen van artificiële intelligentie).

Een goed voorbeeld is de data-voor diensten overeenkomst met Google/ Waze. Zij leveren als tegenprestatie voor het gebruik van NDW-data een speciale licentie voor de berichten uit de Waze community over waarnemingen op de weg, waardoor verkeerscentrales sneller kunnen reageren op ontstane verkeerssituaties. Dit is vooral een welkome aanvulling op onderdelen van het wegennet waar geen verkeerscamera's zijn en weinig weginspecteurs rijden. Dit is relevant voor zowel snelwegen als wegen van provinciale en gemeentelijke wegbeheerders.

Een ander voorbeeld van een afspraak in het kader van een aanbesteding, is dat NDW reistijden maakt en publiceert als open data van de bij Be-Mobile ingekochte *floating car data* (FCD). Normaal zou deze ingekochte data alleen beschikbaar komen voor de bij NDW aangesloten publieke partners, wat een gesloten community is, die afgedekt is door de ingekochte licentie. Door deze nieuwe afspraak is een echter een deel van de data ook beschikbaar als open data, waardoor andere bedrijven diensten kunnen ontwikkelen op basis van NDW-data, die ze anders zelf hadden moeten inkopen bij een FCD-leverancier. Hiervoor betalen de publieke NDW-partners een meerprijs. Deze afspraak is gemaakt omdat NDW in het verleden reistijden publiceerde op basis van dure wegkantsystemen zoals ANPR[13]-camera's. Deze data was naar zijn aard open data. Private afnemers van deze data zijn voor hun business case gaandeweg afhankelijk geworden van deze datastroom. Door het vervangen van de wegkantsystemen door FCD zou – zonder nadere afspraken – deze private dienstverlening onder druk komen te staan of geheel wegvallen, wat ook maatschappelijke impact heeft. Voor deze constructie is gekozen na een uitgebreide marktconsultatie, waarin alle belangen zijn afgewogen.

Overigens liggen de grenzen van wat publiek en wat privaat is niet vast, deze verschuiven in de tijd. Een voorbeeld is de collectieve verkeersinformatie waar het NDW namens RWS weer ruimte heeft teruggekregen op de marktpartijen. Naarmate hun businesscase voor individuele dienstverlening slechter werd, trokken zij zich steeds meer terug. Daarmee verdween de markt maar omdat verstrekking van die informatie wel een publiek belang dient is dit in feite weer een collectief goed geworden dat door de overheid gedistribueerd wordt. Het Ministerie van I&W heeft hiervoor zijn beleidskaders herzien, wederom na een uitgebreide marktconsultatie, waar NDW aan heeft meegewerkt. Deze processen vinden plaats tegen de achtergrond van het spelregelkader voor de Wet Markt en Overheid.

Beheer van data, diensten en het arrangement
Het beheer van de data van het NDW vindt plaats in samenwerking met de ketenpartners (publiek en privaat). Bij aanbestedingen (met private partijen) zijn dit vaak éénmalige impulsen mede in de hoop dat de aanbieder aansluitend op een eigen vitale business case kan steunen. Dit is echter geen vanzelfsprekendheid en elke keer een zoektocht.

Een mooi voorbeeld van de beheerrol van het NDW op data van derden betreft de real time data over wegwerkzaamheden. Voor de wegbeheerders is dit geen prioriteit, ze hebben dit niet nodig voor hun kernprocessen en zijn dus ook niet bereid hierin te investeren. Voor de weggebruikers is deze data (in de vorm van verkeersinformatie) echter wel tijd-kritisch. Daarvoor is dus een verzamelmechanisme nodig waarbij data van derden en eigen data worden gekoppeld en vervolgens een via een distributienetwerk actueel worden verspreid. Dit vereist uiteraard wat middelen: als je baten uit publiek-private-samenwerking wil halen, moet de overheid bereid zijn hierin te investeren.

Anders gezegd: publieke investeringen in datakwaliteit zijn op zichzelf staande beleidsinstrumenten, die eigen budgetten behoeven. Dit in tegenstelling tot publieke data die ontstaat als toevallig bijproduct van andere overheidsprocessen die als open data worden vrijgegeven. Dit is een notie die langzamerhand ook bij beleidsmakers doordringt. De governance op het arrangement met marktpartijen is afhankelijk van de relatie. Als het NDW als afnemer optreedt is er geen structurele borging. Deze is veelal tijdelijk contractueel geregeld in aanbestedingen. Daar waar NDW als leverancier optreedt bestaan structurele overleggen met afnemers (publiek en privaat).

---

[13] Automatische Nummerplaat Herkenning.

Relatie met de afnemers van de data
Als gezegd zijn de derde datahouders ook vaak afnemers van NDW-data. Van de circa 60 afnemers leveren circa 40 daarvan ook data terug. De marktpartijen kunnen als volgt opgedeeld worden: (a) grote, grensoverschrijdende spelers (Google, Here, BeMobile en TomTom) (b) lokale spelers die al lang actief zijn en (c) partijen in het onderzoeksveld, zoals het CBS en universiteiten. Afspraken met afnemers van deze data betreffen zaken als:
- Leveringszekerheid vanuit overheidskant
- Datakwaliteit van overheidsdata
- Diensten rondom de levering, zoals een servicedesk
- Mate en wijze van gebruik door private partijen i.v.m. het behalen van maatschappelijke doelen.
- Synchronisatie van private en publieke communicatie naar weggebruikers

In bijna alle gevallen is gebruik van de data vrij, tenzij het gebruik onderdeel is van een aanbesteding of consortium afspraken bij Europese subsidieprojecten (waarbij vaak restricties gelden). Borging van de kwaliteit vindt plaats door zelfbinding van overheden, hetzij in programmaverband van I&W, dan wel tussen samenwerkende partners van bijvoorbeeld NDW. De marktpartijen worden hierbij geconsulteerd. Op dit moment worden er eerste stappen gezet in het monitoren van de datakwaliteit van overheden binnen het programma Digitalisering Overheden. Indien er sprake is van ingekochte data door overheden, worden er contractuele afspraken gemaakt om dit te borgen. Hierop worden diensten gezet zoals, monitoring, servicelevel management en contractmanagement. Soms is er sprake van mission-critical 24/7 arrangementen.

Overigens is de Europese Commissie gestart de dialoog met de grote internationale marktpartijen te structureren door de nationale toegangspunten (zoals NDW in Nederland) te laten samenwerken door een gemeenschappelijke onderhandelingspositie in te nemen richting de markt. In het najaar zullen de lidstaten op dit punt gaan samenwerken binnen een zogenaamde Program Support Action (PSA). Dit is een speciaal subsidieprogramma van de Europese Commissie, die in dit geval alleen open staat voor lidstaten en bedoeld is om het ITS-uitvoeringsprogramma van de Commissie te ondersteunen. Samen met het Ministerie van I&W heeft NDW geschreven aan de Nederlandse inbreng. Verwacht wordt dat het project de komende jaren een aantal zaken zal opleveren: een governance voor 'federale' samenwerking tussen de nationale toegangspunten, een geharmoniseerd standaardisatieplatform voor de belangrijkste dataprotocollen en een Europese onderhandelingstafel voor het gebruik van overheidsdata door het internationale bedrijfsleven met daaraan gekoppelde maatschappelijke outcomes in het mobiliteitsdomein.

Wensenlijstje voor de toekomst
De huidige manier van datadelen van derden is niet toekomst vast, gegeven het volgende:
- Ontwikkeling van een data-ecosysteem in NL en EU.
- Noodzakelijkerwijs steeds meer afspraken in publiek-private ketens
- Uitwisseling van data met en zonder afspraken.
- Overheidsdata als beleidsinstrument i.p.v. open data.
- Combineren van private en overheidsdata, waarbij concurrerende private partijen ook moeten gaan samenwerken

Ter toelichting: in de Nederlandse situatie is in veel gevallen sprake van publiek-private dataketens om uiteindelijk te komen tot een mobiliteitsdienst voor mobilisten, waaronder weggebruikers. Deze diensten dienen in veel gevallen ook een maatschappelijk doel (doorstroming, veiligheid, duurzaamheid). Overheden – op alle bestuurslagen – hebben dus een direct belang bij het functioneren van deze ketens. Private partijen hebben daarentegen nog steeds een overwegend belang bij een goede commerciële business case. Het is de kunst om dit uitgelijnd te krijgen. Borging van bovenstaande kan grosso modo vanuit drie invalshoeken worden benaderd, die ook samenhang vertonen.

In de eerste plaats moeten er in deze ketens wederkerige afspraken kunnen worden gemaakt over het aanleveren van data en de wijze van gebruik. Dit gaat ook over publiek-private koppelvlakken heen. Zo willen private partijen garanties ten aanzien van de kwaliteit van de overheidsdata en willen de overheden garanties over de toepassing van de data in specifieke diensten, zodat de beoogde maatschappelijke doelen ook echt worden gehaald. NDW noemt dit een 'warme keten'. De uitgangspunten van het generieke open databeleid bevorderen warme afspraken in de dataketen niet (geld, licentie afspraken). Integendeel, het hindert de afspraken in de keten.

In de tweede plaats is data een productiemiddel geworden van de overheid voor deze dataketens. Dit gaat veel verder dan een 'toevallig' open dataproduct dat ontstaat uit andere primaire processen bij bijvoorbeeld een wegbeheerder. In beleidstermen is data steeds meer een op zichzelf staand beleidsinstrument geworden om beleidsdoelen in de publiek-private ketens te realiseren. Dit betekent dat overheden in datakwaliteit moeten investeren die niet bedoeld is voor de eigen diensten, maar voor diensten in de totale keten. Dit vraagt om een *mind shift* bij zowel publieke uitvoerders als beleidsmakers. Het klassieke begrotings-abc is dan van toepassing: waarvoor doe ik het? Hoe instrumenteer ik het? En *last but not least*: wat kost het? Dat is iets heel anders dan 'gratis' open data, ook voor beleidsmakers. Deze verandering in discours, zou ook bij voorkeur op bestuursniveau moeten plaatsvinden, waardoor zaken als digitalisering, digital twinning op de bestuurstafel komen en met net zo veel interesse worden behandeld als de aanleg van een nieuwe snelweg of openbaar vervoer.

In de derde plaats komen data transacties niet als vanzelf tot stand. Tussen publieke en private partijen zijn er vaak wel wat mechanismen: open data (met de benoemde beperkingen), aanbestedingen, subsidies. Maar tussen private partijen is het niet vanzelfsprekend. Vaak is er sprake van concurrentie, mogelijk wantrouwen en is data delen tussen partijen om er gezamenlijk beter van te worden, geen vanzelfsprekendheid. Deze problematiek is vergelijkbaar met die van open innovatie. Zo langzamerhand willen overheden in het mobiliteitsdomein innovatie stimuleren door ook private partijen te laten samenwerken. Door de bovengenoemde reden komt dat moeizaam tot stand. Bij marktconsultaties komt steeds vaker de behoefte aan neutrale koppelpunten naar boven en een zekere regulering van de markt. Die afsprakenkaders beslaan een breed gebied: betrouwbare koppelvlakken, geen dominantie in de samenwerking, privacy verantwoordelijkheden in de keten, prijsvorming, hergebruik van data, interpretatie van de ITS Directive, neutrale standaardisatie, het transparant gebruik van AI en andere algoritmes, intellectueel eigendom, etc. Binnen individuele projecten en programma's worden hiervoor wel oplossingen gevonden, maar die zijn vaak beperkt in tijd en geografische dekking. Daarnaast zijn ze vaak gedomineerd door hiërarchische aanbestedingsrelaties en consortiumvorming, waardoor een open ecosysteem soms wel wordt gepredikt, maar in de praktijk niet tot stand komt. Dit vergt derhalve een aparte beleidsinterventie, vergelijkbaar met andere domeinen zoals de zorg, telecom en energie, voor een zo groot mogelijk (nationaal) ecosysteem. Dit ecosysteem zou zo veel mogelijk projecten, programma's moeten ondersteunen, waarin spelregels zijn gedefinieerd, de juiste – horizontale – prikkels zijn aangebracht en enkele noodzakelijke (neutrale) actoren een rol hebben. Het veel geroemde adagium '*learning by doing*' kan dan niet meer. Er zal dan iets van ontwerp moeten plaatsvinden, wat vaak op een negatieve risicoperceptie stuit bij publieke beleidsmakers.

Een andere wens betreft de AVG. Het NDW ervaart de AVG en vooral de interpretatie van het begrip persoonsgegevens door de Autoriteit Persoonsgegevens als klemmend. Onder die interpretatie zijn *traces* (geïndividualiseerde voertuigbewegingen) persoonsgegevens en is het gebruik dus aan tal van regels gebonden. Het NDW is niet geïnteresseerd in de personen achter deze data, maar uitsluitend in de voertuigbewegingen. Evenwel heb je die *traces* initieel wel nodig om deze te kunnen aggregeren tot deze bewegingen. Dit zou aanpassing behoeven – met name de regels over doelbinding zouden verruimd moeten worden – mogelijk door middel van een kaderwet (er zijn meer overheidsorganisaties met hetzelfde probleem).

Daarnaast heeft het NDW last van de aanpassingen in de aanbestedingsregels, met name die over horizontale samenwerking - de ene overheidsorganisatie verricht diensten voor de andere overheidsorganisatie - waarbij het buurmanprincipe moet worden gehanteerd.

Het NDW heeft behoefte aan een data-ecosysteem: een vaste setting waarin een aantal partijen, zowel overheid als markt, die veel met elkaar willen uitwisselen zich met elkaar kunnen verhouden. In feite een marktplaats voor data waarbij het NDW een *trusted party*-rol zou kunnen vervullen, waarbij naast collectieve voorzieningen (*neutral* server) eerlijke spelregels gelden en aldus een bron voor innovatie kan vormen.

Ook het open data-beleid, althans bepaalde aspecten daarvan, is voor het NDW een blok aan het been. Het verbod voorwaarden te stellen aan het gebruik van data (inclusief de data die het NDW van derden verkrijgt) heeft er niet alleen toe geleid dat het NDW wisselgeld is kwijtgeraakt, ook zijn datastromen van derden opgedroogd omdat de open data-principes botsten met de met marktpartijen gemaakte afspraken en hun behoefte aan bescherming van hun belangen. Het NDW zou een herwaardering van haar data willen bepleiten als een op zichzelf staand overheidsproduct en beleidsinstrument.

Tenslotte pleit het NDW voor heldere richtlijnen voor het gebruik van AI, dat een belangrijke rol zal gaan spelen in het verkeersmanagement. Dit heeft uiteraard ook te maken met het gebruik van data van derden, waarbij transparantieverplichtingen op gespannen voet kunnen komen te staan met bescherming van intellectuele eigendomsrechten.

3.2.4 Casus 'Boomregister'[14]

Het Boomregister is een initiatief van Alterra Wageningen UR, Neo en Geodan en heeft als doel een overzicht van alle bomen van Nederland te scheppen. Bomen zijn van waarde, maar soms ook gevaarlijk of lastig. De belangrijkste dienst van Boomregister is Boombasis. Deze bevat de kroonprojecties van de bomen in heel Nederland. Daarnaast wordt er samen met de partners van het Boomregister aanvullende diensten geleverd zoals het controleren van uw bomendatabase en het actualiseren hiervan.

Totstandkoming datadelen
Het Boomregister is een initiatief van NEO BV, Geodan BV en Cobra Boomadviseurs BV). Het begon in 2014 met een gesprek en een technisch idee. Directe aanleiding was het voornemen het AHN 2 open data te maken waarbij NEO was gevraagd hierop kwaliteitscontroles uit te voeren. Hierbij bleek dat de aanwezige bomen veel ruis bij de metingen veroorzaakte. Vanuit hier is de gedachte ontstaan de ruis te gebruiken om de bomen in kaart te brengen. Aansluitend kwamen de initiatiefnemers erachter dat ook Alterra (Universiteit Wageningen) bezig was bomen in kaart te brengen met AHN-data. Deze sloot vervolgens ook aan.

Het uitgangspunt was dat deze data publiekelijk toegankelijk zouden moeten zijn en dat deze gecombineerd zou moeten kunnen worden met meer databronnen, met name vanuit de hoek van aardobservatie. Daarbij was de ambitie om een hoger kwaliteitsniveau te realiseren dan via klassieke procedures en aanbestedingen mogelijk is, met name waar het de actualiteit van de data aangaat.

Data van derden die worden gedeeld
De belangrijkste dienst van Boomregister op dit moment is Boombasis. Boombasis is gebaseerd op aardobservatie-data zoals luchtfoto's, satellietbeelden en lidar en bevat basisinformatie over alle bomen in Nederland: locatie, kroon diameter, (automatisch gegenereerde) stampositie, hoogte en management vorm. In het datamodel is ruimte voor andere parameters zoals boomsoort, plantjaar, type eigenaar, enz. Die ruimte is op dit moment og slechts heel beperkt gevuld. Maar het is een grote ambitie om dat wel te vullen, via Open Databronnen en via publieksmeldingen/*crowdsourcing*.

Er zijn veel partijen die via *crowdsourcing* data inwinnen. Het zijn veelal non-profit en ideële organisaties die veel specifieke data inwinnen, met name over flora en fauna, uit overtuiging of

[14] De beschrijving van deze casus is mede gebaseerd op het interview met Rob Beck (directeur van NEO BV, een van de *founding fathers* van het Boomregister) dat is afgenomen op 4 maart 2021.

hobby. Die informatie is waardevol voor het Boomregister, maar het ongeclausuleerd delen van deze data zou tot uittreding van deze (nog voor het overgrote deel potentiele) leveranciers leiden omdat dit hun bestaansrecht zou kunnen aantasten, financieel, maar ook vanuit een data-eigenaarschap positie. Het belang van de inwinner is bijvoorbeeld de bescherming van soorten. Het ontsluiten van informatie over het voorkomen van die soort is soms wel en soms geen geode zaak.

Duiding van het arrangement
In feite is het Boomregister een open data coöperatie. De coöperatie overlegt met de leden en komt, al polderend, tot een plan welke data te verwerven. Voor zover deze niet gratis beschikbaar zijn worden deze aangekocht via uitvragen. Vervolgens stelt men deze beschikbaar via het platform en de kosten worden gedragen door de deelnemers. Het bestuur bestaat uit een mix van bedrijven. Deze bedrijven hebben 51% van het stemrecht. Non-commercieel gebruik is gratis en voor commercieel gebruik moet een bijdrage betaald worden. Op deze wijze worden de belangen van de derden beschermd.

De uitdaging van de coöperatie zit in het zich beperken: als de coöperatie te ver gaat in haar dienstverlening gaat het de marktpartijen en andere data leveranciers in de weg zitten. De gemeenschappelijke deler moet nauw genoeg zijn, de coöperatie stakeholders moeten geld kunnen verdienen. Dit was ook de reden dat een van de oprichters (Cobra) besloot eruit te stappen: de coöperatie kwam te dicht op haar businesscase te zitten.

Wensenlijstje
In het Boomregister is het helaas niet gelukt om de overheid als partner mee te krijgen. Ofschoon er langdurige gesprekken met de VNG hebben plaatsgevonden, is het uiteindelijk niet gelukt deze (logische) overheidspartner aan boord te krijgen. Ook zijn er gesprekken geweest met het ministerie van EZK, maar deze wenste de data tot open data pur sang te maken, wat het einde van de coöperatie had betekend.

De afwezigheid van een publieke partij heeft echter wel tot wat wantrouwen geleid en ook had de overheid een goede ROI kunnen vervullen bij de uitrol en distributie. Het zou daarom goed zijn dat in de toekomst de *mindset* van de overheid zou veranderen.

In dat kader ziet NEO het landschapsregister als een mooie tweede kans om de voordelen van de coöperatievorm voor het voetlicht te krijgen. Dit in samenwerking met andere organisaties zoals waarnemingssites en RVO, waarbij deze een grootafnemer en mogelijk (gedeeltelijk) financier zou kunnen worden.

3.3 Analyse van de 4 cases

Onderstaand tabel bevat een samenvatting van de case-beschrijvingen op basis van een aantal gemeenschappelijke kenmerken.

Naam case	Verkrijgings -model	Vorm van het arrangement	Relatie derden - overheid	Belang derden	Data van derden	Markt derden	Standaardisatie	Kwetsbaarheid
CBS - Center for Big Data Statistics (1)	Data-afgifte	Regelgeving (mogelijk geflankeerd door) dwingende bepalingen in overeenkomsten Overheid maakt gebruik van zijn publiekrechtelijke bevoegdheden.	Het verticaliseert de relatie Relatie wordt koud en afstandelijk	Naleving van regels op straffe van een sanctie	Kan van alles zijn	divers	divers	Naleving is niet vanzelfsprekend Disputen worden direct formeel Wil tot samenwerking vernietigd
NSO - Satellietdata-portaal	Data-aankoop	Privaatrechtelijke overeenkomst op basis van een aanbesteding geregeerd door publiek recht.	Overheid treedt op als facilitator door het doen van een macro-economische investering in data.	Financiële baten	Overheid kan de data niet zelf produceren, er is geen alternatief De data is volumineus De data is continu De data is essentieel Data is zeer specifiek De data heeft een hoog voorspellende waarde De data is longitudinaal	Gering aantal aanbieders Overzichtelijke markt	Technische standaarden en behoeftes gebruikers zijn bekend.	Het kost de overheid zichtbaar geld (out of pocket) De data wordt gekocht voor een bepaalde tijd, dus het arrangement is eindig De specificaties moeten overeenstemmen met de behoeftes van de afnemers Er is een risico van een lock-in Business case moet elke keer opgesteld worden om te bewijzen dat er meerwaarde zit in de overheidsinvestering in de data. Ook is er een regelmatige reflex afnemers te laten betalen.
CBS - Center for Big Data Statistics (2)	Data-donatie	Privaatrechtelijke overeenkomst Maatwerk	Overheid heeft of zoekt naar "man-in-the-middel" positie. Bestaande relatie waarbij de invulling verandert door	Toegevoegde waarde bieden in de vorm van (a) publiciteit, (b) verhogen van datakwaliteit en	Big data De data heeft waarde in geaggregeerde vorm en raakt in die vorm	Gereguleerde markten. Oligarchisch, vaak gebaseerd op eigen fysieke infrastructuur	Data in hoge mate gestructureerd en gestandaardiseerd op technisch en	Verduurzaming van de relatie is lastig te waarborgen: hoe houd je het spannend?

			technologische veranderingen Partijen zoeken naar een sweet spot die verbinding rechtvaardigt Experimenteel en iteratief	standaardisatie en (c) beter begrip van de markt geven	niet de business case van de derde	Semipublieke partijen met landelijke dekking (voorbeelden zijn energie, bancaire, transport of de telecomsector) Opereren in markpartijen kennen elkaar goed en vaak is er een overkoepelende organisatie. Markttransparantie op grond van regelgeving	semantisch gebied.	De overheid kan voor korte tijd meerwaarde leveren, maar na bepaalde tijd neemt deze af
Nationale Dataportaal Wegverkeer – data voor diensten arrangement	Data-ruil	Privaatrechtelijke overeenkomst Het zijn maatwerk afspraken tussen partijen. de grenzen van het publieke recht worden opgezocht	Er is een informele relatie en een inherente wederzijdse afhankelijkheid. Er is een belang om de relatie goed te houden en de data-uitruil is een middel daarvoor	Verkrijgt data of dienst die hem helpt bij eigen proces Onderhouden van de relatie Uitruil van belangen (*bartering*) Samenwerken op basis van gemeenschappelijke belangen die elkaar niet bijten.	De data is volumineus, continu, real time, lands-dekkend De data heeft hoge voorspellende publieke waarde. Het is real time data met hoge voorspelende waarde. Data is het bijproduct van het kernproces van de derde en verstrekking aan de overheid raakt de business case niet of versterkt die zelfs De publieke taak van de overheid vormt een punt van zwaartekracht (data op het gebeid van verkeersmanagement).	Oligarchische en technologisch gedreven markt door de opkomst van dynamische sensoren. De overheid heeft tot op zekere hoogte alternatieven maar zijn veel minder efficiënt	Standaarden zijn aanwezig maar veranderen hevig door dynamiek van de markt als gevolg van technologische veranderingen	De continuïteit van de data wordt gewaarborgd op basis van duurzame samenwerking. De continuïteit is minder kwetsbaar dan bij het CBS, omdat de drijfveer voor samenwerking wederkerig is. Op zoek naar intimiteit loopt de overheid loopt tegen grenzen van zijn eigen regels aan (open databeleid, AVG, discriminatie-verbod, hergebruik van data, Markt en Overheid regels Open databeleid-ambities maakt intimiteit moeilijk AVG-regels beletten nuttige toepassingen op basis van geaggregeerde informatie

					De samenwerking heeft een duidelijke scope met omringende partijen die hieraan kunnen bijdragen.			
Het Boomregister	Data-afnemer	Onderlinge samenwerking is gebaseerd op statuten en afspraken en gemeenschappelijke waarden en belangen Standaard overeenkomst met afnemers Inkooprelatie (quid pro quo) met sommige data-leveranciers	Bijdragen aan de rijkheid van het register. Gemeenplaats waar individuele belangen samen komen. Gebaseerd op halen en brengen (coöperatie). Commercieel gebruik moet voor worden betaald worden.	Overheid is afwezig (hoogstens leverancier of gebruiker van data) dus er is geen corresponderende tegenprestatie of belang	De verzameling van kerndata heeft een aanzuigende werking op aanpalende databronnen Data komt uit diverse bronnen.	De kern van het register wordt beheerd door marktpartijen die baat hebben bij het bestaan van het register. Wordt niet geraakt door de vrij beschikbaarheid van het register, omdat ze verder op in de waardeketen zitten. Het is een gemeenplaats (samenkomen van data). Veel leveranciers leveren data voor niets onder de voorwaarde dat deze niet ongeclausuleerd gratis beschikbaar komen voor derden (*crowd sourcing*)	Open standaarden Kerndata gestructureerd en gestandaardiseerd op technisch en semantisch gebied.	Datgene wat je doet als coöperatie wordt bepaald door de gemeenschappelijke deler van de individuele belangen. Verlies van leden, omdat je buiten de gemeenschappelijke deler treedt. Transparantie en zelfmatiging zijn cruciaal (het tegengaan van *mission creep*) Financiering is van belang: wie betaalt de gemeenschappelijke infrastructuur en het beheer. Hoe voorkom je freeriders, mensen die alleen maar komen halen Het werkt alleen met gelijkgezinde die zich allemaal vrijwillig aan de regels houden (ethisch gedreven). Onpartijdigheid van de leiding van de coöperatie. Afwezigheid van een overheidspartij.

Deze verkrijgingsmodellen zijn gebaseerd op fundamenteel verschillende interventietypen lopend van verticaal - de overheid reguleert door middel van publiekrechtelijke bevoegdheden en er is geen (warme) band met de derden - tot aan horizontaal en intiem: de overheid kent de derden goed en maakt als private partij afspraken. Dat schept in feite een matrix met 4 kwadranten waarbij ieder kwadrant correspondeert met een rol die de overheid kan vervullen (bij het laten stromen van data van derden). Afbeelding 2 hieronder positioneert de cases in deze matrix.[15] [16]

Figuur 2: Positie van case studies

Uiteraard is dan een logische vervolgvraag of er een verklaring gevonden kan worden voor het ontstaan van deze verschillende verkrijgingsmodellen en wat dan de verklarende factoren zijn. De beschrijving hieronder doet een poging daartoe: het inventariseert de context van iedere case (en het bijbehorende verkrijgingsmodel) aan de hand van (1) de data (2) de markt waarin de derden opereren en (3) de sfeer van de relatie tussen de derde en de overheid. We gaan daarbij van linksboven naar rechtsonder. Wat zijn de beelden die hierbij ontstaan?

3.3.1 De Regelgever - de overheid die data-afgifte oplegt

In deze rol (case CBS 1) dwingt de overheid data-afgifte af door dit op te leggen. Ze acteert op basis van haar publiekrechtelijke bevoegdheden met als achterliggende gedachte dat de data – in het geval van het CBS de statistieken die daaruit verkregen kunnen worden – het landsbelang dient. De relatie met de derden is (of wordt) hiermee koud. De data en de derden en de markten waarin deze opereren kunnen zeer divers zijn. De naleving is de achilleshiel van dit instrument: omdat er geen direct positief belang bij de derde zit is deze niet van nature geneigd de data uit te leveren. Het afdwingen van naleving kost uiteraard ook geld (aan de kant van de overheid en de derde).

[15] Hierbij moet wel opgemerkt worden dat de koppeling van een case aan een bepaald kwadrant (en daarmee een specifieke rol) niet zo absoluut is als de afbeelding suggereert. Immers, zoals we hierboven hebben gezien, kopen het CBS en de NDW ook data van derden in – en zijn daarmee Koopman – en krijgt de NDW ook data van derden los op grond van regelgeving (zoals de ITS Richtlijn (2010/40/EU)).

[16] Zoals te zien is hebben we de case 'Boomregister' buiten de kwadranten geplaatst omdat de overheid in deze case (vooralsnog) geen rol vervult. Dat neemt niet weg dat de rol die de coöperatie in principe ook door de overheid vervuld had kunnen worden. Dit wordt gesymboliseerd door het lege tekstboxje in het 'Rentmeester kwadrant'.

3.3.2 De Koopman – de overheid die data verkrijgt via een aanbesteding

In deze tweede rol (case NSO) verkrijgt de overheid de data door deze simpelweg te kopen. De relatie tussen met de derde is al een stuk minder koud, maar nog steeds niet intiem. Eerder is deze zakelijk te noemen: deze wordt aangegaan op basis van een koopovereenkomst en zelfs nog een die via een (openbare) aanbesteding tot stand is gekomen, een klassiek inwinningsmodel voor de overheid. Daarbij maakt de overheid weliswaar gebruik van haar privaatrechtelijke arsenaal, maar nog steeds is deze ingekapseld in tal van publiekrechtelijke regels die weinig speelruimte bieden. Uiteraard is naleving (meestal) geen probleem: de derde heeft een gezond eigenbelang bij presteren waarvoor hij immers betaald krijgt.

Typisch vindt aanbesteding plaats voor die data die de overheid erg graag wil hebben, uiteraard vanuit een publiek belang (eigen gebruik of positieve macro-economische effecten), maar niet zelf (goedkoper) kan genereren. De markt waarin de overheid wil inkopen is idealiter (enigszins) overzichtelijk, transparant en wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van standaarden. Naarmate dit minder geldt is de kans op een succesvolle inkoop kleiner.

Ofschoon dit verkrijgingsmodel op het eerste gezicht zeer aantrekkelijk lijkt, zijn er ook wel wat nadelen. Uiteraard kost het de overheid direct geld (*out of pocket*) en voorts, waar continuïteit van de dataleveranties cruciaal zijn, bestaat er het risico van een zogenaamde *vendor lock in*. Daarnaast, en zeker waar de inkoop ook een subsidiërend element bevat (zoals bij het satellietdata-portaal in de NSO case) zal de inkoop iedere keer onder een vergrootglas komen te liggen en zal de businesscase steeds opnieuw gemaakt moeten worden. Door een herhalende inkoop van de data speelt er ook een mate van onzekerheid en ontstaat vaak de reflex om de kosten door te belasten aan de eindgebruikers (met vaak weer als gevolg dat de partijen die betalen geen *free riders* dulden hetgeen dan in praktijk leidt tot minder datadelen (en veel transactiekosten).[17]

3.3.3 De Dealer - De overheid die data-donaties krijgt of data uitruilt

In deze derde rol kan de overheid op twee manieren acteren: (1) de overheid die data-donaties probeert los te krijgen door te verleiden (case CBS 2) en (2) de overheid die data uitruilt (case RDW). In beide gevallen is er sprake van *quid pro quo*: de data gaan stromen door een privaatrechtelijke horizontale uitruil van belangen tussen de overheid en derde in een aldus relatief intieme sfeer.

De overheid die data-donaties loskrijgt
Dit verkrijgingsmodel kenmerkt zich door een veel warmere relatie met de derde: partijen kennen elkaar en zijn op zoek naar een datatransactie waar ze allebei wat aan hebben. Dat is vaak een zoektocht en vereist geduld mede om het vertrouwen te winnen. De overheid is hier de vragende partij: haar belang is evident – gebruik van de data – terwijl die van de derde vaak abstracter is en de baten daarvan pas op langere termijn en soms op ook andere plaatsen neerslaan in de vorm van positieve publiciteit, meer marktinzicht en verhoogde datakwaliteit.

De markten waarin de derden opereren zijn vaak oligarchisch en vaak (voorheen) semipubliek, denk aan telecom, energie, bancaire diensten, supermarkten, transport. Vaak kennen deze markten ook een vorm van marktregulering en liggen ze onder het politieke vergrootglas. Deze derden hebben vaak landsdekkende netwerken of fysieke infrastructuur waarmee ze op nationaal niveau data verzamelen (en dat maakt hun data ook zo interessant voor het CBS). De derden die op deze markten opereren, kennen elkaar vaak ook goed en hebben soms ook koepelorganisaties opgericht. Dat vergemakkelijkt (meestal) het gesprek en de coördinatie om tot afspraken te komen en draagt bij aan de standaardisatie van de data. De verdienmodellen van de derden zijn vaak gebaseerd op hun infrastructuur waarbij evenwel niet de data maar de

[17] Het Actueel Hoogtebestand 2 is een mooi voorbeeld hoe het *wel* kan: deze wordt door enkele partijen structureel bekostigt waarbij gratis gebruik door anderen toegalaten is (en toegejuicht wordt).

diensten het geld opleveren. Het (beperkt en geaggregeerd) delen van deze data tast dat niet aan.

De dispariteit in de belangen en de afwezigheid van afhankelijkheid leidt ertoe dat het arrangement vaak niet voor de eeuwigheid is: de kunst voor de overheid is dan ook om het spannend en aantrekkelijk voor de derden te maken en houden. Daar komt nog bij dat het opzetten van de samenwerking jaren kan duren dus de risico's van een dergelijke operatie zijn relatief groot. Daartegenover staat dat het alternatief – de data zelf inwinnen – de overheid veel meer kost, dus er is haar veel aan gelegen om tot afspraken te komen, mede tegen de achtergrond van budgettaire druk. Dat plaatst de overheid wel in een spagaat: het opzetten dit verkrijgingsmodel kost tijd en wat geld en dat is er vaak niet (langdurig).

De overheid die data uitruilt
Dit verkrijgingsmodel lijkt in veel opzichten op het vorige verkrijgingsmodel (de data-donaties), maar is tegelijkertijd ook weer fundamenteel anders. Wat ze gemeenschappelijk hebben is de (gezochte) relatie met de derde en de professionaliteit van de markt waarin deze derde opereert.

De data van deze derden – zeker in deze NDW-case – zijn volumineus, continu, dynamisch en real-time en worden door hen *on the fly* verzameld met behulp van sensoren (in *smart phones*, en voertuigen) vaak met behulp van netwerken en infrastructuur (van anderen, waaronder gedeeltes die van de overheid zijn). De verdienmodellen van de derden bestaan evenwel niet uit de verkoop van data maar veel meer uit het leveren van diensten die daarop zijn gebaseerd. Verstrekking van (geaggregeerde) data aan de overheid raakt dan ook niet de markten waarop ze opereren.

De relatie is sterk, omdat er voor beide partijen veel te winnen valt bij samenwerking: hun infrastructuur, data en diensten zijn complementair en samenwerkend leveren die meer op dan de som der delen. De uitruil levert directe toegevoegde waarde in hun eigen kernprocessen. (Betere) alternatieven zijn er vaak niet. De partijen kennen elkaar daarom ook goed en snappen elkaars behoeften. In de wetenschap dat zij nog lang met elkaar door de deur zullen gaan, wordt de relatie goed onderhouden ook op informeel niveau.

De markten waarin deze derden opereren zijn ook vaak oligarchisch maar wel veel dynamischer door snelle technologische ontwikkelingen. Dit heeft uiteraard ook impact op standaarden die daardoor minder vastliggen. Ook de demarcatielijnen tussen het publieke taak en de markt – wat doet de overheid en wat is voor de derde? – kennen grijze gebieden en schuiven in de tijd. Dit levert dan wat gedoe op, maar de wederzijdse belangen zijn groot genoeg om dat ook weer op te vangen.

Het goed functioneren van dit verkrijgingsmodel vereist wat manoeuvreerruimte voor de overheid en dat levert soms spanningen op met publiekrechtelijke regels waaronder die van markt en overheid en hergebruik van overheidsinformatie. Het Open Data-beleid van het afgelopen decennium heeft hier dan ook een negatieve impact gehad omdat het de ruimiddelen van de overheid aantast. Hetzelfde geldt voor een strikte interpretatie van het begrip persoonsgegeven uit de AVG: naarmate data minder kunnen stromen drogen de baten aan beide kanten op.

3.3.4 De Rentmeester - de overheid die de datastromen faciliteert en beheert

In deze vierde rol acteert de overheid weliswaar op basis van haar publiekrechtelijke bevoegdheden, maar weet zij toch een intieme relatie met de derden op te bouwen. Dit doet zij door allereerst dienstbaar te zijn in de vorm van faciliteren van 'het gemeenschappelijke midden' dat nodig is voor het laten stromen van de data van de derden.

Dit midden – in feite de behartiging van het publieke belang binnen de datagemeenschap – komt zonder de aanwezigheid van de overheid moeilijk tot stand omdat het behartigen daarvan te 'groot' is voor de individuele marktdeelnemers of doordat het vervullen van deze rol door één of meer derde(n) tot mogelijke marktverstoring zou leiden in de vorm van een machtspositie of kartelvorming. Het midden kan vele vormen aannemen: het bieden van technische infrastructuur, het maken van afspraken over standaarden, het opzetten van governance-structuren en -processen, het vaststellen van spelregels etc.

De overheid gedraagt zich in deze rol zo veel mogelijk als een *primus inter pares*: juist door het niet doordrukken van haar zin, maar het steeds zoeken en behartigen van het gemeenschappelijke belang van de derden, wordt haar autoriteit geaccepteerd. Dit vereist ook dat zij weliswaar intiem is met de derden, maar met allen op dezelfde manier: bevoordeling van een of meer derden zal haar autoriteit en draagvlak onherroepelijk aantasten.[18]

Terughoudendheid – het tegengaan van zogenaamde *mission creep* – is een ander essentieel element: de overheid moet de grens tussen het gemeenschappelijke midden en de (markt)activiteiten van de derden scherp afbaken en bewaken. Dit is een constante uitdaging omdat deze demarcatie niet vastligt en zal schuiven in de tijd wat tot frictie met (sommige) derden kan leiden.

Boeiend genoeg kan deze constellatie ook ontstaan *zonder* de overheid. In de Boomregister case is dit het geval (reden waarom deze case ook buiten de vier kwadranten is geplaatst, maar wel dichtbij de rol die de data-coöperatie in feite vervult: de Rentmeester). Het gezamenlijke gemeenschappelijke belang wordt ingegeven door commerciële belangen van de leden van de coöperatie, maar omdat het gemeenschappelijke belang groot genoeg is en de individuele belangen van de leden niet (of onvoldoende) raakt, functioneert het geheel.

Dit vereist dan wel dat een aantal partijen er initieel de schouders onder zet: het organiseren en opzetten kost tijd en geld en brengt uiteraard ook risico's met zich mee. Als het eenmaal loopt, is de coöperatie zeer efficiënt omdat er een natuurlijke rem zit – via de leden – op een eventuele *mission creep*: het collectief moet zich beperken tot haar kerntaak. Bestuurlijk vraagt dit uiteraard ook wat: de leiding zal een duidelijke koers moeten hebben om de leden te werven en aan boord te houden.

De afwezigheid van de overheid heeft als voordeel dat de coöperatie niet gebonden is aan regels die voor de overheid gelden, zoals open-databeleid – inclusief het verbod een vergoeding voor het gebruik van data te vragen – het discriminatieverbod en markt en overheid regelgeving. Het uitoefenen van exclusieve rechten op de data stelt de coöperatie in staat de belangen van haar leden te vertegenwoordigen en de vrije beschikbaarheid zou alle leveranciers onmiddellijk wegjagen. Tegelijkertijd, zo blijkt uit deze casestudie, zou de overheid wel een nuttige rol kunnen spelen binnen dergelijke coöperaties in de vorm van initiële financiële ondersteuning, bevorderen van datakwaliteit. Ook zou overheidsdeelname het een keurmerk kunnen geven van 'onpartijdigheid'. Uiteraard is dit evenwel een balanceer-oefening: te veel betrokkenheid zal niet goed zijn. Ten principale is de rol van de Rentmeester evenwel hetzelfde of de overheid er nu bij betrokken is of niet.

---

[18] In zekere zin heeft het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat dit gedaan met openbaar vervoer data waarbij de OV-(markt)partijen met zachte hand overtuigd zijn hun OV-data gestandaardiseerd en zeer laagdrempelig ter beschikking te stellen.

3.4 Om mee te nemen naar het volgende hoofdstuk

Uit bovenstaande vier cases blijkt wel dat datadelen vele verschijningsvormen kent. Echter, deze vormen lijken niet toevallig tot stand te komen. Ze zijn in feite de uitkomst van een aantal bepalende factoren waaronder het soort data, de aanwezigheid van alternatieven, de marktomstandigheden van de derden de wederzijdse belangen tot samenwerking en de ruimte voor de overheid om intiem te worden. De uitkomst van dit krachtenveld bepaalt de constellatie die in feite de 'ideale rol' definieert die de overheid kan vervullen in de verhouding tot de derden en hun data.

In het volgende hoofdstuk zullen we kijken welke lessen hieruit getrokken kunnen worden voor het ontwikkelen van een 'data van derden beleid' en hoe deze op korte termijn ingezet zouden kunnen worden met het oog op de ambitie een digitale infrastructuur voor de fysieke leefomgeving te scheppen.

4 Lessen uit beleid en praktijk – de weg naar voren

4.1 Inleidende opmerkingen

Startpunt van deze verkenning is de notie dat de baten van het scheppen van een digitale infrastructuur voor de fysieke leefomgeving te scheppen significant zullen stijgen als ook data van derden via deze infrastructuur beschikbaar komt (voor de overheid of zelfs voor eenieder). Hoe dus dit datadelen te bewerkstelligen?

In de voorgaande hoofdstukken hebben we aan de hand van de cases gezien dat het ontstaan van dit datadelen, de verschijningsvorm en het onderliggende arrangement steeds een afgeleide is van aantal exogene variabelen zoals: de eigenschappen van de data, de aard van de relatie tussen de betrokken overheidsorganisatie(s) en de derde, de bestuurlijke setting van de toepassing van de data, de marktstructuur en -dynamiek waarin de derden opereren, de aanwezigheid van alternatieven en substituten voor de data.

Deze variabelen, inclusief hun onderlinge interactie, bepalen, goed beschouwd, het best passende arrangement voor het laten stromen van de data van derden en de rol van de overheid die daarbij hoort. Wat betekent dit nu voor de overheid als zij 'het stromen van data van derden' wil bevorderen mede in het licht van de beleidsambitie een digitale infrastructuur voor de fysieke leefomgeving te scheppen en welk handelingsperspectief levert dat op. Dat zijn de vragen die we in dit laatste hoofdstuk behandelen.

4.2 Inzet van rollen

Startend vanuit de matrix geschetst in het vorige hoofdstuk – de intieme overheid versus afstandelijke overheid en horizontale sturing versus verticale sturing – hebben we geconstateerd dat er in feite vier verschillende verkrijgingsmodellen en rollen zijn, namelijk [19]:

- de overheid die data-afgifte oplegt: de Regelgever
- de overheid die data verkrijgt via een aanbesteding: de Koopman
- de overheid die data losweekt of uitruilt: de Dealer
- de overheid die faciliteert en bewaakt: de Rentmeester

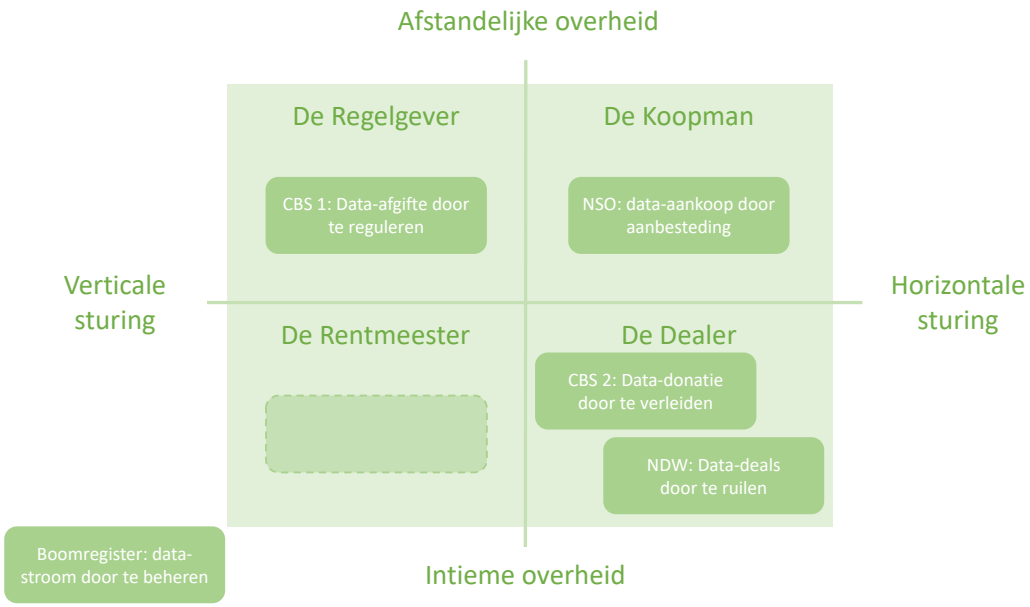

[19] Het spreekt voor zich dat geen van de rollen exclusief zijn (zoals ook uit de case studies blijkt): een overheid kan bijvoorbeeld de inkoop van data (de Koopman) combineren met het bieden van centrale infrastructuur (De Rentmeester).

De ruimte zit onderin
Een eerste belangrijke constatering is dat niet alle rollen zomaar genomen kunnen worden. Immers, voor de overheid gelden bepaalde spelregels, met name als zij zich bedient van haar publiekrechtelijke bevoegdheden. Zo zal zij niet zomaar de Regelgever kunnen zijn: er zijn tal van (verdragsrechtelijke) regels die 'eigendom', waaronder intellectuele rechten van derden op data[20], beschermen. Met andere woorden er zullen 'zeer dringende publiek belang redenen' moeten zijn voordat de overheid beschikkingsmacht kan afdwingen. Dit zou ook nog om nieuwe wettelijke regelingen vragen.[21]

Ook de tweede rol – de Koopman – kent beperkingen al was het maar omdat hier overheidsgeld mee gemoeid is dat van nature schaars en niet voor de eeuwigheid is. Daar komt nog bij dat in het privaatrecht partijen gelijk zijn en dat de overheid in haar hoedanigheid van koper niet kan afdwingen dat de derde een transactie met haar aangaat: beide partijen moeten willen.

Willen we dus niet te veel uitgeven en op korte termijn toch voortgang boeken, dan lijkt de conclusie gerechtvaardigd dat de 'ruimte' vooral zit in de onderste kwadranten: waarbij de overheid dus de rol van Dealer en Rentmeester op zich neemt.

Het is maatwerk met onderhoud
Daarbij moeten we dan ook wel weer direct opmerken dat er geen '*one size fits all*' oplossing is. De veelheid van variabelen, hun variëteit en complexe interactie leidt ertoe dat ieder arrangement 'maatwerk' is. Het vereist dus steeds een analyse van de behoefte van de overheid en de derden, hun data, en hun marktomstandigheden. Kortom, het vereist keuzes en prioriteiten want een alomvattende beleidsbeweging overheidsbreed – zoals bijvoorbeeld ingezet bij het open data-beleid – is niet mogelijk.

Daar komt nog bij dat op ieder arrangement een houdbaarheidsdatum zit: wat 5 jaar geleden werkte, hoeft nu niet meer te werken. Dit kan te maken hebben met technologische en (daarmee gepaard gaande) marktveranderingen, maar ook met een veranderende bestuurlijke perceptie en waardering van de data (en de onderliggende samenwerking). Verkrijgingsmodellen vereisen dus onderhoud en deze zullen geregeld tegen het licht gehouden moeten worden om te zien of het delen nog beantwoordt aan de doelen die partijen nastreven.

Dit maakt de arrangementen kwetsbaar en dat is strijdig met het streven van betrokken partijen een duurzame relatie op te bouwen, mede gezien de vaak hoge transactiekosten van het opzetten en uitrollen daarvan. Immers, deze gaan vaak buiten bestaande routines om, vereisen soms politiek-bestuurlijke lef, kosten geld en zijn vaak onderwerp van kritische blikken (zowel intern als extern).

Huidige kaders werken klemmend
Voorts is het belangrijk ons te realiseren dat het vervullen van deze twee rollen gemakkelijk kan gaan schuren met staand beleid en mogelijk zelfs met wettelijke kaders.

Het maken van afspraken en uitruilen van belangen – zoals de Dealer dat doet – vraagt niet alleen om nauwe samenwerking, het vereist ook dat de overheid iets heeft om te ruilen. Het Rijk brede open databeleid heeft er uiteraard toe geleid dat het wisselgeld van de overheid zeer schaars is geworden: haar data moeten immers zo veel mogelijk beschikbaar worden gesteld zonder enige vergoeding te verlangen. Dat betekent dus dat de contraprestaties die de overheid kan aanbieden – aan derden waarvan de data moeten gaan stromen – in een andere vorm moeten neerslaan, bijvoorbeeld door middel van dienstverlening.

---

[20] Zie in dit verband ook Bijlage 2 waarin de rechten op data van derden worden geschetst.
[21] Voor zeer specifieke situaties bestaan wettelijke regelingen die het eigendomsrecht kunnen aantasten. Zo kent het octrooirecht zogenaamde 'dwanglicenties' waarbij de overheid de rechthebbende op een geoctrooieerde uitvinding kan dwingen aan derden een licentie voor de toepassing daarvan te verlenen. Aan de inbreuk op dit octrooi – een wettelijk monopolie – moet dan wel een zwaarwegend algemeen belang ten grondslag liggen (bijvoorbeeld uit hoofde van volksgezondheid). Ook kennen we natuurlijk de mogelijkheid van 'onteigening' dat de overheid kan inzetten bij de realisatie van ruimtelijke plannen. Ook hier kan dit echter slechts onder strikte voorwaarden en pas nadat uitkoop niet is gelukt.

Evenwel zal deze dienstverlening al vrij snel in de gevarenzone van markt en overheid regels terecht kunnen komen, met name als deze een exclusieve teint krijgt, wat soms nodig zal zijn om de derden tot het laten stromen van hun data te doen besluiten. Dit vereist mogelijk een heroverweging van de wetgever: het zou immers goed kunnen zijn dat de voordelen voor velen van het toelaten daarvan ruimschoots opwegen tegen de nadelen van enkelen (die daarvoor uiteraard wel gecompenseerd moeten worden).

Tenslotte zal ook vaak de AVG – en dan met name huidige interpretatie van de reikwijdte van het begrip persoonsgegeven – in het geding zijn waarbij overheidspartijen al snel onder een vergrootglas komen te liggen waardoor de wil tot experimenteren vaak in de kiem wordt gesmoord. Zeker daar waar het om zeer persoonsgegevensarme data gaat of data waarvan het zeer de vraag is of deze als persoonsgegevens moeten worden aangemerkt zou wat meer ruimte op zijn plaats zijn.

Veel energie en potentiële baten
Tegelijkertijd, zo heeft deze verkenning geleerd, bestaat er zeer veel belangstelling bij overheden voor data van derden en lijkt het potentieel – een overheid die haar publieke taken beter vervult in *samenwerking* met burgers en bedrijven – enorm. Daar komt nog bij dat er vaak geen (betaalbaar) alternatief is: de data berusten bij de derden en de overheid kan deze niet zelf produceren.

Voorts mag verwacht worden dat het aangaan van samenwerking, met name die vormen die leiden tot het scheppen van gemeenschappelijke en gestandaardiseerde infrastructuur, in de meest brede zin van het woord (technisch, organisatorisch, juridisch) zal leiden tot een afname van de transactiekosten van het aangaan en uitvoeren van de samenwerking (aan beide zijden).

4.3 Het begin van een handelingsperspectief

Als we dus tot de conclusie komen dat 'veel mogelijk is, maar het niet altijd makkelijk gaat', dan is het uiteraard de vraag op welke data van derden de overheid haar zinnen zou moeten zetten. Zoals we hieronder zullen zien bieden de plannen voor een digitale infrastructuur voor de fysieke leefomgeving daarvoor goede aanknopingspunten.

Ontwikkel een lange termijn visie
Data van derden *is here to stay* en dit zal leiden tot een fundamentele verandering in de wijze waarop de overheid informatie verzamelt voor het vervullen van haar taken. Dit vraagt om het formuleren van een lange termijnvisie omdat het tal van politieke dilemma's schept. Zo zal de overheid nieuwe demarcatielijnen moeten trekken: welke data zijn essentieel en onbetwist 'van de overheid' (waarbij deze nog steeds door derden gegenereerd zouden kunnen worden). Welke data kunnen we gerust aan de markt overlaten en wat zit daar tussenin. Welke nieuwe spelregels horen daarbij (eigendom, gebruik, garanties rond kwaliteit en levering, toezicht etc.)? Daarbij moet de vraag op tafel komen of in het verleden gemaakte keuzes nog houdbaar zijn en het thans bestaande instrumentarium nog volstaat.

Schep beleidsmatige belangstelling
Omdat het laten landen en vervolgens uitvoeren van het te formuleren beleid vele jaren zal nemen, is het essentieel om politieke en bestuurlijke aandacht op het hoogste niveau te borgen, die verder gaat dan het reageren op incidenten. Dit gaat een kunst worden want data van derden is en zal niet een makkelijk scorend onderwerp zijn. Wat uiteraard wel bemoedigend is, is dat deze baten bij veruit de meeste (vooral uitvoerende) overheidsorganisaties zullen kunnen neerslaan.

Daarbij moet uiteraard niet de rol van de derden vergeten worden: zij zijn eigenaar van de data en zonder hen gebeurt er niets. Dat betekent dus dat koepelorganisaties waarin deze vertegenwoordigd zijn en met name die waarin overheid en bedrijfsleven reeds samenwerken ideale broedplaatsen zijn om dit onderwerp verder te verkennen.

Maak een gerichte deficiëntie-analyse op concrete vraagstukken in dossiers met politieke lading
De benodigde politieke-bestuurlijke aandacht vraagt om een concretisering van toepassingen en baten op sprekende dossiers. Thema's als stikstofuitstoot, energietransitie, pandemiebeheersing, duurzaamheid, de woningmarkt – zijn voor de hand liggende speerpunten. Daarbinnen is het de kunst om die constellaties te vinden waar de wederzijdse data-afhankelijkheid (tussen overheid en derden) groot is waar zou het vrije stromen daarvan tot directe voordelen kunnen leiden voor de betrokkenen zonder al te veel beren (met name persoonsgegevens) op de weg. Idealiter worden deze baten dan ook gekwantificeerd.

Voed bestaande initiatieven dichtbij huis
Uiteraard zijn er al tal van lopende initiatieven waarin het gebruik van data van derden hoog op de agenda staat en het ligt het voor de hand deze te betrekken bij de concretisering. Daarbij is de fysieke leefomgeving een rijke vijver waar overheid en derden elkaar ontmoeten en waar data-uitwisseling cruciaal is.

Evens is de ambitie een digitale infrastructuur voor de fysieke leefomgeving te scheppen iets wat prachtig past binnen de rol van de Rentmeester. Toegang tot deze infrastructuur vertegenwoordigt waarde voor de derden en het rendement van de investeringen in deze infrastructuur neemt toe als er meer data doorheen stroomt. Dit vormt dan ook een van de belangrijkste grondslagen voor het investeringsvoorstel dat Geonovum met andere partijen heeft opgesteld.

Immers, een digitale tweeling voor de fysieke leefomgeving schept de gelegenheid werkende weg een *gemeenschappelijke informatiebasis* te bouwen. De investeringen door de overheid plaatst haar in de positie van *primus inter pares* en aldus regels te scheppen en draagvlak te creëren voor het gebruik van data van derden. De geplande *field labs* vormen een mooi en kansrijk speelveld hier direct mee te gaan experimenteren en bovengenoemde vragen te stellen en te beantwoorden.

Uiteraard vormt ook het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) een uitgelezen mogelijkheid na te gaan of, en zo ja, welke data van derden daarin een plek zouden kunnen krijgen als aanvulling op of zelfs substituut voor overheidsdata. Hetzelfde geldt voor PDOK 2.0 dat zou kunnen doorgroeien tot een ideaal distributiepunt van (ook) data van derden.

Op gemeentelijk niveau zijn er tal van vergevorderde en kansrijke initiatieven met het juiste profiel. Een aardig voorbeeld betreft Woonconnect dat woningen op 3D niveau digitaal op de kaart zet en de gemeente Eindhoven en tal van marktparttijen en bewoners een platform voor uitwisseling biedt. De dilemma's en te beantwoorden vragen liggen hier concreet op tafel.

Benut praktische kansen met landelijke werking
Er is voorts een aantal voor de hand liggende kansen die relatief gemakkelijk geïmplementeerd kunnen worden en direct kunnen bijdragen aan het beschikbaar komen van data van derden.

De eerste heeft direct te maken met de rol van Koopman. Immers, daar zal vaak gebruik worden gemaakt van aanbestedingen en in de daarop van toepassing zijnde standaardregels – denk daarbij vooral aan het model Aanbestedingsverordening' dat de VNG beheert. Hier zou gemakkelijk een uniforme dataparagraaf kunnen worden toegevoegd waarmee beschikkingsmacht over de bij de aanbesteding betrokken data van derden verkregen zou kunnen worden (eigendoms- en/of gebruiksrechten van de overheid zelve en mogelijk ook derden). Mocht de aanbestedingswet hiervoor aangepast moeten worden, dan ligt het voor de hand dit op korte termijn te doen.

Een tweede kans ligt ook vooral in de gemeentelijke sfeer: de sensordataverordening. Daar waar derden hun data inwinnen in de publieke ruimte (die in Nederland grotendeels gelegen is in gemeentelijk territoir), zou de gemeente regels kunnen stellen. Dit geldt in ieder geval voor

transparantie over data-inwinning maar mogelijk zouden die regels ook bepalingen kunnen bevatten over gebruiksrechten op (gedeeltes van) die data.[22]

Surf mee op Europese golf
Tenslotte, zoals we in hoofdstuk 2 zagen, waait vanuit Brussel de wind ook de goede kant op: het is duidelijk dat de Europese Commissie dit onderwerp heeft omarmd wat natuurlijk een prachtige mogelijkheid biedt om hier op nationaal niveau op mee te surfen en aldaar onze ervaringen met andere EU-Lidstaten te delen.

4.4 Ter afsluiting

Publiek gebruik van data van derden biedt een enorm potentieel waar de overheid niet omheen kan. Daar waar in Brussel reeds tal van initiatieven genomen zijn, lijkt de Nederlandse overheid, op een centraal beleidsmatig niveau althans, nog niet echt uit de startblokken geschoten te zijn.

Het zij gezegd – en de vier case studies onderstrepen dit – benutting van dit potentieel is geen abc-tje. Immers, fundamenteel anders dan voorheen waarin ze 'eigen' data benutte, heeft de overheid niet als vanzelf de beschikkingsmacht over de data waarvan ze gebruik wil maken.

Dat vereist maatwerk zeker in die gevallen waar de overheid niet haar wil kan opleggen (als Regelgever) of plat kan inkopen (als Koopman) maar een meer intieme relatie moet aangaan om tot samenwerking en uitruil van belangen met de derden te komen (als Dealer en/of Rentmeester).

Benutting van het potentieel zal tot een heroverweging van in het verleden gemaakte politieke en daaraan gerelateerde (wetgevings)keuzes moeten leiden, bijvoorbeeld op het gebied van bescherming van intellectuele rechten, markt en overheid, open databeleid en wellicht dataprotectie. De Brussels wetgevingsinitiatieven lijken gedeeltelijk in die richting te wijzen en Nederland zou er goed aan doen bij die gesprekken (onderling afgestemd en goed voorbereid) aan tafel te zitten.

Tegelijk zijn er op korte termijn tal van (sectorale) aanknopingspunten waar dringende politieke onderwerpen – denk aan stikstof, energietransitie, scheefgroei woningmarkt, bescherming tegen pandemieën – vragen om optimaal datagebruik, inclusief die van derden. Concrete oplossingen en manifeste baten zullen bijdragen aan het politiek agenderen van dit onderwerp.

Parallel daaraan liggen er tal van mogelijkheden om in concrete bestaande constellaties waar overheid en derden nauw op elkaar aangewezen zijn initiatieven te ontwikkelen. Voor de hand liggende kansen dichtbij huis zijn het scheppen van een digitale tweeling voor de leefomgeving, DSO en PDOK 2. Ook op gemeentelijk niveau liggen er vruchtbare cases voor het oprapen.

Het gezamenlijk op een hoog politie-bestuurlijk niveau vaststellen van het belang van dit dossier en het nemen van regie door de meeste gerede partijen – idealiter in bestaande sectorale samenwerkingsvormen van overheid en derden – is een eerste logische stap.

---

[22] In 2018 stelde Geonovum, in samenspraak met een aantal voorop lopende gemeentes een concept sensordataverordening op. Het zou voor de hand liggen als de VNG dit verder zou oppakken, mogelijk in samenwerking met het ministerie van BZK.

Bijlage 1 – Lijst van geïnterviewden

De navolgende personen hebben meegewerkt aan de interviews (maart 20221) en het aansluitende virtuele oploopje op 17 mei 2021 (waarvoor onze hartelijke dank):

Naam organisatie	Naam persoon	Functie
Nationaal Dataportaal Wegverkeer	Chris de Vries	Directeur
Nationaal Dataportaal Wegverkeer	Olaf Vroom	Manager Innovatie & Strategie
Centraal Bureau voor de Statistiek	May Offermans	Senior Projectmanager
Centraal Bureau voor de Statistiek	Barteld Braaksma	Innovatiemanager
NEO BV	Rob Beck	Directeur (en medeoprichter van het Boomregister)
Netherlands Space Office	Mark Loos	Senior-adviseur satelliettoepassingen en projectleider satelliet-dataportaal

Bijlage 2 – Wettelijke regelingen die van invloed zijn op het stromen

Data van derden kunnen vaak niet zomaar stromen. Deze beperkingen hangen samen met de rechten van derden op deze data, het soort data en soms ook andere omstandigheden gerelateerd aan de houder van de data.

Allereerst kunnen er zogenaamde intellectuele rechten rusten op de data op grond waarvan de beslissing de data te laten stromen bij de rechthebbenden ligt. Het gaat hier (vooral) om auteurs- en databanrechten.

Databankenrechten
Bij het verzamelen van data kunnen zogenaamde databankrechten ontstaan op grond van de Databankenwet. Dit databankenrecht ontstaat van rechtswege (door het verzamelen) en richt zich op de inhoud van een verzameling gegevens waarin substantieel geïnvesteerd is. Op grond van dit recht is het niet toegestaan, zonder toestemming van de producent van de databank, de databank of een (in kwalitatief of kwantitatief opzicht) substantieel gedeelte daarvan op te vragen en/of te hergebruiken. Dit recht beoogt de gedane investeringen in de databank te beschermen voor een periode van vijftien jaren, te rekenen vanaf het moment van productie dan wel de ter beschikkingstelling aan het publiek. Belangrijke wijzigingen van de inhoud van de databank (in kwalitatieve of kwantitatieve zin) doen een nieuwe beschermingstermijn aanvangen, zodra er sprake is van een nieuwe substantiële investering.

Auteursrechten
Auteursrechten rusten op 'werken': de Auteurswet bevat een opsomming van wat hier allemaal onder kan vallen. Net als het databankenrecht ontstaat het van rechtswege, de schepping van het werk is voldoende. Dat werk moet dan wel een eigen, intellectuele schepping zijn en het persoonlijk stempel van de maker dragen. De auteursrechthebbende heeft het alleenrecht op het werk: zonder zijn toestemming mag niemand het werk gebruiken (inclusief kopiëren).

Het auteursrecht op een werk eindigt 70 jaar na de dood van de maker, te rekenen vanaf de eerste januari, volgende op het jaar waarin de maker is overleden. Gaat het om een werk van een rechtspersoon dan is de termijn van bescherming korter, namelijk 70 jaar vanaf de eerste rechtmatige openbaarmaking van het betreffende werk. Vanwege de eis van 'originaliteit' zal een verzameling data op zich niet snel auteursrechtelijk beschermd zijn. Echter de ondersteunende software maar ook op bijvoorbeeld grafische interface, kan wel weer beschermd zijn.

Houders van deze intellectuele rechten beslissen dus over het al dan niet laten stromen van de data waarover ze de baas zijn. Zij kunnen dat gericht doen, door bijvoorbeeld *bepaalde* partijen gebruiksrechten te geven (vaak in de vorm van licentie-overeenkomsten). Daarnaast kunnen ze deze gebruiksrechten ook 'algemeen attribueren' onder meer door middel van *Creative Commons* licenties.

Databeschermingsrechten
Naast deze intellectuele eigendomsrechten zijn er nog andere rechten die het stromen van data beperken: zodra data persoonsgegevens bevatten zullen bij de verwerking van die data de regels van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) in acht genomen moeten worden. De begrippen 'persoonsgegeven' en 'verwerken' zijn ruim gedefinieerd, en dat betekent dan ook dat op praktisch iedere (digitale) handeling daarmee – het laten stromen van die data zal altijd een verwerking zijn – de AVG van toepassing is.

Voor een rechtmatige verwerking moeten de persoonsgegevens eerst en vooral verzameld zijn voor een gerechtvaardigd, duidelijk bepaald en goed omschreven doel. Dat doel vormt steeds het toetsingskader, ook bij verdere verwerking. Daarnaast moet iedere verwerking gebaseerd zijn op tenminste één van de limitatief omschreven verwerkingsgronden, waaronder: een wettelijke taak, toestemming betrokkene en een gerechtvaardigd belang prevalerend boven die van de betrokkene.

Daar komt bij dat de verwerking ook moet voldoen aan de beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit: de inbreuk moet in verhouding staan tot het met de verwerking te dienen doel en er moet geen andere, voor de betrokkene minder nadelige weg, bestaan. Verder heeft de verantwoordelijke tal van informatieplichten en moeten de door hem verwerkte gegevens ook aan bepaalde kwaliteitseisen voldoen, afdoende beveiligd zijn en zorgvuldig bewaard worden.

Het delen van (persoonsgegevens-houdende) data door derden zal veelal gebeuren met *een ander* doel dan het oorspronkelijke doel waarvoor deze verzameld zijn. Dit mag alleen mits dit verenigbaar met het oorspronkelijke doel. De AVG concretiseert niet nader wat nog wel en niet meer verenigbaar is met het oorspronkelijke doel, maar geeft wel een aantal factoren die bij die afweging meegewogen moeten worden (zoals de aard van de gegevens en de impact van de gevolgen (voor de betrokkene) bij dit volgend gebruik).

Overige beperkingen
Het stromen van data kan voorts nog beperkt zijn doordat rechthebbenden met andere partijen afgesproken hebben de data niet te delen. Het kan bijvoorbeeld gaan om afspraken tussen een werknemer en een werkgever of een opdrachtnemer en opdrachtgever. Daarnaast kunnen er specifieke wettelijke regels zijn die data weerhouden te stromen. Dergelijke geheimhoudingsplichten gelden bijvoorbeeld voor advocaten, notarissen en medici. Het gaat hier uiteraard om zeer specifieke data in een bepaalde context en we zullen deze dan ook verder buiten beschouwing laten.

Bijlage 3 – Overzicht en beschrijving van beleidsinitiatieven

A. Nederland

Titel initiatief	Green Deal
Auteur(s)	Europese Commissie
Datum publicatie	11 december 2019 doorlooptijd tot 2024
Type initiatief	Strategie
Inhoud	De Europese Green Deal is een reeks beleidsinitiatieven van de Europese Commissie met als overkoepelend doel om Europa klimaatneutraal te maken in 2050. In de Green Deal wordt minimaal verwezen naar data deling. De Green Deal beschrijft alleen dat het belangrijk is dat in de hele EU-investeerders, verzekeraars, bedrijven, steden en burgers toegang tot gegevens krijgen en ze instrumenten ontwikkelen om klimaatverandering in hun risicobeheerpraktijken te integreren. De Data Spaces lijken een meer in te gaan op de acties die moeten worden ondernomen om met data deling de deels Green Deal mogelijk te maken.

Beschrijving inhoud

a. Achtergrond
De Europese Green Deal biedt een actieplan aan het efficiënte gebruik van hulpbronnen stimuleren door over te schakelen naar een schone, circulaire economie herstel de biodiversiteit en verminder de vervuiling. Het plan schetst de benodigde investeringen en de beschikbare financieringsinstrumenten. Het legt uit hoe u voor een rechtvaardige en inclusieve overgang kunt zorgen. De EU streeft ernaar klimaatneutraal te zijn in 2050. We hebben een Europese klimaatwet voorgesteld om van dit politieke engagement een wettelijke verplichting te maken.

b. Bevindingen
Binnen de Green Deal wordt er ingezet op 9 verschillenden beleidsterreinen. Hiervan zijn 3 beleidsterreinen van belang voor de bouwindustrie. Binnen deze beleidsterreinen worden er projecten opgezet om bij te dragen aan de doelstellingen van de Green Deal. Beleidsterreinen die van belang zijn voor de bouw zijn:

- *Circulaire economie:* Een ander doelgebied om de klimaatdoelen van de EU te halen is de introductie van het circulaire economie industriebeleid. In maart 2020 kondigde de EU haar industriestrategie aan met als doel 'de burger mondiger te maken, regio's nieuw leven in te blazen en over de beste technologieën te beschikken'. Kernpunten van dit beleidsterrein zijn onder meer het stimuleren van de moderne aspecten van industrieën, het beïnvloeden van het onderzoek en "Klimaatneutrale" circulaire economie vriendelijke goederenmarkten. Dit brengt verder de "decarbonisatie en modernisering van energie-intensieve industrieën zoals staal en cement met zich mee.
- *Bouwen en renovatie:* This policy area is targeting the process of building and renovation in regards to their currently unsustainable methods.
- *Mobiliteit:* Een vermindering van de uitstoot door transportmethoden is een ander doelgebied binnen de Europese Green Deal. Er zal een alomvattende strategie inzake "duurzame en slimme mobiliteit" worden uitgevoerd. Hierdoor zal het gebruik van duurzame en alternatieve brandstoffen in het weg-, zee- en luchtvervoer toenemen en zullen de emissienormen voor voertuigen met verbrandingsmotor worden vastgesteld.

Bronnen

Facts & figures: Actions being taken by the EU | European Commission (europa.eu)

Titel initiatief	Europese Data strategie
Auteur(s)	Europese Commissie
Datum publicatie	19 februari 2020
Type initiatief	Regelgeving
Inhoud	Als samenleving die met data betere beslissingen neemt, zowel bij de overheid als in de particuliere sector, kan de EU zich tot een rolmodel ontwikkelen. Om deze ambitie waar te maken kan de EU gebruikmaken van haar strenge wettelijke kader op het gebied van en haar interne markt met concurrerende bedrijven van diverse omvang in alle sectoren. Wil de EU het voortouw nemen in de data-economie dan moet ze nu in actie komen en gecoördineerd een aantal problemen aanpakken, van connectiviteit tot verwerking en opslag van data, en van rekenkracht tot cyberbeveiliging. De Europese strategie voor data is gericht op het creëren van een interne markt voor data die het concurrentievermogen en de datasoevereiniteit van Europa zal waarborgen. Gemeenschappelijke Europese dataruimtes zullen ervoor zorgen dat er meer data beschikbaar komen voor gebruik in de economie en de samenleving, terwijl bedrijven en individuen die de data genereren de controle behouden.

Beschrijving inhoud

a. Achtergrond

De datastrategie is gebaseerd op de Europese waarden en grondrechten en haar overtuiging dat de mens nu en in de toekomst centraal moet staan. Een groot deel van de data licht in handen van een klein aantal grote technologiebedrijven een groot deel van de data in de wereld. Dit zou andere data gestuurde bedrijven kunnen ontmoedigen om in de EU te beginnen, te groeien of te innoveren, maar er liggen allerlei kansen in het verschiet. Een groot deel van de data van de toekomst komen van industriële en professionele toepassingen, de openbare sectoren en toepassingen van het internet der dingen in het dagelijks leven, allemaal gebieden waarop de EU sterk staat.

b. Bevindingen

De datastrategie benadruk dat data belangrijk zijn voor alle sectoren van de economie en de samenleving, maar elk domein heeft zijn eigen kenmerken en ontwikkelen en niet alle sectoren ontwikkelen zich even snel. Daarom moeten sector overschrijdende acties voor een Europese dataruimte vergezeld gaan van de ontwikkeling sectorspecifieke dataruimtes op strategische gebieden zoals in de maakindustrie, de landbouw, de zorg en het vervoer. Om dit mogelijk te maken moeten er een tal van problemen opgelost worden om het potentieel van data te benutten:

- Beschikbaarheid van data
- Ongelijke machtsverhoudingen op de markt
- Interoperabiliteit en kwaliteit van data
- Datagovernance
- Data-infrastructuur en –technologie
- Iedereen moet zijn rechten kunnen uitoefenen
- Vaardigheden en datageletterdheid
- Cyberbeveiliging

Sector overschrijdende (of horizontale) maatregelen voor de toegang tot en het gebruik van data moeten het nodige kader voor de data-agile economie tot stand brengen en voorkomen dat de interne markt door onsamenhangende acties in verschillende sectoren of landen versnipperd raakt.

c. Aanbevelingen en conclusies

In lijn met de visie heeft de commissie een aantal prioriteiten gesteld:
- In lijn met dit beginsel is een eerste prioriteit voor het verwezenlijken van de visie een ondersteunend wetgevingskader voor de governance van gemeenschappelijke Europese dataruimtes (vierde kwartaal 2020). De uitdaging is nu om kennis uit deze data te halen zonder de privacy en andere rechten in verband met de data te schenden.
- Ten tweede zal de Commissie eraan werken om meer kwalitatieve overheidsdata voor hergebruik beschikbaar te stellen, met name gezien het potentieel voor kleine en middelgrote ondernemingen. Om belangrijke referentiedatasets van de overheid vrij te geven voor innovatie, zal zij om te beginnen de procedure starten voor de vaststelling van een uitvoeringshandeling inzake hoogwaardige datasets (eerste kwartaal 2021).
- Ten derde zal de Commissie nagaan of er behoefte is aan wetgeving die de verhoudingen tussen actoren in de data-agile economie regelt om horizontale datadeling tussen verschillende sectoren aan te moedigen. Een of meer van de volgende kwesties kan worden behandeld in een datawet (2021).

Van de lidstaten en het bedrijfsleven wordt verwacht dat zij samen met de Commissie in het project investeren, voor een totaalbedrag in de orde van 4 à 6 miljard euro, waarvan de Commissie voornemens is 2 miljard euro te financieren via diverse investeringsprogramma's, na een akkoord over het volgende meerjarig financieel kader. De Commissie zich ook inzetten voor de totstandbrenging van de volgende negen gemeenschappelijke Europese dataruimtes:
- gemeenschappelijke Europese ruimte voor industriële data
- gemeenschappelijke Europese dataruimte voor de Green Deal
- gemeenschappelijke Europese ruimte voor mobiliteitsdata
- gemeenschappelijke Europese ruimte voor gezondheidsdata
- gemeenschappelijke Europese ruimte voor financiële data
- gemeenschappelijke Europese ruimte voor energiedata
- gemeenschappelijke Europese ruimte voor landbouwdata
- gemeenschappelijke Europese dataruimtes voor overheidsdiensten
- gemeenschappelijke Europese ruimte voor vaardighedendata

Bronnen

Facts & figures: The European Data Strategy (europa.eu)

Titel initiatief	Voorstel voor een Verordening Data Governance Act
Auteur(s)	Europese Commissie
Datum publicatie	25 November 2020
Type initiatief	Verordening
Inhoud	Het voorstel is het eerste van een reeks maatregelen die zijn aangekondigd in de Europese strategie voor gegevens voor 2020. De verordening heeft tot doel de beschikbaarheid van gegevens voor gebruik te bevorderen door het vertrouwen in gegevensintermediairs te vergroten en door de mechanismen voor het delen van gegevens in de hele EU te versterken.

Beschrijving inhoud

a. Achtergrond
De data governance verordening garandeert dat de Europese economie en maatschappij over meer data kan beschikken en dat burgers en bedrijven de gegevens die zijn produceren, beter kunnen beheren. Zo versterken we de digitale soevereiniteit van Europa op het gebied van data.

b. Bevindingen
De verordening gaat in op het makkelijker maken van datadeling voor Europeanen om hun data te laten gebruiken voor toepassingen van algemeen maatschappelijk belang en toch de volledige controle over die data te houden. Voor de maatschappij kan met deze data besluiten en nieuwe beleidsmaatregelen beter worden onderbouwd. Wat het voor de privé partij oplevert is nog niet geheel duidelijk.

Om de datadeling mogelijk te maken wordt er door de Europese Commissie een Europees toestemmingsformulier voor data-altruïsme worden ontwikkeld om gegevensverzameling in alle EU-landen volgens een uniform formaat mogelijk te maken.

De Commissie zal de totstandbrenging en ontwikkeling van gemeenschappelijke Europese dataruimten en het datagebruik daarin ondersteunen op negen strategische gebieden, zoals aangegeven in haar datastrategie van februari 2020: gezondheid, milieu, energie, landbouw, mobiliteit, financiën, maakindustrie, openbaar bestuur, en vaardigheden

c. Aanbevelingen en conclusies
De nieuwe verordening biedt een goed kader voor de governance van Europese dataruimten en garandeert dat houders van data vrij kunnen beslissen of zij hun gegevens al dan niet beschikbaar stellen. Er zijn plannen om in 2021 meer specifieke voorstellen over dataruimten te presenteren, bijvoorbeeld over een Europese ruimte voor gezondheidsgegevens en een ruimte voor data over de Green Deal.

De uitdaging is nu om kennis uit deze data te halen zonder de privacy en andere rechten in verband met de data te schenden. Sommige lidstaten (denk aan Estland) hebben al veilige en privacy conforme voorwaarden voor het hergebruik van zulke data vastgesteld.

Bronnen

Q & A: Verordening datagovernance — Vragen en antwoorden - Europa Nu (europa-nu.nl)
Persstukken: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/QANDA_20_2103

Titel initiatief	Voorstel Verordening Digitale Markten (Digital Markets Act)
Auteur(s)	Europese Commissie
Datum publicatie	15 december 2020
Type initiatief	Verordening
Inhoud	Reguleert de digitale eenheidsmarkt reguleert en stelt een reeks eisen op het gebied van interoperabiliteit, eerlijkheid en openheid en de markpositie van grote online platformen die als gatekeepers functioneren. De DMA is als voorstel gepubliceerd eind 2020, met een beoogde implementatie begin 2022.

Beschrijving inhoud

a. Achtergrond
Het doel van de DMA is om marktwerking te bevorderen door de macht van platformen die worden aangemerkt als Gatekeepers in te perken. 'Gatekeepers' zijn organisaties die core platform services aanbieden. Hierbij moet je denken aan het aanbieden van sociale mediaplatformen, videoplatformen, maar ook aan online zoekmachines en advertentiediensten. Het is nog niet helemaal duidelijk welke diensten precies onder deze definitie gaan vallen. Zo is het nog de vraag of een databroker ook kan worden aangemerkt als een core platform service. Het moet in ieder geval gaan om platformen met een grote invloed op de markt, waardoor zij als kerndienst van het internetgebruik worden beschouwd.

b. Bevindingen
Indien een platform aan de criteria van de gatekeeper voldoet, dan heeft dat platform volgens de Europese Commissie een bepaalde mate van verantwoordelijkheid naar de concurrentie binnen de digitale markt. Er zijn verschillende regels (do's and don'ts) opgesteld. Gatekeepers mogen diensten en producten die zij zelf aanbieden niet gunstiger behandelen dan soortgelijke diensten of producten van derden:

- Gebruikers mogen niet worden beperkt bij het verwijderen van vooraf geïnstalleerde software en/of apps.
- Het platform dat als poortwachter kwalificeert, zal de eigen diensten in bepaalde situaties toegankelijk moeten maken voor de dienstverlening door derden.
- Zakelijke gebruikers moet toegang worden gegeven tot de gegevens die zij zelf op het platform van de poortwachter genereren.
- Adverteerders en uitgevers die het online platform gebruiken, dienen de nodige tools en informatie te krijgen van de poortwachter om advertenties op het platform van de poortwachter zelf te kunnen analyseren.
- Het online platform moet zakelijke gebruikers van het platform in staat stellen hun aanbod te promoten en contracten te sluiten met hun klanten buiten het platform van de poortwachter om.

c. Aanbevelingen en conclusies
Het voorstel is nog niet definitief, maar nieuwe regels zijn op komst. Zodra de DMA in werking treedt, dienen bedrijven zelf na te gaan of zij als poortwachter aangemerkt kunnen worden en de Commissie hierover te informeren. Als dit voorstel zou worden ingevoerd moet het voor adverteerders en nieuwe opkomende digitale diensten makkelijker worden om zaken te doen. Het zou moeten zorgen voor een gezonde balans waarin de machtspositie van grote platformen innovatie niet in de weg staat. Ook moet het de Europese Commissie als toezichthouder in staat stellen om beter te handhaven vooraf, waar dat nu pas mogelijk is wanneer de overtreding al heeft plaatsgevonden.

Het Europees Parlement en de lidstaten zullen de voorstellen van de Commissie bespreken volgens de reguliere wetgevingsprocedure. Zodra de voorstellen zijn aangenomen, zijn de nieuwe regels rechtstreeks van toepassing in de gehele Europese Unie.

Bronnen

Beoordeling Verordening inzake Digitale Markten (Digital Markets Act) | Rapport | Rijksoverheid.nl

Titel initiatief	Voorstel Verordening Digitale Diensten (Digital Service Act)
Auteur(s)	Europese Commissie
Datum publicatie	15 december 2020
Type initiatief	Verordening
Inhoud	Richt de digitale eenheidsmarkt in als gelijk speelveld voor innovatie, groei, en concurrentie waar de grondrechten van alle gebruikers van digitale diensten actief gewaarborgd zijn. De DSA is als voorstel gepubliceerd eind 2020, met een beoogde implementatie begin 2022.

Beschrijving inhoud

a. Achtergrond
Het voorstel voor de DSA dient deels als voorstel ter wijziging van de bestaande richtlijn elektronische handel. Het voorstel introduceert verschillende verplichtingen met betrekking tot transparantie en veilig gebruik van online platforms op Europees niveau. Deze regels houden onder andere gestandaardiseerde meldingsprocedures voor illegale inhoud, transparantienormen voor advertenties en klacht- en verhaalmechanismes in.

b. Bevindingen
Het voorstel voor de DSA hanteert een gelaagde structuur, met vier categorieën. Bij de eerste categorie worden algemene regels opgesteld, terwijl er per zwaardere categorie steeds meer regels bijkomen, die ook gelden voor de daaropvolgende categorieën. De categorieën die voor nu genoemd zijn:

- Online dienstverleners
- Hostingproviders
- Zeer grote online platforms

c. Aanbevelingen en conclusies
Het dienstenpakket betreft op dit moment voorstellen voor verordeningen. Hierna is het aan het Europees Parlement en de Raad om eventuele amendementen in te dienen en met elkaar te onderhandelen over de uiteindelijke verordeningen, en na raadpleging van andere instellingen zoals het Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's.

Bronnen

Website: The Digital Services Act package | Shaping Europe's digital future (europa.eu)
Document: EUR-Lex - 52020PC0825 - EN - EUR-Lex (europa.eu)
Q&A: Digital Services Act – Questions and Answers (europa.eu)

Titel initiatief	Richtlijn open data en hergebruik van overheidsdata
Auteur(s)	Europese Commissie
Datum publicatie	18 juli 2015
Type initiatief	Regelgeving
Inhoud	De Richtlijn inzake open data en hergebruik van overheidsinformatie (PSI-richtlijn) is een vervolg op de richtlijn van 2015. Deze richtlijn moet uiterlijk 17 juli 2021 zijn omgezet in nationale wetgeving. In Nederland wordt de Wet hergebruik overheidsinformatie (Who) aangepast zodat deze in overeenstemming is met de richtlijn. De richtlijn richt zich op data van de overheid (dus niet de data van derden). Echter, ook data van overheidsbedrijven vallen onder deze richtlijn dus dat zit in het schemergebied van data van derden.

Beschrijving inhoud

a. Achtergrond
De richtlijn hergebruik van overheidsinformatie is een Europese richtlijn. Deze richtlijn is in 2003 geïntroduceerd en heeft als doel het bevorderen van het beschikbaar stellen van openbare overheidsinformatie door overheidsinstellingen zodat andere partijen, burgers en bedrijven, deze informatie kunnen gebruiken voor allerhande creatieve en innovatieve toepassingen.
De laatste ontwikkeling voor deze richtlijn is dat de reikwijdte van het begrip 'open data' is uitgebreid. De Richtlijn inzake open data en hergebruik van overheidsinformatie (PSI-richtlijn) is op 20 juni 2019 aangenomen. Deze richtlijn moet uiterlijk 17 juli 2021 zijn omgezet in nationale wetgeving. In Nederland wordt de Wet hergebruik overheidsinformatie (Who) aangepast zodat deze in overeenstemming is met de richtlijn.

b. Bevindingen
De richtlijn uit 2003 was aan vernieuwing toe. In 2011 zijn door de Europese Commissie wijzigingsvoorstellen gedaan die uiteindelijk, na onderhandelingen, hebben geresulteerd in een aangepaste richtlijn in 2013. Deze moesten toen in Nederlandse wetgeving worden geïmplementeerd. De nieuwe wet Hergebruik van overheidsinformatie is op 18 juli 2015 in nationaal recht omgezet. Er zijn vier grote veranderingen:
- De reikwijdte wordt vergroot: musea, bibliotheken (inclusief universiteitsbibliotheken) en archieven komen erbij.
- De keuzevrijheid om hergebruik al dan niet toe te staan, vervalt. Een verzoek om hergebruik moet worden ingewilligd, tenzij sprake is van één van de limitatief omschreven uitzonderingen.
- Uitgangspunt is ook dat voor het verstrekken van informatie maximaal de marginale verstrekking kosten worden gevraagd. Hierop zijn een paar uitzonderingen gemaakt voor instellingen die afhankelijk zijn van inkomsten uit verstrekking. Deze mogen een hoger tarief vragen.
- Alle documenten moeten zoveel mogelijk machine leesbaar en in open formaat beschikbaar worden gesteld.

In de richtlijn van 2021 is bovendien de reikwijdte van het begrip 'open data' uitgebreid. Het begrip omvat vanaf 17 juli 2021 ook informatie die overheidsondernemingen hebben verzameld, geproduceerd of verspreid in het kader van een publieke taak. Daarnaast omvat het begrip nu in sommige gevallen onderzoeksgegevens.

c. Aanbevelingen en conclusies
De richtlijn, uitgewerkt in het wetsvoorstel Hergebruik overheidsinformatie, is ervoor bedoeld om hergebruik van overheidsinformatie verder te bevorderen. Hergebruik kan voordelen opleveren, er kunnen nieuwe inzichten ontstaan door combinaties van data, visualisaties van data. Er bestaat de mogelijkheid om met een beroep op de Wob te verzoeken om de informatie openbaar te maken, waarna alsnog een verzoek om hergebruik mogelijk is. Een instelling mag voor de verstrekking van informatie voor hergebruik kosten in rekening brengen. Deze mogen niet meer hoger zijn dan de kosten voor vermenigvuldiging, verstrekking en verspreiding. Een

uitzondering vormen musea en bibliotheken en in de wet aangewezen instellingen die een hoger tarief mogen rekenen. In Nederland geldt deze uitzondering voor het Kadaster, de RDW en de Kamers van Koophandel.

Bronnen

Q & A: EU richtlijn hergebruik van overheidsinformatie - Expertisepunt Open Overheid (open-overheid.nl)
Europese Commissie: From the Public Sector Information (PSI) Directive to the open data Directive | Shaping Europe's digital future (europa.eu)

Titel initiatief	Digitranscope: The governance of digitally-transformed society
Auteur(s)	Craglia, M., Scholten, H.J., Micheli, M., Hradec, J., Calzada Mugica, I., Luitjens, S., Ponti, M. and Boter, J.
Datum publicatie	2021
Type initiatief	Studie
Inhoud	Het project was bedoeld om in de periode 2017-2020 de uitdagingen en kansen te onderzoeken die de digitale transformatie met zich meebrengt voor het bestuur van de samenleving. De aandacht is gevestigd op het beheer van gegevens als een belangrijk aspect om het bestuur van de samenleving te begrijpen en vorm te geven. In het onderzoek worden 4 verschillenden modellen voor data deling geïdentificeerd, die van toepassing zijn op de overheid (1) data sharing pools, (2) Data co-op-eratives, (3) public data trust en (4) personal data sovereignty.

Beschrijving inhoud

a. Achtergrond
Het project was bedoeld om in de periode 2017-2020 de uitdagingen en kansen te onderzoeken die de digitale transformatie met zich meebrengt voor het bestuur van de samenleving. De aandacht is gevestigd op het beheer van gegevens als een belangrijk aspect om het bestuur van de samenleving te begrijpen en vorm te geven. Gegevens zijn een belangrijke hulpbron in de digitale economie, en controle over de manier waarop ze worden gegenereerd, verzameld, geaggregeerd en waarde wordt geëxtraheerd en gedistribueerd in de samenleving, is van cruciaal belang. Het doel van de studie is om twee verschillende lijnen te onderzoeken (1) de kwestie rond het governance of data en de rol van de overheid in de opkomende modellen van gegevensbeheer en (2) de nieuwe vormen van overheden met data en het experimenteren met publieke data voor het ontwerpen van beleid.

b. Bevindingen
In het onderzoek worden 4 verschillenden modellen voor data deling geïdentificeerd:
- Data sharing pools zijn gebaseerd op het uitwisselen van data om kennis uit te wisselen en nieuwe innovaties mogelijk te maken. Hierbij is de meerwaarde vaak economische groei.
- Data co-op-eratives (DC's) worde gebruikt om maatschappelijke vraagstukken te beantwoorden en het herstructureren van de balans in de dataeconomie. De meerwaarde die er gegenereerd wordt ligt op het vlak van de maatschappelijke interesse, een bijdragen aan wetenschappelijk onderzoek of het verrijken van databronnen.
- Public data trust (PDT's) worden gebruikt om beleidsmakers te informeren en zo dus maatschappelijke problemen te duiden. Ook is het doel van dit model om nieuwe services te ontwikkelen of een nieuwe data aanpak te formuleren.
- Personal data sovereignty (PDS) zijn gebaseerd op het ontwikkelen van nieuwe services gebaseerd op de klant wens, de balans van macht in de dataeconomie en data zelfbeschikking. Dit model heeft als meerwaarde economische groei, omzet en kennis.

c. Aanbevelingen en conclusies
We staan nog maar aan het begin van de digitale (wereld)transitie van de samenleving, en zijn in een vroege stadia van onszelf uitrusten met de noodzakelijke theoretische kaders, regelgevende instrumenten en netwerken van partnerschappen en internationale allianties die nodig zijn om data flows mogelijk te maken. Regeringen moeten hun acties intensiveren om te helpen bij het begeleiden van het proces, de capaciteit opbouwen binnen overheidsdiensten en de samenleving door middel van onderwijs en investeringen in onderzoek voorbereiden.

Bronnen

Key findings: Digitranscope: Key findings | EU Science Hub (europa.eu)
Publicatie: Digitranscope: The governance of digitally-transformed society | EU Science Hub (europa.eu)

Titel initiatief	Data van Derden – the missing link?
Auteur(s)	Geonovum
Datum publicatie	20 december 2018
Type initiatief	Studie
Inhoud	Deze studie inventariseert wat er (in 2018) op het gebied van data delen reeds gebeurt en welke vragen en wensen (van de overheid) daarbij spelen. Daartoe zijn tien overheidsorganisaties uit alle bestuurslagen geïnterviewd en hun cases geanalyseerd aan de hand van transactiekostentheorie.

Beschrijving inhoud

a. Achtergrond
Data die ingezet kan worden voor de uitvoering van publieke taken wordt steeds vaker ook door andere partijen dan de overheid ingewonnen soms als bijproduct van hun kernprocessen (denk aan Tomtom- achtige partijen) soms uit liefhebberij (zoals wandelaars die samen OpenStreetMap actualiseren) en soms met een specifieke missie (het meten van geluidswaarden door burgers die rond Schiphol wonen).

De overheid kijkt met recht likkebaardend naar deze data, maar realiseert zich ook dat haar positie en rol daarmee verandert: de beschikkingsmacht, die ze heeft als ze zelf inwint, is niet vanzelfsprekend. Dit heeft tal van implicaties voor de stevig verankerde verantwoordelijkheden van een overheid, zoals kwaliteitsgaranties en continuïteit van levering en dienstverlening, verantwoording en openbaarheid, het toestaan van hergebruik en handhaving van eerlijke marktomstandigheden.

Deze studie inventariseert wat er op dit vlak al gebeurt en inventariseert de vragen en wensen. Daartoe zijn tien overheidsorganisaties uit alle bestuurslagen geïnterviewd. De focus ligt daarbij op 'niet- traditionele' arrangementen: we kijken dus niet zo zeer naar klassieke inkoop van data en verkrijging op grond van een wettelijke verstrekkings-verplichting maar wel naar 'publiek-private- samenwerkingsvormen'. Daarbij ligt de nadruk, gezien de missie van Geonovum, vooral op die arrangementen waar locatie een cruciale rol speelt.

b. Bevindingen
Gebruik door de overheid van data van derden is hot, zo blijkt uit de interviews. Eenieder ziet de kansen, maar er zijn ook veel vragen. Sommigen worden daardoor weerhouden volgende stappen te zetten, terwijl anderen juist de ruimtes benutten. Voorts bestaan er grote verschillen in rijpheid van de initiatieven variërend van wat voorzichtig projectmatig proberen (RIVM, RWS-CIV en RWS-Klimaatmonitor) tot integratie in de kernprocessen (CBS, NDW). Strikte binding aan de wettelijke taak en kaders spelen daarbij een belangrijke rol (RIVM, CBS, Kadaster).
Aan de kant van de derden zijn het vooral spelers uit hoogtechnologische en ietwat oligarchische markten die tot uitruil overgaan. Vaak maken ze gebruik van eigen infrastructuur. Niet de data is hun winstmaker, maar de diensten die ze daarbovenop leveren. De motieven tot het aangaan van een arrangement – deze vindt veelal met gesloten beurzen plaats – variëren: 'positieve publiciteit', 'data opschonen', AVG- compliance checks, maar ook de notie dat de verstrekking leidt tot innovatie binnen de overheid hetgeen tot een verdere groei van de relevante markt kan leiden.

Voorwaarde is wel steeds dat beide partijen de wil en de wederzijdse verwachting hebben dat de transactie het begin is van een langdurige relatie en dat de relatie ook op de langere termijn waarde blijft leveren. Dit vereist dus niet alleen inlevingsvermogen in de behoeftes van de derden maar ook het vermogen deze behoeftes duurzaam te bevredigen.

Transactiekosten als verklarende factor
Zoals gezegd zijn er grote verschillen zichtbaar tussen de geïnterviewde overheidsorganisaties. Hoe zijn die te verklaren? Als we ervan uitgaan dat aan beide kanten van de transactie geen verwervingskosten zitten, zijn uitsluitend de transactiekosten van belang: als deze lager zijn dan het voordeel dat partijen verkrijgen dan komt de transactie tot stand. Deze transactiekosten bestaan uit drie componenten: de kosten voor het vinden van een ruilpartner, de kosten voor het maken van de afspraken en de uitvoeringskosten.

Daarvoor geldt:
- Naarmate de groep betrokken partijen kleiner is zullen de transactiekosten voor het vinden van de ruilpartner lager zijn, vooral als partijen al wat met elkaar hebben.
- De betrokken data zijn van grote invloed op de transactiekosten voor de afstemming. Dit geldt zowel voor de te formuleren standaarden als ook voor het adresseren van juridische complicaties. De juridische ruimte en de aanwezigheid van (gevoelige) persoonsgegevens bepaalt in hoge mate de kosten van – en in feite de kansen op – de transactie.
- Overheidsorganisaties met een bestaande en hoogwaardig technische infrastructuur en ervaring en kennis op het gebied van data-management zijn bij uitstek geschikt. Wel moet ook de interne organisatie hierop afgestemd zijn en bestaat er idealiter interne druk (taakstelling of leiderschap) om tot arrangementen te komen.
- Niettemin kunnen ook kleine partijen tot (indirecte) arrangementen komen. Goede relaties met afnemers en sectorale knooppunten zijn daarbij cruciaal.
- Wensenlijstjes van de geïnterviewden duiden op een behoefte aan meer ruimte, duidelijkheid, tijd en geld om dit terrein verder te verkennen. Tegelijkertijd vraagt men ook om een politiek-ethische discussie rond de nieuwe rolverdelingen: hoe moet het vacuüm opgevuld worden dat de terugtredende overheid achterlaat, hoe moeten de nieuwe demarcatielijnen getrokken worden?

Deze discussie moet gaan over de waarden die wij belangrijk vinden, de (nieuwe) belangen die we collectief willen beschermen en de nieuwe normering die hieruit komt. De noodzaak van heroriëntatie geldt niet slechts voor de overheid. De herverkaveling van taken en verantwoordelijkheid zou ertoe moeten leiden dat bedrijven zich ook (meer) verantwoordelijk gaan voelen voor de publieke zaak, al was het maar onder druk van de marktwerking en de power of the crowd.

Nieuwe demarcatielijnen
Men realiseert zich dat duurzame borging van de rolverdeling noodzakelijk is omdat de grondslagen voor de huidige arrangementen (de wederzijdse belangen, het leiderschap daarop) niet voor de eeuwigheid zijn. Het lijkt waarschijnlijk dat daarbij een soortement driedeling ontstaat.

Allereerst is er een bepaald gedeelte van de publieke taak die dusdanig cruciaal is (zoals bijvoorbeeld veiligheid en waterbeheer) dat de overheid daar niet afhankelijk mag zijn van data van derden en dus grotendeels eigen infrastructuur en inwinningsprocessen aldaar moet behouden. Aan de andere kant van het spectrum ligt een gebied waar het vanuit efficiency-oogpunt de markt 'het van de overheid mag overnemen'. De aanwezigheid van waakhonden, zoals de Autoriteit Persoonsgegevens en de Autoriteit Consument en Markt, zou moeten volstaan om de publieke belangen te waarborgen en zo nodig te verdedigen.

Het middengebied is het 'spannende' stuk. Hier is het gehalte van het potentiele publieke belang van de door derden ingewonnen data dusdanig groot dat het logisch lijkt 'deze markt' te reguleren. Het ligt daarbij voor de hand te zoeken naar bestaande hefbomen die de overheid heeft en die onomstreden zijn, zoals bijvoorbeeld de verantwoordelijkheid van de overheid bij het toelaten van voertuigen tot de Nederlandse openbare weg. Hierbij zou regelgeving kunnen afdwingen dat toegang van het voertuig tot de openbare weg ook betekent dat de overheid toegang tot en gebruik van (een gedeelte van) de door de sensoren van het voertuig ingewonnen data verkrijgt.

c. Aanbevelingen en conclusies

Het is boven iedere twijfel verheven dat het publiek gebruik van data van derden een gebied is van grote potentie en dat nadere verkenning een evidente volgende stap is. Daarbij zijn verschillende ontwikkellijnen denkbaar: in meer detail uitzoeken hoe het juridisch zit (op het middengebied); welke ethische discussie hiermee samenhangt; experimenteren welke domeinen en thema's zijn het meest kansrijk (fysiek, energietransitie, wonen, mobiliteit).

Uiteraard moet hierbij ook verbinding gezocht worden met recente andere data-gerelateerde beleidsinitiatieven, zoals de Nationale Data Agenda, de nota Digitale Overheid en de Nationale Digitaliseringsstrategie. In deze beleidsnota's zijn veel van de hierboven gesignaleerde vraagstukken terug te vinden. Een aantal leden van het Beraad voor Geo-informatie is voornemens de vraagstukken middels een aantal use cases proefondervindelijk te concretiseren. Op deze manier kan het Beraad een onderbouwde, aan de praktijk getoetste bijdrage leveren aan het beantwoorden van deze belangrijke vragen.

Bronnen

Publicatie: Data van Derden – the missing link?

B. Nederland

Titel initiatief	Copernicus
Auteur(s)	Europese Commissie – European Space Agency (ESA)
Datum publicatie	3 april 2014 en looptijd tot 2035
Type initiatief	(pilot)Project
Inhoud	Het primaire doel van Copernicus, in het belang van de Europese burgers, behelst het tot stand brengen van een duurzame operationele Europese autonome capaciteit voor het produceren en aanbieden van geo-informatie ten behoeve van de uitvoering van het Europese beleid op de terreinen van milieu en (civiele) veiligheid.

Beschrijving inhoud

a. Achtergrond
Copernicus is het aardobservatieprogramma van de Europese Unie, dat kijkt naar onze planeet en het milieu ten behoeve van alle Europese burgers. Het programma biedt informatiediensten op basis van aardobservatiegegevens van satellieten en in-situgegevens (niet uit de ruimte). Het programma wordt door de Europese Commissie gecoördineerd en beheerd. Het wordt uitgevoerd in partnerschap met de lidstaten, het Europees Ruimteagentschap (ESA), de Europese Organisatie voor de exploitatie van meteorologische satellieten (EUMETSAT), het Europees Centrum voor weersvoorspellingen op middellange termijn (ECWMT), EU-agentschappen en Mercator Océan.

b. Bevindingen
Er worden enorme hoeveelheden wereldwijde gegevens van satellieten en van meetsystemen op de grond, in de lucht en op zee gebruikt om informatie te verstrekken om dienstverleners, overheidsinstanties en andere internationale organisaties te helpen de levenskwaliteit van de Europese burgers te verbeteren. De aangeboden informatiediensten zijn gratis en open toegankelijk voor de gebruikers ervan op de volgende toepassingsvelden:

- Atmosfeer
- Zee
- Land
- Klimaatverandering
- Veiligheid en noodsituaties

Om de toegang tot de gegevens te vergemakkelijken en te standaardiseren heeft de Europese Commissie de ingebruikname van vijf cloudplatformen gefinancierd die gecentraliseerde toegang bieden tot de gegevens en informatie van Copernicus en tot tools voor de verwerking van die gegevens. Daarnaast biedt elk van de vijf competitieve platformen toegang tot aanvullende commerciële gegevens (al dan niet uit de ruimte) en tot extra aanbiedingen op het vlak van ondersteuning of prioriteit.

Bronnen

Document: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014R0377
Factsheet: https://www.copernicus.eu/nl/node/1096
DIAS: Copernicus_DIAS_Factsheet_June2018.pdf
Satellietdataportaal: Satellietdataportaal | Spaceoffice.nl

Titel initiatief	Netherlands Geolocation Economy Report: Market Economy Impact
Auteur(s)	Geospatial Media & Communications in samenwerking met Geonovum en het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koningsrelaties
Datum publicatie	30 december 2020
Type initiatief	Studie
Inhoud	De 'geospatiale gereedheid' van Nederland en aanbevelingen voor de toekomst. Het rapport geeft een kort overzicht van enige geo-data technologieën en de voordelen van gebruik. Daarnaast geeft het aanbevelingen onderverdeeld in de 4 onderwerpen om de geospatiale infrastructuur naar het volgende niveau te tillen.

Beschrijving inhoud

a. Beschrijving
Het rapport geeft inzicht in de Nederlandse geo-dataeconomie en de impact die deze geo-data heeft op de economie. Het rapport gaat in op vier onderwerpen:

1. Ontwikkeling van een nationale strategie voor geospatiale infrastructuur
2. Geospatiale industriële ontwikkelingsstrategie
3. Stimuleer onderzoeks-en onderwijsinstellingen en betrokkenheid met de industrie
4. Internationale samenwerking en geospatiale hub

Het rapport geeft een kort overzicht van enige geo-data technologieën en de voordelen van gebruik. Dit wordt gevolgd met een analyse die de 'geospatial readiness' van Nederland ten opzichte van andere landen weergeeft. Hierbij scoort Nederland 4de in 2019. In de rest van het rapport wordt er gekeken naar de stand van zaken en mogelijke kansen op het gebied van de infrastructuur, de kennisinfrastructuur, de digitale tweeling, het ecosysteem, het HRM-domein, de economie en de impact voor geo-data.

b. Aanbevelingen en conclusies
Het rapport eindigt met aanbevelingen onderverdeeld in de 4 onderwerpen om de geospatiale infrastructuur naar het volgende niveau te tillen. Deze aanbevelingen zijn:

1. Ontwikkeling van nationale strategie voor georuimtelijke infrastructuur en kennisplatform
2. Geospatiale strategie voor industriële ontwikkeling
3. Onderzoeks- en onderwijsinstellingen en betrokkenheid verstrekken met de industrie
4. Internationale samenwerking en wereldwijde georuimtelijke hub

Bronnen

Document:https://www.geonovum.nl/uploads/documents/Netherlands%20Geolocation%20Economy%20Report.pdf

Titel initiatief	Online platformen, offline impact: Toezicht op mededingen vanuit maatschappelijk perspectief
Auteur(s)	Rathenau Instituut
Datum publicatie	27 november 2020
Type initiatief	Studie
Inhoud	Het Europese mededingingsinstrumentarium biedt kansen om online platformen in een maatschappelijk wenselijke richting bij te sturen. Het delen van data vanuit het maatschappelijk perspectief op mededinging betekent ook toetsing op consumenten, data- en mark specifieke wetgeving. De Europese Commissie geeft aan dat aanvullende maatregelen vooraf (ex ante) nodig zijn om platformmarkten betwistbaar te houden en kleine spelers te beschermen. De Europese Commissie heeft aangekondigd na te gaan welke mogelijkheden er zijn voor ex ante regulering van platforms met een poortwachterspositie.

Beschrijving inhoud

a. Aanleiding
Het rapport is geschreven door Rathenau als een bericht aan het parlement als waarschuwing. De opkomst van online platformen gaat niet alleen gepaard met innovatie en voordelen voor consumenten, maar ook met maatschappelijke schade, zoals inbreuk op privacy, slechte arbeidsomstandigheden en impact op milieu en leefbaarheid van steden.

b. Bevindingen
Het Europese mededingingsinstrumentarium biedt kansen om online platformen in een maatschappelijk wenselijke richting bij te sturen. Het rapport toont dat er een 5-tal behoefte zijn. De behoefte om zorgvuldig data te delen is het meest van belang voor ons initiatief. Hier wordt benadrukt dat data gedeeld moet worden in samenspraak omdat consumenten vaak niet bewust hun data afstaan aan het poortwachtersplatform. Het in samenspraak delen van data zorgt ervoor dat consumenten zeggenschap houden over hun data en inzicht krijgen in de maatschappelijk waarde bij gebruik.

Bronnen

Kamerbrief: Kamerbrief: Voortgang modernisering van het mededingingsinstrumentarium in relatie tot digitalisering en online platforms
Website: Nederland Digitaal – De Nederlandse visie op datadeling tussen bedrijven

Titel initiatief	DigiGO - DSGO
Auteur(s)	Digiteam
Datum publicatie	Januari 2021
Type initiatief	(pilot)Project
Inhoud	DigiGO draait om de uitwisseling, eigenaarschap en organisatie van data. Binnen dit digitaliseringsdeal hebben overheid, de brancheverenigingen van de bouw, de installatiesector en de toeleverende industrie afgesproken dat zij de komende jaren zoveel mogelijk sector brede afspraken maken over uitwisseling, eigenaarschap en organisatie van data en informatie. DSGO komt voort uit DigiGO en rand voorwaardelijk voor verdere digitalisering van de bouwsector.

Beschrijving inhoud

a. Achtergrond
DigiGO komt voort uit de Bouwagenda vanuit 2017, dit is uitgegroeid naar een DigiDealGo waarbij 37 partijen hun samenwerking bekrachtigde in april 2019. In mei 2020 startte de ontwikkeling van DSGO. Waarbij het doel van DSGO is het toegankelijk maken data met de volgende uitgangspunten:

- Voor de sector, door de sector;
- Om nieuwe, innovatieve, waardevolle toepassingen te creëren dient data beschikbaar te worden gemaakt;
- Toegang gaat verder dan alleen technische afspraken.

b. Bevindingen
Het afsprakenstelsel en het toegankelijker maken van data is nog niet gerealiseerd. Samen met de sector is gekozen voor zes themas waarin de use-cases voor DSGO vallen. Deze use-cases richten zich op ketensamenwerking door hergebruik van data en informatie welke kunnen leiden tot procesoptimalisering. De uitdaging is om die lokaal beschikbare data toegankelijk te krijgen voor de toepassing bij eindgebruikers. Met DSGO kunnen afspraken worden gemaakt over bijvoorbeeld methoden voor inloggen, toegangsprotocollen over wie wanneer waarbij mag en standaarden om snel producten te kunnen identificeren en selecteren.

Bronnen

Website: https://digigo.nu/default.aspx

Titel initiatief	Afwegingskader voor data – uitwisseling
Auteur(s)	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
Datum publicatie	19 juni 2020
Type initiatief	Beleidsadvies
Inhoud	Als de overheid overweegt te interveniëren bij (gewenste) data-uitwisseling moet een afweging plaatsvinden omtrent de rol van de overheid en het meest geschikte instrument. Dit afwegingskader, in feite een op data-uitwisseling toegespitst Integraal Afwegingskader voor beleid en regelgeving (IAK), geeft aan wat relevante vragen zijn om te stellen bij een dergelijk dossier en geeft inzicht in verschillende mogelijke instrumenten inclusief input voor een afweging daartussen, om uiteindelijk de vraag te beantwoorden of, en zo ja op welke wijze, de overheid zal interveniëren.

Beschrijving inhoud

a. Achtergrond
Dit instrument biedt een, in geval van persoonsgegevens aanvullend, kader dat vragen bevat van een andere orde. Het neemt niet het beperken van de inbreuk op de persoonlijke levenssfeer als uitgangspunt, maar in plaats daarvan de proportionaliteit van mogelijke interventie tegenover mogelijke (financiële) gevolgen voor betrokkenen, condities die aan data-uitwisseling verbonden moeten worden, etc.

b. Bevindingen
Het instrument is opgedeeld in 10 delen, waarbij in elk deel er een vraag wordt geïntroduceerd met de bijbehorende uitleg. Waar van toepassing, benoemt deze handleiding juridische leerstukken als aandachtspunten en refereert naar specifieke notities die meer informatie geven op dat terrein. Dit zijn de 10 vragen die worden behandeld:

- Wat is de aanleiding om interventie bij data-uitwisseling te overwegen?
- Wie zijn betrokken bij de data-uitwisseling en wat zijn hun belangen?
- Wat is het probleem?
- Wat is het doel?
- Om welke data (gegevens) gaat het?
- Welke partijen zouden over de data moeten kunnen beschikken?
- Onder welke condities worden de data (gegevens) uitgewisseld?
- Wat rechtvaardigt overheidsinterventie?
- Wat is het beste instrument?
- Wat zijn de gevolgen?

Bronnen

Website: Afwegingskader voor data – uitwisseling

Titel initiatief	Generiek afsprakenstelsel voor datadeelinitiatieven als basis van de digitale economie of ook wel Datadeelcoalitie
Auteur(s)	Innopay i.s.m. Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
Datum publicatie	December 2018
Type initiatief	Studie
Inhoud	Dit onderzoek toont aan dat negen essentiële bouwstenen bijdragen aan het succes van een datadeelinitiatief. Doel is dat de coalitie op termijn tot afspraken over data delen komt op basis van een aantal concrete 'use cases'. De zogenoemde use cases zijn voorbeelden, waarbij de coalitie gaat onderzoeken hoe datadelen in de praktijk werk. Ondertussen is onderzoek opgevolgd door de Data SHARing Coalition (16 november 2020). Met een diverse groep experts onderzoeken en documenteren ze generieke overeenkomsten voor het delen van gegevens die, het delen van gegevens op schaal binnen en tussen domeinen en sectoren mogelijk maken.

Beschrijving inhoud

a. Achtergrond
Onderzoek naar het bevorderen van datadelen in het MKB, in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat. Dit heeft geleid tot het initiatief om de geïnteresseerde datadeelinitiatieven, brancheverenigingen, bedrijven en kennisinstellingen bij elkaar te brengen, zodat zij de Datadeelcoalitie kunnen vormen. EZK is geen onderdeel van de coalitie, maar werkt vooral faciliterend door partijen samen te brengen en te ondersteunen. Dit initiatief is niet beperkt tot Nederland en wil ook een implementatiemechanisme bieden voor de nieuwe Europese datastrategie.

b. Bevindingen
Doel is dat de coalitie op termijn tot afspraken over data delen komt op basis van een aantal concrete 'use cases'. De zogenoemde use cases zijn voorbeelden, waarbij de coalitie gaat onderzoeken hoe datadelen in de praktijk werkt. Dit vergt weer generieke afspraken op het gebied van bijvoorbeeld:
- technische standaarden
- semantiek van data
- juridische afspraken
- betrouwbare, herbruikbare digitale identiteiten

c. Aanbevelingen en conclusies
Ondertussen is onderzoek opgevolgd door de Data SHARing Coalition (16 november 2020). Met een diverse groep experts onderzoeken en documenteren ze generieke overeenkomsten voor het delen van gegevens die, het delen van gegevens op schaal binnen en tussen domeinen en sectoren mogelijk maken. De basis voor deze afspraken wordt gelegd in het Harmonisatie Canvas; een document dat de inzichten en kennis bundelt uit een samenwerking van experts in de Data Sharing Coalition.

Het Harmonisatie Canvas is ontwikkeld door een gezamenlijke inspanning van deelnemers aan de Data Sharing Coalition. 21 experts uit 15 verschillende organisaties hebben bijgedragen aan de eerste versie van het Harmonisatie Canvas. Naast de bijdragen van experts bieden real-life praktijkoverschrijdende use cases voor gegevensuitwisseling en analyses van bestaande gegevensuitwisselingsinitiatieven essentiële inzichten in wat er nodig is om generieke overeenkomsten voor gegevensuitwisseling te ontwikkelen. Ook wordt er gekeken naar de interoperabiliteit tussen bestaande initiatieven te vergemakkelijken.

Bronnen

Nieuwsbericht: Data Sharing Coalition officieel van start | Nieuwsbericht | Nederland Digitaal
Werkgroep: Werkgroep Data Delen - ECP | Platform voor de InformatieSamenleving
DSC: Home - Data Sharing Coalition

Titel initiatief	iShare afsprakenstelsel
Auteur(s)	Stichting iSHARE
Datum publicatie	2016
Type initiatief	(Pilot)project
Inhoud	iSHARE is een afsprakenstelsel of een set van afspraken waarmee partijen elkaar toegang verstrekken tot hun data in de logistieke sector. Zij hanteren dezelfde manier van identificatie, authenticatie en autorisatie waardoor zij niet elke keer opnieuw afspraken moeten maken om data te delen. Partijen die werken volgens de iSHARE-afspraken kunnen onderling drempelloos data delen.

Beschrijving inhoud

a. Achtergrond
Het project voor de oprichting van de iSHARE-regeling is in 2016 geïnitieerd door het Neutral Logistics Information Platform (NLIP), als onderdeel van het overheidsprogramma 'Topsector Logistiek', via een aanbestedingsproject. NLIP verzocht marktpartijen plannen te presenteren om barrières voor efficiëntere data-uitwisseling in de Nederlandse logistieke sector te verlagen. De combinatie van de partijen INNOPAY en Maxcode won de aanbesteding, met haar plan om een regeling van multilaterale overeenkomsten op te zetten in plaats van bijvoorbeeld een technologiegerichte aanpak die afhankelijk is van een softwareplatform.

b. Bevindingen
Het project is in detail beschreven van de governace tot de technische specificaties. Het project is gebaseerd op 6 (architectuur)principes en heeft als doel om meerdere interactiemodellen te ondersteunen, waarvan Machine to Machine (M2M) en Human to Machine (H2M). De principes zorgen ervoor dat het makkelijker wordt om door te ontwikkelen. Samen met de use cases die de werking van de interactiemodellen beschrijven wordt er een geheel beeld gegeven van de toepassing.

c. Aanbevelingen en conclusies
Het project beschrijft tot in detail hoe het framework is opgezet waarbij vooral de governance maatregelen en de technische opbouw van het systeem interessant kunnen zijn voor ons afsprakenstelsel voor data deling.

Het project beschrijft alle juridische voorschriften waar rekening mee moet worden gehouden en biedt informatie en formaten die deelnemers kunnen gebruiken om hun begrip te verbeteren zoals het Burgerlijk Wetboek, Verordening inzake elektronische identificatie- en trustdiensten (eIDAS), Toepasselijk mededingingsrecht en de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG).

Bronnen

Website: iSHARE maakt digitale vrachtgegevens eenvoudig toegankelijk | Nieuwsbericht | Nederland Digitaal

Titel initiatief	Data van Derden – the missing link?
Auteur(s)	Geonovum
Datum publicatie	20 december 2018
Type initiatief	Studie
Inhoud	Deze studie inventariseert wat er (in 2018) op het gebied van data delen reeds gebeurt en welke vragen en wensen (van de overheid) daarbij spelen. Daartoe zijn tien overheidsorganisaties uit alle bestuurslagen geïnterviewd en hun cases geanalyseerd aan de hand van transactiekostentheorie.

Beschrijving inhoud

a. Achtergrond

Data die ingezet kan worden voor de uitvoering van publieke taken wordt steeds vaker ook door andere partijen dan de overheid ingewonnen soms als bijproduct van hun kernprocessen (denk aan Tomtom- achtige partijen) soms uit liefhebberij (zoals wandelaars die samen OpenStreetMap actualiseren) en soms met een specifieke missie (het meten van geluidswaarden door burgers die rond Schiphol wonen).

De overheid kijkt met recht likkebaardend naar deze data, maar realiseert zich ook dat haar positie en rol daarmee verandert: de beschikkingsmacht, die ze heeft als ze zelf inwint, is niet vanzelfsprekend. Dit heeft tal van implicaties voor de stevig verankerde verantwoordelijkheden van een overheid, zoals kwaliteitsgaranties en continuïteit van levering en dienstverlening, verantwoording en openbaarheid, het toestaan van hergebruik en handhaving van eerlijke marktomstandigheden.

Deze studie inventariseert wat er op dit vlak al gebeurt en inventariseert de vragen en wensen. Daartoe zijn tien overheidsorganisaties uit alle bestuurslagen geïnterviewd. De focus ligt daarbij op 'niet- traditionele' arrangementen: we kijken dus niet zo zeer naar klassieke inkoop van data en verkrijging op grond van een wettelijke verstrekkings-verplichting maar wel naar 'publiek-private- samenwerkingsvormen'. Daarbij ligt de nadruk, gezien de missie van Geonovum, vooral op die arrangementen waar locatie een cruciale rol speelt.

b. Bevindingen

De beelden

Gebruik door de overheid van data van derden is hot, zo blijkt uit de interviews. Eenieder ziet de kansen, maar er zijn ook veel vragen. Sommigen worden daardoor weerhouden volgende stappen te zetten, terwijl anderen juist de ruimtes benutten. Voorts bestaan er grote verschillen in rijpheid van de initiatieven variërend van wat voorzichtig projectmatig proberen (RIVM, RWS-CIV en RWS-Klimaatmonitor) tot integratie in de kernprocessen (CBS, NDW). Strikte binding aan de wettelijke taak en kaders spelen daarbij een belangrijke rol (RIVM, CBS, Kadaster).
Aan de kant van de derden zijn het vooral spelers uit hoogtechnologische en ietwat oligarchische markten die tot uitruil overgaan. Vaak maken ze gebruik van eigen infrastructuur. Niet de data is hun winstmaker, maar de diensten die ze daarbovenop leveren. De motieven tot het aangaan van een arrangement – deze vindt veelal met gesloten beurzen plaats – variëren: 'positieve publiciteit', 'data opschonen', AVG- compliance checks, maar ook de notie dat de verstrekking leidt tot innovatie binnen de overheid hetgeen tot een verdere groei van de relevante markt kan leiden.

Voorwaarde is wel steeds dat beide partijen de wil en de wederzijdse verwachting hebben dat de transactie het begin is van een langdurige relatie en dat de relatie ook op de langere termijn waarde blijft leveren. Dit vereist dus niet alleen inlevingsvermogen in de behoeftes van de derden maar ook het vermogen deze behoeftes duurzaam te bevredigen.

Transactiekosten als verklarende factor

Zoals gezegd zijn er grote verschillen zichtbaar tussen de geïnterviewde overheidsorganisaties. Hoe zijn die te verklaren? Als we ervan uitgaan dat aan beide kanten van de transactie geen verwervingskosten zitten, zijn uitsluitend de transactiekosten van belang: als deze lager zijn

dan het voordeel dat partijen verkrijgen dan komt de transactie tot stand. Deze transactiekosten bestaan uit drie componenten: de kosten voor het vinden van een ruilpartner, de kosten voor het maken van de afspraken en de uitvoeringskosten.

Daarvoor geldt:
- Naarmate de groep betrokken partijen kleiner is zullen de transactiekosten voor het vinden van de
- ruilpartner lager zijn, vooral als partijen al wat met elkaar hebben.
- De betrokken data zijn van grote invloed op de transactiekosten voor de afstemming. Dit geldt zowel
- voor de te formuleren standaarden als ook voor het adresseren van juridische complicaties. De juridische ruimte en de aanwezigheid van (gevoelige) persoonsgegevens bepaalt in hoge mate de kosten van – en in feite de kansen op – de transactie.
- Overheidsorganisaties met een bestaande en hoogwaardig technische infrastructuur en ervaring en kennis op het gebied van data-management zijn bij uitstek geschikt. Wel moet ook de interne organisatie hierop afgestemd zijn en bestaat er idealiter interne druk (taakstelling of leiderschap) om tot arrangementen te komen.
- Niettemin kunnen ook kleine partijen tot (indirecte) arrangementen komen. Goede relaties met afnemers en sectorale knooppunten zijn daarbij cruciaal.
- De verlanglijstjes
- Wensenlijstjes van de geïnterviewden duiden op een behoefte aan meer ruimte, duidelijkheid, tijd en geld om dit terrein verder te verkennen. Tegelijkertijd vraagt men ook om een politiek-ethische discussie rond de nieuwe rolverdelingen: hoe moet het vacuüm opgevuld worden dat de terugtredende overheid achterlaat, hoe moeten de nieuwe demarcatielijnen getrokken worden?

Deze discussie moet gaan over de waarden die wij belangrijk vinden, de (nieuwe) belangen die we collectief willen beschermen en de nieuwe normering die hieruit komt. De noodzaak van heroriëntatie geldt niet slechts voor de overheid. De herverkaveling van taken en verantwoordelijkheid zou ertoe moeten leiden dat bedrijven zich ook (meer) verantwoordelijk gaan voelen voor de publieke zaak, al was het maar onder druk van de marktwerking en de power of the crowd.

Nieuwe demarcatielijnen
Men realiseert zich dat duurzame borging van de rolverdeling noodzakelijk is omdat de grondslagen voor de huidige arrangementen (de wederzijdse belangen, het leiderschap daarop) niet voor de eeuwigheid zijn. Het lijkt waarschijnlijk dat daarbij een soortement driedeling ontstaat.

Allereerst is er een bepaald gedeelte van de publieke taak die dusdanig cruciaal is (zoals bijvoorbeeld veiligheid en waterbeheer) dat de overheid daar niet afhankelijk mag zijn van data van derden en dus grotendeels eigen infrastructuur en inwinningsprocessen aldaar moet behouden.

Aan de andere kant van het spectrum ligt een gebied waar het vanuit efficiency-oogpunt de markt 'het van de overheid mag overnemen'. De aanwezigheid van waakhonden, zoals de Autoriteit Persoonsgegevens en de Autoriteit Consument en Markt, zou moeten volstaan om de publieke belangen te waarborgen en zo nodig te verdedigen.

Het middengebied is het 'spannende' stuk. Hier is het gehalte van het potentiële publieke belang van de door derden ingewonnen data dusdanig groot dat het logisch lijkt 'deze markt' te reguleren. Het ligt daarbij voor de hand te zoeken naar bestaande hefbomen die de overheid heeft en die onomstreden zijn, zoals bijvoorbeeld de verantwoordelijkheid van de overheid bij het toelaten van voertuigen tot de Nederlandse openbare weg. Hierbij zou regelgeving kunnen afdwingen dat toegang van het voertuig tot de openbare weg ook betekent dat de overheid toegang tot en gebruik van (een gedeelte van) de door de sensoren van het voertuig ingewonnen data verkrijgt.

c. Aanbevelingen en conclusies

Het is boven iedere twijfel verheven dat het publiek gebruik van data van derden een gebied is van grote potentie en dat nadere verkenning een evidente volgende stap is. Daarbij zijn verschillende ontwikkellijnen denkbaar: in meer detail uitzoeken hoe het juridisch zit (op het middengebied); welke ethische discussie hiermee samenhangt; experimenteren welke domeinen en thema's zijn het meest kansrijk (fysiek, energietransitie, wonen, mobiliteit).

Uiteraard moet hierbij ook verbinding gezocht worden met recente andere data-gerelateerde beleidsinitiatieven, zoals de Nationale Data Agenda, de nota Digitale Overheid en de Nationale Digitaliseringsstrategie. In deze beleidsnota's zijn veel van de hierboven gesignaleerde vraagstukken terug te vinden. Een aantal leden van het Beraad voor Geo-informatie is voornemens de vraagstukken middels een aantal use cases proefondervindelijk te concretiseren. Op deze manier kan het Beraad een onderbouwde, aan de praktijk getoetste bijdrage leveren aan het beantwoorden van deze belangrijke vragen.

Bronnen

Publicatie: Data van Derden – the missing link?

Titel initiatief	Data strategiën gemeente
Auteur(s)	Verschillenden gemeentes
Datum publicatie	n.v.t.
Type initiatief	(pilot)Project / strategie
Inhoud	Door de groeiende digitalisering hebben gemeenterichtlijnen voor de gemeente zelf en voor bedrijven geformuleerd over het opslaan en gebruik van data. Verschillenden gemeentes hebben open data portalen ingericht om burgers inzicht te geven in data die verzameld wordt in de publieke ruimte. Opvallend is wel dat deze zelfde gemeentes geen expliciete datastrategie op papier hebben staan. Andere gemeente hebben een uitgewerkte datastrategie met pijlers waar ze de komende jaren aan willen werken.
Inschatting waarde	De strategie hebben geen directe invloed op de manier waarop de overheid data deelt. Veel richtlijnen komen overeen of passen bij de strategie van de overheid.

Beschrijving inhoud

a. Achtergrond
Door de groeiende digitalisering hebben gemeenterichtlijnen voor de gemeente zelf en voor bedrijven geformuleerd over het opslaan en gebruik van data.

b. Bevindingen

Gemeente Amsterdam

In de datastrategie van Amsterdam zijn 18 acties voor 2021 en 2022 opgesteld. Deze acties moeten Amsterdammers meer zeggenschap geven over deze data en ervoor zorgen dat de beschikbare data op een effectieve manier en in het belang van de stad wordt ingezet.

Gemeente Rotterdam

Rotterdam heeft grote ambities als het gaat om digitalisering: we willen in 2025 een digitale voorbeeldstad zijn. Dat vraagt om een stevige aanpak met zoveel mogelijk partijen in de stad en in de regio. Rotterdam heeft om dit te bereiken via een 4-tal pijlers (techniek en infrastructuur, data, kennis en vaardigheden samenwerken met bedrijven kennisinstellingen en rotterdammers projecten opgezet om Rotterdam veilig en efficiënter digitaal te maken.

Gemeente Eindhoven

Al een aantal jaren werkt de Gemeente Eindhoven hard aan het publiek beschikbaar maken van haar data. Doel hiervan is om

- Transparantie naar de burger en bedrijven te vergroten
- Het verhogen van de interne efficiency
- Het creëren van economische waarde door hergebruik van de data

Open data van de gemeente Eindhoven vind je in ons open dataportaal. De data is beschikbaar gesteld door de gemeente en vele andere partijen.

Gemeente Nijmegen

Om haar werk zo goed mogelijk te kunnen doen, verzamelt de gemeente Nijmegen veel verschillende soorten gegevens. Informatie die waardevol en interessant kan zijn voor bedrijven, organisaties, journalisten, onderzoekers en bewoners. Economisch gezien is open data van groot belang. De gemeente Nijmegen stelt 'open data' beschikbaar, omdat dit goed aansluit op haar denkwijze over een transparante, betrouwbare en goed controleerbare overheid

c. Aanbevelingen en conclusies

Verschillenden gemeentes hebben open data portalen ingericht om burgers inzicht te geven in data die verzameld wordt in de publieke ruimte. Opvallend is wel dat deze zelfde gemeentes geen expliciete datastrategie op papier hebben staan. Andere gemeente hebben een uitgewerkte datastrategie met pijlers waar ze de komende jaren aan willen werken.

Maar hoe haal je waardevolle inzichten uit data en welke data zijn nu echt relevant? Het begint met het uitstippelen van je koers.

Uit het door GemeentenNL in 2020 gehouden onderzoek onder alle gemeentes blijkt dat 1 op de 3 een duidelijk omschreven doel heeft voor het verzamelen van data. Bedenk binnen 1 jaar welke datastrategie bij welk type gemeente past. Maak daar een overzicht van, werk de strategieën kort uit en benoem de criteria op basis waarvan de keuzes zijn gemaakt. De werkgroep presenteert haar bevindingen op het podium tijdens het data-event van GemeentenNL in mei 2021 te Hilversum.

Bronnen

- Amsterdam: Datastrategie - Gemeente Amsterdam
- Rotterdam: Informatievoorziening en automatisering | Begroting Rotterdam 2020
- Rotterdam digitaal | Rotterdam.nl
- De Digitale Stad | Rotterdam.nl
- Eindhoven: Home — Eindhoven Open Data
- Nijmegen: Nijmegen | Dataportaal
- GemeentenNL: Werkgroep Datastrategie - GemeentenNL

Titel initiatief	Omgevingswet
Auteur(s)	Rijksoverheid
Datum publicatie	26 april 2016
Type initiatief	Regelgeving
Inhoud	De Omgevingswet bundelt en vereenvoudigt de regels voor ruimtelijke projecten. Met behulp van 1 digitaal loket wordt het makkelijker om ruimtelijke projecten te starten. Bij de Omgevingswet hoort een goede digitale ondersteuning. Daarom wordt een digitaal stelsel voor de Omgevingswet ontwikkeld.

Beschrijving inhoud

a. Achtergrond
De Omgevingswet bundelt en vereenvoudigt de regels voor ruimtelijke projecten. Met behulp van 1 digitaal loket wordt het makkelijker om ruimtelijke projecten te starten. De nieuwe wet zorgt voor een samenhangende aanpak van de leefomgeving, ruimte voor lokaal maatwerk en betere en snellere besluitvorming. Daarnaast wordt participatie bevorderd. Bijvoorbeeld door burgers en ondernemers zo goed mogelijk te betrekken bij de ontwikkeling van de leefomgeving. Bestuurders, bedrijven en burgers werken in een aantal gemeenten nu al volgens de Omgevingswet. Dit zijn plannen onder de noemer Nu al Eenvoudig Beter.

b. Bevindingen
In 2022 is het zover. Dan treedt de Omgevingswet in werking. Bij de Omgevingswet hoort een goede digitale ondersteuning. Daarom wordt een digitaal stelsel voor de Omgevingswet ontwikkeld. Het DSO biedt het digitale loket (Omgevingsloket) waar initiatiefnemers, overheden en belanghebbenden snel kunnen zien wat is toegestaan in de fysieke leefomgeving.

Het digitaal stelsel vervangt bij de inwerkingtreding van de wet de bestaande toepassingen: Omgevingsloket online, Activiteitenbesluit Internet Module (AIM) en ruimtelijkeplannen.nl.

De verschillende databronnen en gebruikerstoepassingen binnen het digitaal stelsel worden met elkaar verbonden via API's. Via deze API's en services is het mogelijk om data te raadplegen en data te plaatsen in het digitaal stelsel. Zoals omgevingsdocumenten of een vergunningaanvraag. Gegevens en documenten worden uitgewisseld met de landelijke voorziening van het digitaal stelsel.

Bronnen

- DSO: Digitaal stelsel Omgevingswet - Ontwikkelaarsportaal (aandeslagmetdeomgevingswet.nl)
- Website: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/omgevingswet

Titel initiatief	Data Agenda Overheid
Auteur(s)	Ministerie van Economische Zaken (NDS) en Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koningrelaties
Datum publicatie	Juni 2020
Type initiatief	Strategie
Inhoud	Data Agenda Overheid is onderdeel van de Nederlandse Digitaliseringsstrategie. De Nederlandse Digitaliseringstrategie (NDS) bundelt kabinetsbreed de ambities en doelstellingen voor een succesvolle digitale transitie in Nederland. Op dit moment lopen er 43 initiatieven die focussen op datagedreven werken die vallen onder de Data Agenda Overheid.

Beschrijving inhoud

a. Achtergrond
Data Agenda Overheid is onderdeel van de Nederlandse Digitaliseringsstrategie. De Nederlandse Digitaliseringstrategie (NDS) bundelt kabinetsbreed de ambities en doelstellingen voor een succesvolle digitale transitie in Nederland.
De rijksoverheid en decentrale overheden voeren de Data Agenda Overheid gezamenlijk uit. De samenwerking in de Data Agenda Overheid maakt zichtbaar dat er randvoorwaarden zijn voor het succesvol toepassen van data voor beleidsontwikkeling, uitvoering, toezicht en in de bedrijfsvoering. De agenda bevat geen verplichtende kaders, maar wel acties die kunnen leiden tot de ontwikkeling van die kaders.

b. Bevindingen
De impact van digitalisering en datagebruik op de samenleving is het afgelopen jaar opnieuw snel gegroeid. Dit is ook te zien in het publieke debat. Uitlegbaarheid van algoritmen en het bewaken van 'de menselijke maat' zijn bijvoorbeeld thema's die steeds vaker terugkomen in het nieuws. In de geactualiseerde Agenda wordt er gefocust op nog meer op actuele thema's. Op dit moment lopen er 43 initiatieven die focussen op datagedreven werken. Het uitgangspunt blijft hierbij: data zijn nooit een doel op zich, maar een middel om onze doelen te bereiken.

c. Aanbevelingen en conclusies
We streven naar het verder delen van publieke data, waar mogelijk in de vorm van open data. Om hergebruik van data te bevorderen is innovatie en samenwerking nodig. Met oog op publieke waarden, worden daarnaast steeds hogere eisen gesteld aan het beheer van overheidsdata. Er is behoefte aan meer centrale sturing en duidelijke afspraken over databeheer. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om metadatering en de juiste manier om data op te slaan en te koppelen; met garanties op het gebied van privacy en informatieveiligheid. Er is, kortom, behoefte aan de ontwikkeling van een nationale data-infrastructuur.

Bronnen

- Planning: Planning Data Agenda Overheid Data Agenda Overheid - Digitale Overheid
- NSD: Nederlandse Digitaliseringsstrategie 2020 | Rapport | Rijksoverheid.nl

Titel initiatief	Brede verkenning toegevoegde waarde ruimtevaart voor Nederland
Auteur(s)	Dialogic in samenwerking met het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
Datum publicatie	15 oktober 2020
Type initiatief	Studie
Inhoud	In de periode april-juli 2020 is in opdracht van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat door onderzoeksbureau Dialogic een brede verkenning uitgevoerd naar de toegevoegde waarde van ruimtevaarttechnologie binnen de departementen en hun "gelieerde sectoren". Om het brede toepassingspotentieel van ruimtevaart in Nederland – en in het bijzonder het gebruik van satellietdata naast satellietnavigatie en satellietcommunicatie – daadwerkelijk veel ruimer te benutten zijn meer inspanningen van overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen nodig. In de verkenning zijn daartoe zes aanbevelingen gedaan en kort uitgewerkt.
Inschatting waarde	Voornamelijk een verkenning waar we rekening mee moeten houden als kader. Deze maatregelen gaan invloed hebben op de manier waarop data gedeeld gaat worden en betekend dat de Rijksoverheid deze EU-maatregelen moet meewegen in het afsprakenstelsel binnen Nederland.

Beschrijving inhoud

a. Achtergrond
In de periode april-juli 2020 is in opdracht van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat door onderzoeksbureau Dialogic een brede verkenning uitgevoerd naar de toegevoegde waarde van ruimtevaarttechnologie binnen de departementen en hun "gelieerde sectoren". Aanleiding daartoe was de motie Amhaouch c.s. in de Tweede Kamer uit oktober 2019 waarin de regering om een dergelijke verkenning is verzocht.

b. Bevindingen
Uit de studie komt naar voren dar er zijn vier wegen zijn waarlangs de ruimtevaart ruimere maatschappelijke meerwaarde genereert:

- via de directe spin-off van ruimtevaarttechnologie waarbij technologieën, materialen en producten die ontwikkeld zijn om te functioneren onder extreme omstandigheden in de ruimte doorsijpelen naar allerhande technologieën en toepassingen op aarde;
- via PNT-diensten. Dit zijn zogenaamde plaatsbepaling, navigatie en tijdsbepalingsdiensten (beter bekend als satellietnavigatie of als GPS). Dit vormt in essentie een nutsvoorziening die hele sectoren faciliteert door de systeemsynchronisatie die ze mogelijk maakt;
- via satellietcommunicatie en satelliet TV;
- via aardobservatie middels satellieten en de satellietdata die dit genereert. Deze categorie toepassingen krijgt in tal van domeinen een steeds grotere betekenis (zie overzichtsschema hieronder).

In het rapport worden ook 5 kritische succesfactoren geïdentificeerd. De belangrijkste 2 hiervan zijn als volgt:

Samenwerking bij het tot stand brengen van ruimtevaarttoepassingen (inclusief het delen van data). De mate van samenwerking bij het tot stand brengen van ruimte-vaarttoepassingen en dan met name samenwerking bij het delen van data en realiseren van informatievoorzieningen blijft achter. Ruimtevaarttoepassingen komen in het merendeel van de gevallen nog tot stand op het niveau van individuele organisaties (en zelfs nog verspreid binnen individuele organisaties) en nog relatief beperkt in samenwerkingsverbanden. Dit betekent dat vraagbundeling (en bijbehorend pooling van budgetten) minder vaak dan mogelijk is plaatsheeft en het wiel vaak opnieuw wordt uitgevonden.

Dit gecombineerd met de observatie dat bestaande wet- en regelgeving en procedures nog onvoldoende rekening houden met waarnemingen en metingen die mogelijk zijn vanuit de ruimte zorgt ervoor dat er kansen liggen ook in deze sector om data efficiënter te delen met een afsprakenstelsel.

c. Aanbevelingen en conclusies

Om het brede toepassingspotentieel van ruimtevaart in Nederland – en in het bijzonder het gebruik van satellietdata naast satellietnavigatie en satellietcommunicatie – daadwerkelijk veel ruimer te benutten zijn meer inspanningen van overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen nodig.

In de verkenning zijn daartoe zes aanbevelingen gedaan en kort uitgewerkt, te weten:

- Verbeter de bewustwording over de (on)mogelijkheden van gebruik van satelliet-data;
- Wees ambitieus wat betreft gebruik ruimtevaarttechnologie en maak vraagarticulatie en vraagbundeling onderdeel van innovatief inkoopbeleid;
- Bevorder dat een digitale basisregistratie gaat ontstaan van de fysieke leefomgeving als startpunt voor uiteenlopende satellietdatatoepassingen;
- Besluit over de verdere doorontwikkeling van het Satellietdataportaal (SDP);
- Ga de dialoog met aanbieders van satellietdatatoepassingen aan;
- Stimuleer het ontstaan van een (virtueel) centre of excellence op gebied van toepassingen van satellietdata in combinatie met gerichte inspanningen om de impact van kennisinstellingen op dit vlak te vergroten.

Bronnen

Document: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/11/10/bijlage-brede-verkenning-toegevoegde-waarde-ruimtevaart-voor-nederland

Titel initiatief	Digitaal duurzaam
Auteur(s)	Advies van de Raad van de leefomgeving en infrastructuur gebaseerd op 3 essays van: - Eef Masson, Romy Dekker & Rinie van Est - Rathenau Instituut - "Waardevol digitaliseren voor de energietransitie" - Carlo van de Weijer Eindhoven - AI Systems Institute – "Digitalisering en de transitie naar een duurzame samenleving" - Paul W Chan, Catherine De Wolf & Alexander Koutamanis - Technische Universiteit Delft – "The digital potential in creating a circular construction economy"
Datum publicatie	9 februari 2021
Type initiatief	Studie
Inhoud	In verschillende leefomgevingsdomeinen blijkt digitalisering zich met verschillende snelheden, intensiteit en fasering te voltrekken. De rol van digitale platformen bepalen in toenemende mate de regels voor bijvoorbeeld markten voor mobiliteit, vrije tijd, energie en grondstoffen, met effecten op de leefomgeving. De raad acht het daarom van groot belang dat de overheid hier greep op krijgt en randvoorwaarden stelt aan digitale platformen in het belang van duurzaamheid. - De overheid moet digitale technologie en data zelf vaker inzetten in haar duurzaamheidsbeleid; - De overheid moet ook in zijn digitaliseringsbeleid ervoor zorgen dat digitalisering van de samenleving duurzaam is; en - Overheidsorganisaties moeten zich beter voorbereiden op digitale ontwikkelingen.

Beschrijving inhoud

a. Achtergrond
Achter onze leefomgeving gaat steeds meer data, platformen en digitale diensten schuil. Maar hoe hangen digitalisering en duurzaamheidstransities samen en welke rol van de overheid is nodig, mogelijk en effectief om digitalisering te laten bijdragen aan de noodzakelijke transitie naar een duurzame samenleving?

b. Bevindingen
Het advies duidt erop dat er door de overheid actief beleid wordt gevoerd om de leefomgeving te verduurzamen. Er worden tal van maatregelen getroffen in de fysieke leefomgeving om doelen op het gebied van broeikasgassen, klimaat en grondstoffengebruik te bereiken. De digitale kant van de leefomgeving krijgt in het beleid echter nog onvoldoende aandacht. Het digitaliseringsbeleid van de overheid richt zich op de economische kansen van digitalisering, op eerlijke concurrentie en op de bescherming van rechten van burgers in een digitale wereld, maar niet op de duurzaamheidseffecten

c. Aanbevelingen en conclusies
De rol van digitale platformen bepalen in toenemende mate de regels voor bijvoorbeeld markten voor mobiliteit, vrije tijd, energie en grondstoffen, met effecten op de leefomgeving. De raad acht het daarom van groot belang dat de overheid hier greep op krijgt en randvoorwaarden stelt aan digitale platformen in het belang van duurzaamheid.

In verschillende leefomgevingsdomeinen blijkt digitalisering zich met verschillende snelheden, intensiteit en fasering te voltrekken. Omdat er geen sprake is van één duurzaamheidstransitie heeft de Rli in de voorbereiding van het advies enkele deskundigen gevraagd om in een essay te reflecteren op de samenhang tussen digitalisering en duurzaamheidstransities in drie verschillende domeinen: energie, mobiliteit en circulaire bouweconomie. De Raad van de Leefomgeving doet drie hoofdaanbevelingen voor actieve overheidssturing:
- De overheid moet digitale technologie en data zelf vaker inzetten in haar duurzaamheidsbeleid;

- De overheid moet ook in zijn digitaliseringsbeleid ervoor zorgen dat digitalisering van de samenleving duurzaam is; en
- Overheidsorganisaties moeten zich beter voorbereiden op digitale ontwikkelingen.

Bronnen

- Waardevol digitaliseren voor de energietransitie**:** 210204_essay_1_waardevol_digitaliseren_voor_de_energietransitie_-_rathenau_instituut_def_0.pdf (rli.nl)
- Digitalisering en de transitie naar een duurzame samenleving**:** Essay RLI digitalisering en de transitie naar een duurzame samenleving - mobiliteitsdomein Carlo van de Weijer September 2020 def
- The digital potential in creating a circular construction economy**:** 210204_essay_3_the_digital_potential_in_creating_a_circular_construction_economy_-_tu_delft_paul_chan_def.pdf (rli.nl)

Titel initiatief	Data Sovereignty
Auteur(s)	The Data Sovereignty Now
Datum publicatie	2021
Type initiatief	(pilot)Project
Inhoud	De Data Sovereignty Now-gemeenschap is een coalitie die gelooft dat mensen en organisaties praktische en effectieve oplossingen moeten krijgen om hun persoonlijke en zakelijke gegevens te beheren, te controleren en waarde te creëren. Binnen de gemeenschap wordt er gewerkt aan het ontwikkelen van samenwerkende 'zachte infrastructuren' van functionele, juridische, technische en operationele overeenkomsten ook wel bekend als een afsprakenstelsel om data te kunnen delen.

Beschrijving inhoud

a. Aanleiding
De Data Sovereignty Now-gemeenschap is een coalitie die gelooft dat mensen en organisaties praktische en effectieve oplossingen moeten krijgen om hun persoonlijke en zakelijke gegevens te beheren, te controleren en waarde te creëren. Gegevenssoevereiniteit betekent het creëren van eenvoudige, uniforme en veilige manieren waarop consumenten en bedrijven hun gedecentraliseerde gegevens kunnen hergebruiken waar en wanneer ze maar willen. Het is gebaseerd op de ontwikkeling van samenwerkende 'zachte infrastructuren' van functionele, juridische, technische en operationele overeenkomsten ook wel bekend als een afsprakenstelsel.

b. Bevindingen
Om dit doel te bereiken wordt er gebouwd aan een coalitie van partners om de ontwikkeling van nationale en Europese wetgeving op het gebied van datadeling te beïnvloeden (de Europese Commissie bereidt wetgeving voor in het derde en vierde kwartaal van 2021).

c. Conclusie/ aanbevelingen
Door datasoevereiniteit tot een centraal ontwerpprincipe van de data-economie te maken, kunnen we aanzienlijke voordelen realiseren, waaronder:

- Mensen kunnen gemakkelijk van provider wisselen en ervoor zorgen dat hun gegevens door bedrijven kunnen worden gecommercialiseerd (en ook een eerlijk deel van de voordelen ontvangen)
- Bedrijven kunnen gemakkelijker, veiliger en kosteneffectief zakendoen met andere bedrijven (zelfs die buiten hun reguliere fysieke toeleveringsketen)
- Alle partijen die over data beschikken, kunnen consistente functionaliteiten en werkwijzen bieden aan hun klanten, leveranciers en medewerkers
- De vrije stroom van gegevens zal toenemen, waardoor meer en snellere commerciële innovatie wordt gestimuleerd om nieuwe soorten op gegevens gebaseerde bedrijfsmodellen te creëren die nieuwe diensten genereren
- De dominantie van de Big Tech-giganten zal worden verminderd omdat klantgegevens niet langer 'opgesloten' zijn. Dit zal het digitale concurrentieveld gelijk maken, het voor andere organisaties gemakkelijker maken om de markt te betreden met innovatieve producten en oplossingen, en een gezonder groeiklimaat creëren voor start-ups en scale-ups.

Bronnen

- Stimulating the Digital Economy by introducing the Principle of "Data Sovereignty":Microsoft Word - 200827J Stimulating the Data Economy.docx (datasovereigntynow.org)
- MediaMotorEurope: Meeco accelerates data sovereignty in media sector - Data Sovereignty Now

C. Internationaal

Titel initiatief	Enhancing Access to and Sharing of Data: Reconciling Risks and Benefits for Data Re-use across Societies
Auteur(s)	OECD (geen auteurs te vinden)
Datum publicatie	26 November 2019
Type initiatief	Studie
Inhoud	Laat zien hoe nieuwe benaderingen om de toegang tot en het delen van gegevens te verbeteren – en bijbehorende risico's te beperken – kunnen bijdragen tot een toename van de sociale en economische waarde van hergebruik van gegevens. In het rapport wordt ook gekeken naar goede praktijken en beleidsinitiatieven in OESO-landen en partnereconomieën om enkele van de meest kritieke belemmeringen voor toegang tot en delen van gegevens aan te pakken. Aanbevolen wordt om niet een one-size-fits-all oplossingen te zoeken waarbij gegevens niet mogen worden behandeld als een monolithische entiteit.
Inschatting waarde	De adviezen geven inzicht in wat er wel en niet gedaan moet worden op het gebied van het gebied van beleid voor data deling. Ik denk dat we hier een eigen inschatting moeten geven wat 'de waarde' is van het rapport. Daarvoor moeten we er uiteraard induiken en mogelijk dat we dat beeld pas kunnen completeren als we alles op een rijtje hebben.

Beschrijving inhoud

a. Achtergrond
In dit rapport wordt gekeken naar de mogelijkheden om de toegang tot en het delen van gegevens (EASD) te verbeteren in de context van het toenemende belang van kunstmatige intelligentie en het Internet of Things. Hierin wordt besproken hoe EASD de sociale en economische waarde van hergebruik van gegevens kan maximaliseren en hoe de daarmee samenhangende risico's en uitdagingen kunnen worden aangepakt. Het wijst op de afwegingen, complementariteiten en mogelijke onbedoelde gevolgen van beleidsmaatregelen – en nietsdoen. Het geeft ook voorbeelden van EASD-benaderingen en beleidsinitiatieven in OESO-landen en partnereconomieën

b. Bevindingen
Het rapport stelt vast dat het gedefinieerde onderscheid tussen privaat en openbare gegevens drie belangrijke problemen oproept, die zelden volledig worden erkend. Het komt erop neer dat gegevens uit de publieke en private sector niet altijd kunnen worden onderscheiden. Om kaders voor gegevensbeheer in de hele samenleving toepasbaar te maken, moet er onderscheid gemaakt worden tussen (1) het persoonlijke domein (2) het privédomein en (3) het publieke domein. Daarnaast wordt er benadrukt dat de rol van gegevensgebruikers zoals gegevenshouders duidelijker moeten worden erkend.

c. Aanbevelingen en conclusies
Het rapport beschrijft zes manieren van toegang tot data die van toepassing kunnen zijn voor ons afsprakenstelsel voor data deling. Dit voorkomt de valkuil "*one-size-fits-all*" approach die beschreven wordt:

- *Contractuele overeenkomsten en datamarkten* (Hoewel sommige organisaties hun gegevens gratis aanbieden, met name niet-gouvernementele organisaties en regeringen, hebben veel bedrijven overeenkomsten gesloten om hun gegevens te verkopen of in licentie te geven.)
- *Open data* (Organisaties erkennen in de publieke en private sector steeds meer dat niet-discriminerende toegang cruciaal is om de waarde van data te maximaliseren. Het blijft echter een uitdaging om de economische en sociale voordelen van de overgang naar open data te beoordelen.)
- *Data portability (*Data portabiliteit biedt beperkte toegang waardoor gegevenshouders klantgegevens kunnen verstrekken in een algemeen gebruikt, machinaal leesbaar

gestructureerd formaat, hetzij aan de klant, hetzij aan een door de klant gekozen derde partij.)

- Andere beperkte regelingen voor het delen van gegevens (In het geval wanneer er privacy, intellectueel eigendom (bijv. Auteursrechten en handelsgeheimen) en organisatorische of nationale veiligheidsproblemen het open delen van data kunnen verhinderen worden er vaak beperkte overeenkomsten voor het delen van gegevens opgesteld.)
- Partnerschappen voor het delen van gegevens (In datapartnerschappen komen organisaties overeen hun datasets te delen en wederzijds te verrijken, onder meer via licentieovereenkomsten.)
- Gegevens voor initiatieven op het gebied van sociaal welzijn of ook wel "data filantropie" om de voordelen van het liefdadig delen te benadrukken.

Bronnen

Website: https://www.oecd.org/publications/enhancing-access-to-and-sharing-of-data-276aaca8-en.htm

Titel initiatief	Rulebook for a Fair Data Economy
Auteur(s)	Sitra's IHAN programme by the Rulebook workgroup
Datum publicatie	Januari 2021
Type initiatief	Studie
Inhoud	Het doel van het template is om een gemakkelijk toegankelijke handleiding te bieden over het opzetten van een datanetwerk en om algemene voorwaarden voor overeenkomsten voor het delen van gegevens. Het template helpt organisaties om nieuwe datanetwerken te vormen, regelboeken voor die datanetwerken en de eerlijke data-economie in het algemeen te bevorderen.

Beschrijving inhoud

a. Aanleiding
De handleiding helpt om gegevensproviders en gegevensgebruikers om alle eisen die door de toepasselijke wetgeving en contracten worden opgelegd, adequaat te beoordelen en hen te begeleiden bij de het gebruik van gegevens en het beheer van risico's te bevorderen.

b. Bevindingen
Sinds het een handleiding is gaat het document heel gedetailleerd in op alle definities en bestaat het uit verschillende templates voor overeenkomsten. Interessant is het data-ecosysteem canvas dit biedt een overzicht op hoog niveau van het bedrijfsontwerp voor het datanetwerk.

c. Conclusie/ aanbevelingen
De handreiking heeft geen conclusie of aanbevelingen.

Bronnen

Document: https://media.sitra.fi/2020/06/11123656/rulebook-for-a-fair-data-economy.pdf

Titel initiatief	Datastrategie van de Duitse federale overheid
Auteur(s)	German Federal Government
Datum publicatie	27 januari 2021
Type initiatief	Strategie
Inhoud	Met behulp van de maatregelen beschreven in de gegevensstrategie van de Duitse regering wordt er voorgenomen om Europese standaarden, gemeenschappelijke beginselen van gegevensbescherming en soevereiniteit af te dwingen en dit tot een wereldwijd voorbeeld te maken.
Inschatting waarde	Ik zie een hoop overeenkomsten tussen de Nederlandse Digitaliseringsstrategie uit 2018 en de Datastrategie van de Duitse federale overheid, waarbij er ook gefocust werd op het willen verbeteren van digikennis en een veilige digitale samenleving. Met de update van de Nederlandse Digitaliseringsstrategie in 2020 en de Data Agenda heb ik alleen het idee dat Nederland een stap verder is dan Duitsland en meer praktische stappen heeft gezet om de strategie waar te maken. Belangrijk om ook mee te nemen is dat in 2020 Duitsland op de 12e plaats stond wat betreft de voortgang van de digitalisering door de Europese Commissie van de toenmalige 28 EU-landen, achter landen als Finland, Denemarken en Estland. Europa's grootste economie haalde maar ternauwernood de top 50%. Ze hebben dus nog wat in te halen, want Nederland haalde de 4de plaats. Wat voor de rest opvalt in de strategie van de Duitse overheid is dat een van de belangrijkste punten het verbeteren van de infrastructuur is, maar wat voor mij ontbreekt is de vraag 'hoe' deze gegevens overdracht zal plaatsvinden voor de overheid en bedrijven. Dit is iets wat ook nog volop in beweging is in Nederland, maar onze buren schijnen er ook nog geen antwoord op te hebben.

Beschrijving inhoud

a. Aanleiding
Met behulp van de maatregelen beschreven in de gegevensstrategie van de Duitse regering wordt er voorgenomen om Europese standaarden, gemeenschappelijke beginselen van gegevensbescherming en soevereiniteit af te dwingen en dit tot een wereldwijd voorbeeld te maken.

b. Bevindingen
De strategie identificeert 4 grote velden waar een mix van partijen; overheid, kennisinstituten, de markt en de burgers, een rol spelen in gegevensuitwisseling:

1. Het maken van een effectieve en duurzame infrastructuur

De eerste focus ligt hierbij op het vormen van maatregelen die de basis moeten leggen voor een moderne datagedreven samenleving, zoals infrastructuurmaatregelen. Dit omvat quantum- en high performance computing-projecten, maar ook het Gaia-X-project. De datastrategie bevat ook projecten die een levendig ecosysteem genereren, bijvoorbeeld data spaces voor gezondheid. Verschillende partijen uit de wetenschap en particuliere sector kunnen samenwerken in een veilige en vertrouwelijke context (voorbeeld: landelijke kankerregister dat gegevens van de afzonderlijke deelstaten samenbrengt).

2. Het verbeteren van het innovatief en verantwoord gebruiken van gegeven

Hierbij wil Duitsland een kader invoeren om ervoor te zorgen dat meer gegevens op een verantwoorde en duurzame wijze kunnen worden gebruikt en gedeeld, terwijl ook misbruik van gegevens wordt voorkomen. Hiermee wil de Duitse regering meer rechtszekerheid creëren, innovatieve data spaces lanceren en bijvoorbeeld nieuwe vormen van samenwerking mogelijk maken.

3. Het ontwikkelen van datacompetentie en het tot stand brengen van een datacultuur

Een ander doel van de datastrategie is het aanzienlijk verbeteren van de datacompetentie van de bevolking als geheel, de particuliere sector en de wetenschaps- en onderzoeksgemeenschap. De schijnwerpers zullen worden gezet op "omgaan met gegevens". De juiste beslissingen kunnen alleen worden genomen als we ons volledig bewust zijn van de feiten.

4. Duitsland een pionier maken

Als laatste wil de overheid zelf reorganiseren zodat zij digitale diensten van hoge kwaliteit kan gaan leveren aan de moderne burger. De infrastructuur voor gegevens van de staat moet duurzaam worden opgezet en de gegevenscompetentie van ambtenaren moet worden verbeterd. Meer openbare gegevens, transparantere werkpraktijken en burgervriendelijke diensten zijn de doelstellingen. Dit houdt in dat er binnen federale ministeries datalabs worden opgezet als diensteenheden voor de particuliere sector, de wetenschaps- en onderzoeksgemeenschap en burgers.

c. Conclusie/ aanbevelingen

Het coronavirus heeft tekortkomingen aan het licht gebracht in de manier waarop Duitsland omgaat met technologie en data. Met de nieuwe datastrategie wil Duitsland een wereldwijde pionier worden in het gebruik van door gebruikers gegenereerde gegevens. Het wordt beschreven als een "routekaart naar een toekomst waarin we gegevens op verantwoorde en innovatieve wijze gebruiken."

Bronnen

Document: https://www.bundesregierung.de/breg-de/suche/datenstrategie-der-bundesregierung-1845632